

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
OSMANLI MÜESSESELERİ VE MEDENİYETİ TARİHİ PROGRAMI

TEZİN ADI
DEMİRCİ KAZASI ORTAPARE NAHİYESİ
TEMETTUAT DEFTERLERİ

ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI
BAYRAM YELBOĞA

Danışman
Prof. Dr. ERTAN GÖKMEN

MANİSA-2017

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
OSMANLI MÜESSESELERİ VE MEDENİYETİ TARİHİ PROGRAMI

TEZİN ADI
DEMİRCİ KAZASI ORTAPARE NAHİYESİ
TEMETTUAT DEFTERLERİ

ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI
BAYRAM YELBOĞA

Danışman
Prof. Dr. ERTAN GÖKMEN

MANİSA-2017

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 15/06/2017 tarih ve 19/Ek11 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyetleri Tarihi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Bayram YELBOĞA'nın "**Demirci Kazası Ortapare Nahiyesi Temettuat Defterleri**" Konulu tezi incelenmiş ve aday 22/08/2017 tarihinde saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

BAŞKAN

Prof. Dr. Ertan Gökmen

ÜYE

Doc. Dr. Mustafa Gençoğlu

ÜYE

Yrd. Doc. Dr. Arzu TAŞCAN

Evet Havır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

☐ ☐

Tez, mutlaka basılmalıdır.

☐ ☐

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

☐ ☐

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

☒ ☐

Tez, basımı gereksizdir.

☐ ☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilir veya adayın isteği halinde tezsiz yüksek lisans programına geçişi sağlanır.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Demirci Kazası Ortapare Nahiyesi Temettuat Defterleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../2017

Adı Soyadı

Bayram YELBOĞA

İmza

ÖZET

Osmanlı Devleti'nden günümüze ulaşan zengin arşiv defterleri içinde temettuat defterleri önemli bir yer tutmaktadır. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte tutulmaya başlanan bu defterler XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koyacak bilgiler içermektedir. Temettuat sayımının yapıldığı yerlerde yaşayan mükelleflerin sahip oldukları mal varlıkları ve gelirleri ayrıntılı bir şekilde bu defterlere kaydedilmiştir.

Bu çalışmada Saruhan Sancağının Demirci kazasına bağlı Ortapare nahiyesi köylerinin XIX. yüzyıl ortalarındaki sosyal ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Çalışmanın ana kaynağını köylere ait temettuat defterleri teşkil etmiştir. Temettuat defterleri, nahiyenin demografik yapısı ve yerleşim yerlerinde kullanılan isimler hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Bu defterlere kişilerin ellerinde bulunan bütün mal varlıkları ayrıntılı şekilde kaydedilmiştir. Temettuat defterlerinde araştırılan bölgenin toplam arazi miktarı, toplam ekili arazi miktarı, arazilerin kullanım alanları, arazilerde yetiştirilen ürünlerin neler olduğu ve bu ürünlerden alınan vergi miktarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Yine mükelleflere ait hayvan sayıları ve gelirleri, ticari ve mesleki faaliyetlerle ilgili ayrıntılı bilgiler bu defterlerde bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Manisa'nın Demirci kazasına tabi üç nahiyeden biri olan Ortapare nahiyesinin 28 köyüne ait temettuat defterleri ele alınmıştır. Çalışma, giriş ve iki bölümden ibarettir. Giriş bölümünde temettuat defterlerinin Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi için önemi ve Ortapare nahiyesi temettuat defterlerinin tanıtımı yapılmıştır. Birinci bölümde nahiyenin idari yapısı ve nüfusu ardından mükelleflerin sosyal statüleri ve sektörel dağılımları ele alınmıştır. İkinci bölümde ise iktisadi yapı, hayvancılık ve nahiyedeki ziraai üretim miktarları ve vergi konularına değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise sonuç ve kaynakça yer almaktadır.

ABSTRACT

Temettuat books which are present take a substantial place among rich Ottoman archive documents reaching time. After the establishment of Tanzimat Reforms these books started to be organized to clarify information which include the social and economical position of the Ottoman Empire in the 19th century. The amount of properties and incomes of tax payers were recorded in detail on the temettuat books where temettuat counting took place.

In this study the social and economic position of the villages of Ortaparetownship in Demirci District under the authority of Saruhan sanjak was researched. The main resource of this study is the temettuat books consist of detailed information about the demographic structure and the names used in the township. On these temettuat books the individual property of every person were elaborately recorded. The total amount of land, the sum of cultivated land, the kinds of corps and the tax taken from tax payers were recorded in detail. Temettuat books also give information about the number of animals and incomes, commercial and educational affairs were all mentioned comprehensively.

In this study the books of 28 villages of Ortapare which is one of the three townships of Demirci District is taken into consideration. The study consists of abstract and two other parts. In the abstract, the importance of temettuat books for The Ottoman Empire socio-economic history are emphasized and Ortapare temettuat books were presented. In the first part, the administrative structure of the township, the population, the tax payer's social status and sectoral distribution were explained. In the second part, the issues of the industrial structure, farming, township's agricultural productions and the taxes are mentioned. The study is ended with a conclusion and bibliography.

ÖNSÖZ

Osmanlı devletinde Tanzimat ile başlayan yenileşme çalışmaları, birçok alanda kendini göstermiştir. Bu yenileşme çabalarının Osmanlı taşrasına etkilerini temettuat defterlerinde görmek mümkündür. Bu çalışma bu etkilere örnek teşkil etmektedir.

Manisa'nın Demirci Kazası'na bağlı Ortapare nahiyesinin 28 köyüne ait 1792, 1793, 1794, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1810, 1811, 1967 numaralı temettuat defterlerinin incelendiği bu çalışma giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında temettuat defterlerindeki bilgilerin daha iyi anlaşılabilmesi için temettuat defterlerinin Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi için önemine dair bilgiler verilip ardından Demirci kazası Ortapare nahiyesi temettuat defterleri tanıtılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde idari yapılanma ve nüfus verilerine dayanarak Demirci kazasına tabi nahiye ve köy nüfusları ile Ortapare nahiyesi köyleri ve nüfuslarına dair bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise, hayvancılık ve nahiyedeki ekilebilir arazilerdeki üretim miktarları ve vergiler incelenmiştir. Ziraat yapılan topraklardaki ürün çeşitleri, ortak arazi kullanımı, hane sahiplerinin sahip olduğu arazilerin büyüklükleri ve büyük arazi sahipleri, gayr-i mezru ve nadas araziler ile köylerdeki değirmenlerden bahsedilmiştir. Hayvancılık başlığı altında ise büyükbaş, küçükbaş, yük ve binek hayvanları ve arıcılık ele alınmıştır.

Yapmış olduğum yüksek lisans tez çalışmamda bilgi ve tecrübesinden yararlandığım değerli danışmanım Doç. Dr. Ertan Gökmen'e şükranlarımı sunarım. Yıllardır maddi ve manevi desteğini esirgemeyen çok değerli aileme özellikle beni tezi yazmam konusunda hırslandıran kardeşim Ekrem Yelboğa'ya ayrıca çok kıymetli dostlarım Zeynel Mutlu, Faruk Ertürk, Mehmet Ertürk, Hakan Biricik, Mustafa Mutlu'ya teşekkürlerimi sunarım. Yapmış olduğum çalışmanın tarihimize bir nebze olsa katkı sağlaması temennisiyle.

Bayram YELBOĞA

Manisa,2017

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1-Temettuat Defterlerinin Osmanlı Sosyo-Ekonomik Tarihi İçin Önemi....	2
2- Manisa Sancağı'nın Temmettuat Defterleri	4
3-Demirci Kazası Ortapare Nahiyesi Temettuat Defterlerinin Tanıtımı	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
DEMİRCİ KAZASI'NIN İDARİ YAPISI VE NÜFUSU.....	9
A. İdari Taksimat.....	9
B. Nüfus	10
1- Demirci Kazasına Bağlı Nahiye ve Köy Nüfusları	10
2- Ortapare Nahiyesi Köyleri ve Nüfusları	12
C-Temettuat Defterlerindeki Vergi Mükelleflerinin Sektörel Dağılımı.....	14
1- Temettuat Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre Sektörel Dağılımı.....	14
2-Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Mükellefler	15
3-Ortapare Nahiyesindeki Esnaflar	17
4-Dini, İdari ve Askeri Alanda Hizmet Veren Mükellefler	18
5- Alil, Sabi, İhtiyar, Esir-i Firaş, ve Mesleği Belirtilmeyen.....	22
D-Vergi Mükelleflerinin Sosyal Statüleri.....	24
1-İsimler	24
2- Unvanlar ve Lakaplar	27
İKİNCİ BÖLÜM	30
İKTİSADİ YAPI	30
1- Tarım	30
A-Nahiye Arazisi ve Tarımı.....	30
B-Ortapare Nahiyesi Köylerinde Bağcılık.....	40
C- Ortapare Nahiyesi Köylerinde Kökboya.....	43
D- Ortapare Nahiyesi Köylerinde Palamutçuluk	46
E-Ortapare Nahiyesindeki Değirmenler	49
2- Hayvancılık	50
A.Büyükbaş Hayvancılık	50

B.Küçükbaş Hayvancılık	55
C. Yük ve Binek Hayvanları	59
D.Arıcılık	62
3-Nahiyedeki Üretim Miktarı ve Vergiler	64
A. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Tarım Ürünlerinin Hasılatı ve Bunların Parasal Değeri	64
B. Vergi-yi Mahsusa Miktarları	67
C. Aşar Gelirleri	70
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	79
EKLER	84

KISALTMALAR

BOA. :Başbakanlık Osmanlı Arşivi

CBÜ. : Celal Bayar Üniversitesi

D.İ.A. : Diyanet İslam Ansiklopedisi

İ.A. : İslam Ansiklopedisi

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

ML. VRD. : Maliye Varidat

M.Ü. : Marmara Üniversitesi

no. : Numara

s. : Sayfa

TMT. :Temettuat Defteri

T.T.K. : Türk Tarih Kurumu

vb. : Ve benzeri

vs. : Vesaire

TABLÖLER

Tablo 1. Saruhan Sancağı ve Kazalarında Yapılan Temettuat Yazımlarının Başlangıç-Bitiş Tarihi İle Yazımların Süresi.	5
Tablo 2. Ortapare Nahiyesi Köylerinin Bulunduğu Temettuat Defterleri ve Numaraları.....	7
Tablo 3. Temettuat Defterlerine Göre Ortapare Nahiyesi Köylerinin Hane Sayıları İle Tahmini Nüfusları.....	13
Tablo 4. Ortapare Nahiyesi'nde Temettuat Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sektörlere Göre Dağılımı	15
Tablo 5. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Çobanların Köyleri ve Hayvan Sayıları..	17
Tablo 6. Ortapare Köylerindeki Esnafların Bulundukları Köyler ve Meslekleri	18
Tablo 7. Ortapare Nahiyesinde Dini, İdari, Askeri Sınıfta Bulunanlar	19
Tablo 8. İmam, Müezzin ve Hatiplerin Bulundukları Köyler	21
Tablo 9. Muhtarların Bulundukları Köyler	22
Tablo 10. Ortapare Nahiyesinde Bulunan Alil, Sabi, İhtiyar, Esir-i Fıraş, Sabi, Mesleği Belirtilmeyen Kişilerin Sayısı	23
Tablo 11. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Kullanılan İsimler	25
Tablo 12. Ortapare Nahiyesinde Sosyal Statü Belirten Unvanlar	27
Tablo 13. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Arazi Çeşitleri ve Dönümleri.....	31
Tablo 14. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Ortak Ekim Yapan Hane Sayıları İle Ortak Ekilen Arazi Miktarı ve Bunun Köy Arazisi İçindeki Payı	35
Tablo 15. Ortapare Nahiyesi Köylerinin Arazi Dağılımı	36
Tablo 16. Ortapare Nahiyesinde Büyük Arazi Sahiplerinin Toplam Arazi Miktarları ve Toplam Temettuatları	37
Tablo 17. Ortapare Nahiyesinde Gayrimezru Arazisi Bulunan Hane Sayısı,Gayrimezru Arazinin Dönümü ve Bunun Köydeki Toplam Arazi İçindeki Payı	38
Tablo 18. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Nadas Arazisi Bulunan Hane Sayıları, Nadas Arazilerin Miktarı ve Köy Arazisindeki Payı	39
Tablo 19. Ortapare Nahiyesinde Bağ Arazisi Bulunan Hane Sayısı, Bunların Köy Hane Sayılarına Oranı ve Arazilerinin Büyüklükleri.....	41
Tablo 20. Ortapare Nahiyesinde Kökboya Ziraatı Yapanların Hane Sayısı ve Bu Kişilerin Arazilerinin Büyüklükleri	44
Tablo 21. Ortapare Nahiyesinde Palamut Korusu Bulunan Hane Sayısı ve Palamut Arazilerinin Büyüklükleri	48
Tablo 22. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Değirmen Sahipleri ve Değirmenlerinin Yıllık İcarları.....	50
Tablo 23. Ortapare Nahiyesindeki Büyükbaş Hayvan Sayıları.....	51
Tablo 24. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvan Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Büyükbaş Hayvanlar Toplamı İçindeki Payı	53

Tablo 25. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Oturan Vergi Mükelleflerinin Elllerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Sayılarının Büyüklüğü	54
Tablo 26. Ortapare Nahiyesindeki Küçükbaş Hayvan Sayıları.....	55
Tablo 27. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Hane Sahiplerinin Ellerindeki Mevcut Hayvan Sayısı Büyüklüğü.....	57
Tablo 28. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Küçükbaş Hayvan Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Toplam Hayvan Sayısı İçindeki Payı.....	59
Tablo 29. Ortapare Nahiyesinde Yük ve Yolcu Taşımada Kullanılan Hayvan Sayısı	60
Tablo 30. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Hane Sahiplerinin Yük ve Yolcu Taşımada Kullandıkları Hayvan Sayılarının Büyüklüğü	61
Tablo 31. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Yük Hayvanına Sahip Hane Sayısı, Sahip Oldukları Hayvan Sayısı ve Bunların Toplam Hayvan Sayısı İçindeki Payı.....	62
Tablo 32. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Arı Kovanı Bulunan Mükelleflere Ait Bilgiler	63
Tablo 33. Ortapare Nahiyesinde Tarım Ürünleri Hasılatı ve Parasal Değeri.....	64
Tablo 34. Ortapare Nahiyesi Köylerinin Toplam Temettuatı ve Vergi-yi Mahsusa Miktarı.....	68
Tablo 35. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Üretilen Tarım Ürünlerinin Öşürleri Miktarı ve Birim Cinsinden Miktarı	71
Tablo 36. Ortapare Nahiyesi Köylerinin Ürün Bazında Sahip Oldukları Öşür Miktarı	72

EKLER

Ek 1. Ortapare Nahiye Merkezi Ahmetler Köyüne Ait Temettuat Kaydının İlk Sayfası.....	85
Ek 2. Ortapare Nahiye Merkezi Ahmetler Köyüne Ait Temettuat Kaydındaki İlk Hanenin Transkribi.....	86
Ek 3. Boya Üretim Miktarı ve Parasal Değerleri.....	87
Ek 4. Çavdar Üretim Miktarı ve Parasal Değeri.....	88
Ek 5. Şair Üretim Miktarı ve Parasal Değeri.....	88
Ek 6. Üzüm Üretim Miktarı ve Parasal Değeri	89
Ek 7. Palamut Üretim Miktarı ve Parasal Değeri	90
Ek 8. Hınta Üretim Miktarı ve Parasal Değeri	91
Ek 9. Nohut Üretim Miktarı ve Parasal Değeri	92
Ek 10. Burçak Üretim Miktarı ve Parasal Değeri.....	92

GİRİŞ

Bu çalışma, Tanzimat sonrasında Osmanlı'da vergi adaletini sağlamak amacıyla ilk defa 1840 daha sonra 1844-1845 yıllarında tekrarlanan temettuat defterlerini esas alarak Saruhan sancağının Demirci Kazası Ortapare nahiyesi köylerinin sosyal ve ekonomik durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kaza üç nahiyeden teşekkül etmekte olup bu nahiyelerden Karataş nahiyesi köyleri temettuat defterleri Ertan Gökmen ve Merve Demir, Şehir nahiyesi köyleri ve kaza dahilindeki çiftliklerin temettuat defterleri Ertan Gökmen ve Süleyman Alan tarafından kitaplaştırılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda ve aşağıda dipnotta belirtilen kaynaklarda kazanın ve nahiyelerin coğrafi ve tarihi durumu ele alındığından çalışmamızda bu hususlara yer verilmemiş doğrudan temettuat defterlerinin genel özelliklerine ve nahiye köylerinin temettuat defterlerinin hususiyetlerine yer verilmiştir.¹

¹ Kazanın coğrafi ve tarihi durumunu ele alan çalışmalar şunlardır: Ertan Gökmen-Merve Demir, “Demirci Tarihinin Kaynakları Karataş Nahiyesi Köyleri Temettuat Defterleri (1844-1845) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları**, Yayın No: 15, Manisa, 2016; Ertan Gökmen-Süleyman Alan, “Demirci Tarihinin Kaynakları Şehir Nahiyesi Köyleri ve Kaza Çiftlikleri Temettuat Defterleri (1844-1845) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları**, Yayın No: 15, Manisa, 2016; Ömer Seyfettin Sevinç-İsmail Taşlı- Kadir Akcan, “Demirci'nin Bitki Örtüsü ve Floristik Özelliklerine Genel Bir Bakış”, **I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 19; **T.C Manisa Vilayeti Hakkında Tabii, Coğrafi, Tarihi, İdari, İktisadi, Malumatı Havi Mecmua 1932**, Manisa Vilayeti Özel İdaresi 1932, s. 201; **Manisa İl Yıllığı**, Manisa, 2000, s. 83; Ali Nazmî, **Yeni Memâlik-i Osmaniye Coğrafyası**, Dersadet, 1332, s. 269; **Salnâme-i Vilâyet-i Aydın**, 1312, Vilâyet Basımevi, İzmir, s. 421; Ali Cevat, **Memâlik-i Osmâniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı**, Dersaadet, 1313, s. 71; Ertan Gökmen, **Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası**, Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, İzmir, 2007, s. 1; “Demirci”, **Türk Ansiklopedisi**, Cilt. 13, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 1966, s. 3; İsmail Taşlı, “Demirci'nin Fiziki Ortam Özellikleri ve İnsan Çevre Etkileşimi”, **I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 27; Cenap Refik Orkon, **Manisa Coğrafyası**, Resimli Ay Matbası, Sayı:3, 1937, s. 96; Şemseddin Sâmî, **Kâmusü'l Âlâm III**, İstanbul, 1306, s. 1724; Nurettin Gülmez, “Kurtuluş Savaşı'nda Demirci”, **Manisa Araştırmaları**, Cilt:1, Manisa 2001, s.145; Metin Yücel, Besim Darkot, **Ege Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul, 1978, s. 78; İsmail Taşlı, **Demirci'nin Coğrafyası**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1992, s. 10; Kadir Adamaz, **XVI. Yüzyılda Demirci Kazası**, Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Manisa, 2012, s. 14; A. Sedat Boyacıoğulları- Hasan Alakese, **Her Yönü ve Herşeyi İle Demirci**, İstanbul, 1972, s. 92; **Manisa 95**, Coğrafi, Ekonomik, Sosyo, Kültürel ve Tarihi Yönleri İle Manisa, 1995, s. 42; Ali Sevim- Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara, 1989, s. 27; İsmail H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I**, Ankara, 1988, s. 1; İsmail H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal**, İstanbul, 1941, s. 143; Feridun M. Emecen, “Saruhan oğulları”, **DİA.**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Cilt. 36, İstanbul, 2009, s. 170; İsmail H. Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, TTK. Yayını, Ankara, 1988, s. 84; Ertan Gökmen, “Hurufât Defterlerine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Cami ve Mescitler (1690-1830)”, **Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005/2, Güz Sayısı, s. 23; M. Çağatay Uluçay, **XVII. Asırda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul, 1944, s. 102; M. Çağatay Uluçay, **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, İstanbul, 1955, s. 12; Teoman Ergül, **Kurtuluş Savaşında Manisa**, İzmir, 1991, s. 183.

1-Temettuat Defterlerinin Osmanlı Sosyo-Ekonomik Tarihi İçin Önemi

Temettü sözcüğü, beşeri hukukta “*kâr*” anlamında kullanılmaktadır. Özellikle beşeri ortaklık hukukunda şirketlerin elde ettiği kazançlar “temettü payı” olarak yılsonlarında hisse sahiplerine paylaştırılmaktadır. Temettü sözcüğü Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli ayetlerinde “*yararlanma, eğlenme*” anlamlarında kullanılmıştır.² Temettu vergisinin esası H. 1241 (1826) tarihinde II. Mahmud döneminde konulan ihtisab vergisidir. Bu vergi, şeriiye-i dekâkîn ve yevmiyye-i dekâkîn ismiyle anılan vergilerle, büyük yerleşim yerlerinde belediye geliri pazar ve panayırlardan damga, tartı, ölçü vs. vergiler, hile yapan esnaftan alınan para cezaları ve bütün yiyecek içecek vs.’den alınan çeşitli vergilerden oluşmaktadır.³

Bütün Osmanlı vatandaşlarının yıllık gelirlerinden alınan vergiye temettuat vergisi denilmektedir. Tanzimat’tan sonra ülke genelinde bir sayım yapılarak vergi mükellefi olan herkesin yıllık gelirleri tespit edilmiştir.⁴ Tanzimat döneminde, önceleri farklı isimlerle toplanan vergilerin yerine tek bir verginin alınabilmesi için hane reislerinin gelirlerini belirlemek için yapılan temettü sayımları XIX. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal ve iktisadi tarihi için önemli bilgiler barındırmaktadır. XV. ve XVI. yüzyılda tutulan tahrir defterlerinden elde edilen bilgilerden çok daha fazlası temettuat defterlerinde bulunmaktadır.⁵

Temettuat defterleri 1840’lı yıllarda Tanzimat’ın yürürlükte olduğu yerlerde yapılan tahrirleri kapsamaktadır. Şahısların sahip olduğu kazanç getiren tüm mal varlıklarını ayrıntısıyla kaydeden defterler, Osmanlı taşrasının en ayrıntılı bilgilerini bizlere sunmakta ve Osmanlı taşrasına dair tahlili çalışmalar için önemli istatistikî verileri kapsamaktadır.⁶ Temettuat defterleri şahsi tutulan mali kayıtlar olarak nitelendirilmesine rağmen bu defterlerden hem tarihi açıdan hem de pek çok konuda önemli bilgiler elde etmek mümkündür.⁷

Temettuat defterlerinin tasnifinde ve kataloglanmasında o tarihlerdeki idari taksimat esas alınmıştır. Defterler, içindeki bilgiler esas alınarak alfabetik olarak

² Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi-Akit Gazetesi, İstanbul, 2000, s. 178.

³ Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuât Defterleri”, T.C. Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1988, Tebliğler, Tartışmalar, Ankara, s. 717.

⁴ Orhan Sakin, *Tarihten Günümüze Bozok Sancağı ve Yozgat Tarihi*, Genişletilmiş 2. Baskı, Doğu Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 9.

⁵ Mübühâ S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, Belleten, Cilt. LIX, Sayı. 225, Ankara, 1995, s. 395.

⁶ Ahmet Akgündüz – Said Öztürk, *Darende Temettuat Defterleri*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 29.

⁷ Yüksel Arslan, “19.Yüzyılda Çankırı Sosyo- Ekonomik Hayatına Genel Bir Bakış”, *100. Yıla Doğru Çankırı*, Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi, 13-15 Kasım 2008, s. 395.

kazalara ve köylere ayrılmıştır. Bu da o dönemdeki idari yapılanma hakkında bilgi sahibi olmamıza imkân sağlamaktadır. Maliye Varidat Kalemi defterlerinden biri olan Temettü Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer almaktadır. 1988 yılında kataloglanarak araştırmacıların hizmetine sunulan temettuat defterleri dokuz katalog halinde olup 17.747 defterden oluşmaktadır.⁸

Temettuat defterlerindeki bilgiler çok ayrıntılı hazırlandığı için Osmanlı iktisat tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Defterlerin sosyo-kültürel bakımdan içerdiği bilgiler kültür ve medeniyet tarihi için önemli bir kaynaktır.⁹

Kendine has özellikleri bulunan temettuat defterlerinin kapak kısmından sonra ilk olarak araştırılan bölgenin adı bulunmaktadır. Daha sonra ise araştırılan hanelerdeki mükelleflerin isimleri; hane numarası ile sıra numarası, vergisi, temettuatı ve mal varlıkları ile bu varlıklardan sağlanan gelir miktarları belirtilmektedir. Gözden kaçırılmaması gereken bir husus da bu defterlerin farklı şekillerde kaydedilmiş olmalarıdır. Bu yüzden temettuat defterleri birbirinden farklı özellikler gösterebilmektedir.¹⁰

Defterlerin sahip olduğu teferruatlı bilgiler, XIX. yüzyıl Osmanlı taşrasının profilini kapsamlı olarak sunmaktadır. Hane baz alınarak yapılan bu sayımlardan elde edilen bilgiler dört grupta toplanabilir;

1. Vergi mükellefin kişilik bilgileri: a) Hane reisinin ismi, b) unvanı ve mesleği.
2. Menkul ve gayrimenkul servet: a) Mükellefe ait veya mükellefin tasarrufunda bulunan ekili veya nadasa ayrılan tarlanın, bahçenin, bağ ve çayırın dönüm olarak miktarı. Ayrıca kiralanın ya da kiraya verilen toprakların dönüm olarak miktarı. b) Vergi mükellefinin küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarının cins ve adedi. c) Değirmen, dükkân, boyahane, debbağhane, kışlak vb. gayrimenkul servetin sayısı ve birim büyüklüğü.
3. Gelirler: a) Mükellefe ait veya tasarrufundaki menkul veya gayrimenkul servetin bir yıl içinde sağladığı kazanç veya kira geliri. b) Hane reisinin ve diğer hane üyelerinin esnaflık, ticaret veya diğer faaliyetlerinden kazançları.
4. Vergi Ödemeleri: a) mükellefin bir yıl içinde, bir tür gelir vergisi olan “vergi-yi mahsusa”nın kuruş olarak miktarı. b) Gayr-i Müslim hane reisinin ve diğer aile

⁸ İsmail Arslan, “19. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri'nin Yeri: İğdiç, (Selimağa Köyü Temettuat Defteri Örneği)” **Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, V/8, Balıkesir, 2002, s. 61.

⁹ Sezgin Zebun, **Sivas 1844-1845 Temettuat Defterleri**, Cilt:1, Buruciye Yayınları, Sivas, 2013, s. 5.

¹⁰ Berna Çaçan, “Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Çeşit Vergi Toplama Usulü Sistemi: Temettuat Defterleri”, **Electronic Journal of Vocational Colleges**, Sayı:1, May/Mayıs 2015, s. 14.

- fertlerinin ödemekle yükümlü olduğu cizyenin a'lâ, evsat, edna olarak türü ve sayısı.
- c) Aynen ödenen aşar vergisinin ürün olarak çeşidi, miktarı ve para olarak karşılığı.
- d) Nakden ödenen aşar ve rüsumun para olarak değeri.¹¹

Temettuat defterleri yazıldığı döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin kapsadığı zengin içerik ile bölgenin mikro ve makro düzeyde sosyo-ekonomik kompozisyonunu açığa kavuşturacak özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Temettuat defterleri XIX. yüzyılın ortalarında ziraî ekonominin tüm özelliklerini yansıtacak bir potansiyeli ve içeriği haizdir.¹²

2- Manisa Sancağı'nın Temettuat Defterleri

Manisa sancağının temettuat defterlerinin yazımı 1844/1845 yıllarında yapılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve Saruhan Sancağı'nda temettuat yazımı için yapılan masrafları gösteren deftere dayalı olarak yapılan bir çalışmada, Saruhan sancağı ve kazalarında temettuat yazımı sırasında kaç kâtibin görev aldığı, bu kâtiplerin kaç ay süre ile çalıştığı, ne kadar aylık aldıkları ve yazım için daha başka ne gibi masrafların yapıldığı ortaya çıkarılmıştır.¹³ Defterdeki bilgilere göre, bazı kazalarda temettuat yazımında birden fazla kâtibin görev aldığı görülmüştür. Aynı kazada yazım yapan kâtipler birbirinden farklı tarihlerde kayda başlamışlardır. Dolayısıyla kazaların temettuat yazımlarının başlangıç ve bitiş tarihleri belirlenirken, yazıma erken başlayan ve yazımı geç bitiren kâtiplerin görev sürelerine dikkat edilmiştir. Aşağıdaki tabloda her kaza için tahririn başlangıç ve bitiş tarihi ile tahririn kaç ay sürdüğü gösterilmiştir.¹⁴

¹¹ Said Öztürk, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, s. 287.

¹² Said Öztürk, "Temettuat Tahrirleri", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 4-5, İstanbul, 2000, s. 537.

¹³ Ertan Gökmen, "Saruhan Sancağında Temettuat Tahriri", Sayı: 45, **Bilig**, Bahar/2008, s. 74.

¹⁴ Gökmen, "Saruhan Sancağında..." s. 75.

Tablo 1. Saruhan Sancağı ve Kazalarında Yapılan Temettuat Yazımlarının Başlangıç-Bitiş Tarihi İle Yazımların Süresi.¹⁵

<i>Kaza Adı</i>	<i>Tahririn Başlangıç Tarihi</i>	<i>Tahririn Bitiş Tarihi</i>	<i>Tahririn Süresi (Ay)</i>
<i>Manisa</i>	<i>Temmuz1261/ Temmuz 1845</i>	<i>Mart1261/Mart 1846</i>	<i>10 Ay</i>
<i>Nahiye-i Palamut</i>	<i>Ağustos 1261</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>6</i>
<i>Gördük</i>	<i>Eylül 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>6</i>
<i>Turgutlu Maaılca</i>	<i>Ağustos 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>7</i>
<i>Nif</i>	<i>Teşrin-i Evvel (Ekim) 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>5</i>
<i>Akhisar</i>	<i>Teşrin-i Sâni (Kasım) 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>4</i>
<i>Marmaracık</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>2</i>
<i>Demirci</i>	<i>Eylül 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>5.5</i>
<i>Gördüs</i>	<i>Temmuz 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>8</i>
<i>Kayacık</i>	<i>Ağustos 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>7</i>
<i>Menemen</i>	<i>Eylül 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>6</i>
<i>Güzelhisar-ı Menemen</i>	<i>Eylül 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>6</i>
<i>Mendehora</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>2</i>
<i>Foçateyn</i>	<i>Ağustos 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>7</i>
<i>Adala</i>	<i>Temmuz 1261</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>7</i>
<i>Borlu</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>2</i>
<i>Dağmarmarası</i>	<i>Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>Şubat 1261</i>	<i>2</i>
<i>Sart</i>	<i>Kânûn-i Evvel 1261</i>	<i>24Kânûn-i Sâni 1261</i>	<i>1 Ay 24 Gün</i>

Tabloya göre, temettuat tahririne en erken Temmuz, en geç Ocak ayında başlanmıştır. On yedi kazada yazım 1261 Şubatında tamamlanmıştır. Palamut nahiyesi ile Adala kazasında yazım 1261 Kanun-ı Sâni'sinde sona ermiştir. Sadece Manisa'da tahririn 1261 yılında bitirilemeyip Mart 1262 yılına sarktığı görülmektedir.

Manisa ve kazalarındaki temettuat yazımları, kâtip olarak adlandırılan kişiler tarafından yapılmıştır. Kazalardaki temettuat tahrirlerinde farklı sayıda kâtip görev almıştır. Buna göre temettuat yazımında en fazla kâtipin görev aldığı kaza Demirci'dir. Tahrirde on dört kâtip görev almıştır. Sayının fazla olması kazanın coğrafi büyüklüğü ve şartları ile alakalı olmalıdır. Kâtipler bu kazanın yazımını beş buçuk ayda tamamlamışlardır. Kâtiplerin en uzun süre ile tahririni yaptıkları kaza ise Manisa'dır. Manisa ve kazalarında temettuat tahririnde görevlendirilen kâtiplerin

¹⁵ Gökmen, “ Saruhan Sancağında...” s. 75.

tamamının sayısını net olarak belirlemek güçtür. Çünkü kâtipler arasında aynı adı taşıyan birçok şahıs bulunmaktadır.¹⁶

Sancak genelinde yapılan tahrirler için kırtasiye masrafı olarak 3.042 kuruş, kâtiplere verilen aylıklar için 53.115 kuruş ve bargir ücreti olarak da 2.430 kuruş ödenmiştir. Manisa ve kazalarında temettuat tahriri için yapılan masrafın toplamı 58.587 kuruştur. Bu tutarın % 90,6'sı kâtiplere maaş olarak, % 5,1'i kırtasiye masrafı ve % 4,1'i de bargir ücreti olarak ödenmiştir.¹⁷

3-Demirci Kazası Ortapare Nahiyesi Temettuat Defterlerinin Tanıtımı

Osmanlı eyaletleri içerisinde Aydın vilâyetinin Saruhan sancağına bağlı olan Demirci kazasının temettuat defterleri; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde "ML. VRD. TMT." koduyla kayıtlı bulunmaktadır. Demirci kazasının temettuat tahriri H. 1261 senesinde beş buçuk ayda tamamlanmıştır.¹⁸ Demirci kazası, Karataş, Ortapare ve Şehir olmak üzere üç nahiye'den oluşmaktadır. Nahiyelere ait toplam 19 temettuat defteri mevcuttur. Bu defterlerin numaraları ve sayfa sayıları şu şekildedir: 1792 (92 s.), 1793 (112 s.), 1794 (112 s.) , 1795 (120 s.), 1797 (100 s.), 1798 (88 s.), 1799 (104 s.), 1800 (82 s.), 1801 (128 s.), 1802 (92 s.), 1803 (94 s.), 1804 (72 s.), 1805 (132 s.), 1806 (84 s.), 1807 (88 s.), 1808 (108 s.), 1810 (72 s.), 1811 (80 s.), 1967 (104 s.)¹⁹ Genel olarak bir deftere beş-altı köyün temettuatı yazılmıştır. Bu defterlerden Ortapare nahiyesi köylerine ait olanları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁶ Gökmen, "Saruhan Sancağında..." ss. 76-77.

¹⁷ Gökmen, "Saruhan Sancağında..." s. 78.

¹⁸ Gökmen, "Saruhan Sancağında..." s. 74.

¹⁹ BOA., ML. VRD. TMT.

Tablo 2. Ortapare Nahiyesi Köylerinin Bulunduğu Temettuat Defterleri ve Numaraları

Ahmedler 1799	Çay 1798	İcikler 1798	Turpcu 1807
Ahadlar 1799	Çöğürler 1797	İncikler 1807	Üşümüş 1799
Bayramşah 1797	Delidemirciler 1807	Karaisalar 1799	Yaykın 1795
Boz 1797	Durhasan 1799	Kızılca 1807	Yenice 1797
Börklüce 1798	Gafiryen 1799	Köylüce 1807	
Çanşa 1806	Gögani 1798	Osmanlar 1798	
Çağılar 1803	Gümele 1807	Taşokçular 1807	
Çavullar 1797	Kırkalı 1797	Terziler 1807	

Defterlerin dış özelliklerine bakılacak olursa ebatları 18x50 cm olup, rik'a hattıyla yazılmıştır. Defterlerin kapak sayfası üzerinde defterin içinde yer alan köylerin isimleri yer almaktadır. Defterlerin ilk sayfasında köyün adı zikredildikten sonra hane ve sıra numaraları verilerek mükellefe ait bilgilere yer verilmiştir. Temettü sahibinin unvanıyla birlikte ismi, mesleği, vergi-yi mahsusası ve vergiye tâbi mal ve hayvanatı, meslek ve sanat gelirleri ile kira gelirleri belli bir düzen içerisinde kayıt altına alınmıştır. Hane numarası sağ üst köşede belirtilmiş onun altına da hane reisi olan vergi mükellefinin ismi yazılmıştır. Hane reisinin üzerine yatay şekilde vergi mükellefinin mesleği, geçen sene verdiği vergi-yi mahsusası, ekip diktiği ürünler ile sahip olduğu hayvanlara ait öşürler yazılmıştır. Haneler ve numaraları rakamla kaydedilmiştir. “*Hane*” ve “*numero*” yazısıyla aynı hizada hane sahibinin mesleği “*Erbâb-ı Zirâatten İdüğü*”²⁰, “*Rençber Tâifesinden İdüğü*”²¹, “*Irgat Tâifesinden İdüğü*”²² vs. şeklindeki ifadelerle belirtilmiştir. Bazen *idüğü*

²⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 58 .

²¹ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 42.

²² BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 17.

yazılmayıp sadece “*Rençber Taifesinden*”²³ diyerek de hane sahibinin mesleğinin belirtildiği görülmüştür. Mesleği belirtilmeyen vergi mükellefleri de bulunmaktadır.²⁴ Mükellefin mesleğinin yazılı olduğu yerin solunda geçen sene için ödediği vergi-yi mahsusa miktarı yazılmıştır. Şayet vergi-yi mahsusası yoksa, “*Sene-i Sâbıkada Vergisi olmadığı*”²⁵ şeklinde ifade edilmiştir. Defterlere şahıslar, “*Hacı İmam Oğlu Mehmed*”²⁶ *Hatip Şeyh Hacı Mehmed Efendi*”²⁷ gibi dini veya mesleki unvanlarla; “*Hırhır Oğlu Halil*”²⁸, *Dombay Oğlu Halil*”²⁹, *Kursak oğlu Mehmed*,”³⁰ *Zangıroğlu Süleyman Yetimi Ali*”³¹ gibi ahali tarafından takılan ilginç lakaplarla kaydedilmiştir.

Mükellef, ismi dışında varsa unvan ve lakabıyla kaydedildikten sonra vergi mükellefinin vergiye tabi olan tüm arazisi, hayvanları, kira gelirleri vs. detaylı olarak kaydedilmiş ve bunların miktarları “*hâsılât-ı senevîsi*” şeklinde belirtilmiştir. İşlenen tarlalar “*mezrû’ tarla*” işlenmeyenler ise “*gayr-ı mezrû’ tarla*” şeklinde belirtilmiş, bağ arazileri ve boya tarlalarının hicri 1260 yılı geliri ile 1261 yılı tahminî gelirleri toplanıp her ekili arazinin altına kaydedilmiştir.

Tarla kayıtlarından sonra ise gelir getiren ve getirmeyen hayvanlar yazılmıştır. Hayvanlardan sağman keçi, sağman koyun, sağman inek, düve, erkek koyun, erkek keçi, yoz koyun, yoz keçi gibi hayvanların altlarına adet ve kuruş cinsinden senelik vergi miktarları “*Sağman Keçi 30 re’s, Hâsılât-ı Senevîsi 270*”³² şeklinde yazılmıştır.

Vergi mükelleflerine ait temettuat kayıtlarının en altına ise mükellefin toplam temettuatı, “*Mecmû’undan bir senede temettuâtı*”, şeklinde şayet varsa diğer gelirleri “*Rençberliğinden Temettuâtı, Irgatlığınan Temettuâtı, Zuhûrattân Temettuâtı, Hayvan Hamûlesinden Bir Senede Temettuâtı, Duvarcılık San’atından Tahmini Temettuâtı*” ifadeleriyle kaydedilmiştir.

²³ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1803, s. 52.

²⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1805, s. 84.

²⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1799, s. 29.

²⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 42.

²⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 43.

²⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 52.

²⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 39.

³⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 59.

³¹ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 3.

³² BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s.42.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMİRCİ KAZASI'NIN İDARİ YAPISI VE NÜFUSU

A. İdari Taksimat

Saruhan Bey 1313 yılında Manisa'yı Bizanslılardan aldıktan sonra bu şehri beylik merkezi yapmış ve Manisa bu tarihten sonra Saruhan olarak adlandırılmıştır.³³ Hızır Şah Bey, Yıldırım Beyazıt ile anlaşarak Manisa dahil Saruhan Beyliği'nin büyük bir bölümünü savaşız olarak Osmanlılara bırakmıştır. (1390) Kendisi de Yıldırım Beyazıt'ın izni ile Demirciye çekilmiştir.³⁴ Yıldırım Beyazıt stratejik önemini göz önüne alarak Saruhan ilini Karesi ile birleştirip Oğlu Ertuğrul'a, onun vefatından sonra da şehzade Süleyman'a vermiştir.³⁵ Ardından Timur ile yapılan Ankara savaşından sonra Anadolu'daki birlik bozulmuştur. Çelebi Mehmet hükümdarlığını kabul ettirdikten sonra Anadolu'daki birliği sağlamak için beylikler üzerine yürümüştür. Çelebi Mehmet kuvvetleri ile Manisa'yı zaptı sırasında Çukur Hamamında Hızır Şahı yakalatıp idam ettirmiştir. (Hicri 813- Miladi 1410). Bu suretle Saruhanlı Beyliği yıkılmış ve Manisa, Osmanlı devlet'inin bir sancağı haline gelmiştir.³⁶ 1410 yılında Saruhan Beyliği kesin olarak Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine alındıktan sonra Manisa, şehzade sancağı yapılmıştır.³⁷

XV. yüzyıl tahrir defterlerine göre çizilen Saruhan sancağı sınırları içerisinde Demirci yer almaktadır. Demirci, 1530 tarihinde Anadolu eyaletine bağlı Saruhan sancağının bir kazası durumundadır. 1571 tarihinde de kendisine bağlı Karataş, Şehir, Ortapare ve Borlu nahiyeleriyle kaza olarak konumunu korumaktadır.³⁸

Vakıf kayıtlarından alınan bilgilere göre Demirci, XVIII. yüzyılda bu idari vaziyetini korumakla beraber XVI. yüzyılda Demirci'ye bağlı bir nahiye olan Borlu bu yüzyılda kaza olarak görülmektedir.³⁹ 1842 yılına ait nüfus bilgilerinin verildiği defterlerdeki listeye göre sancağın bu tarihte 18 kazası ve bu kazalardan ikisine bağlı

³³ **Manisa İl Yıllığı**, 1967, s. 43.

³⁴ Zekeriya Yurdoğlu, **Manisa Tarihi (Kuruluştan Cumhuriyete Kadar)**, Manisa Barosu Kültür Yayınları, Manisa, 1994, s. 61.

³⁵ Feridun M. Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, s. 22.

³⁶ Çağatay Uluçay- İbrahim Gökçen, **Manisa Tarihi**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1939, s. 40.

³⁷ **Manisa İl Yıllığı**, 2000, s. 64.

³⁸ Gökmen, “Saruhan Sancağında...”, s. 21.

³⁹ Tuncer Baykara, **Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Ankara, 1988, s. 224.

yedi nahiyesi bulunmaktadır. Halbuki Tanzimat öncesine ait 1835 yılı verilerine göre sancağın 15 kazası ve bu kazalardan üçüne bağlı dokuz nahiyesi bulunmaktaydı.⁴⁰ Nejdet Bilgi'nin "1842 Yılında Saruhan Sancağı'nın Nüfusu ve İdarî Bölünüşü" adlı makalesindeki tabloda; 1835 ve 1842 yıllarında Demirci'nin Şehir, Ortapare ve Karataş adlı nahiyelerinin olduğu görülmekte ancak 1890 yılında Şehir nahiyesi yer almamaktadır.

Demirci kazası, 1867 tarihinden 1908 tarihine kadar Aydın vilâyetine bağlı Saruhan sancağının kaymakam ile idare edilen bir kazası olarak varlığını devam ettirmiştir.⁴¹ Saruhan sancağı 1922 yılına kadar Aydın vilayetine bağlı kalmıştır. Bu tarihte Aydın'dan alınarak bağımsız sancak olmuştur. 1923'de bütün mutasarrıflıkların vilayet sayılması üzerine Saruhan sancağı da vilayet olmuştur. 1927 yılında da Saruhan adı Manisa olarak değiştirilmiştir.⁴²

B. Nüfus

1- Demirci Kazasına Bağlı Nahiye ve Köy Nüfusları

Osmanlı döneminde nüfus sayımları denilebilecek ilk çalışmalar, tahrir şeklinde kendini göstermektedir. Bu tahrirler, öncelikli olarak ülkedeki vergi kaynakları ile vergi mükellef sayısını belirlemek amacı ile yapılmıştır. Geçmiş Osmanlının ilk dönemlerine kadar uzanan tahrirler, tımar sistemiyle birlikte yürütüldüğü için sistemin uygulandığı yerlerde tahrir yapılırken uygulanmadığı yerlerde ise icra edilmezdi.⁴³ Esasen mali ve askeri amaçlı yapılan tahrirlere, nüfus sayımı denilemez. Nitekim kayıtlarda hane reisi olarak belirtilen kişi aslında belli bir yaşın üstünde eli silah tutan ve vergi mükellefi olan bireydi. Bu hanede eş veya çocuklar da vardı ve bunların sayısı bölgeye ve sosyal yapıya göre farklılık arz ederdi. Yinede tahrir defterleri çok yönlü olarak incelendiği zaman bir bölgenin nüfusu hakkında tahmini bilgiler ortaya konulabilmektedir. Nüfusu tespit noktasındaki bu eksikliklerine rağmen tahrir defterlerinden yola çıkılarak döneme dair önemli verilere ulaşmak mümkündür.⁴⁴

⁴⁰ Nejdet Bilgi, "1842 Yılında Saruhan Sancağının Nüfusu ve İdarî Bölünüşü", **Manisa Araştırmaları- I**, Manisa, 2001, s. 90.

⁴¹ Gökmen, "Saruhan Sancağında...", s. 22.

⁴² **Manisa İl Yıllığı**, 1967, s. 43.

⁴³ Mehmet Güneş, "Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili" **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 8, sayı:15, Kış 2014, s. 223.

⁴⁴ Güneş, s. 225.

Demirci merkezinde 1531 yılında mahallelerdeki hane sayıları toplamı 568'dir. Bu sayının 90 hanesi gayrimüslimlere, 478 hanesi ise Müslüman halka aittir. Kazadaki hane sayısının 568'i bulması Demirci'nin 1531 yılında büyük bir yerleşim birimi olduğunu kanıtlamaktadır.⁴⁵ Demirci kazasının 1531 yılındaki kırsal nüfusu 28.450 kişiden oluşmaktadır. Demirci şehri nüfusu ise 3.497 kişidir. Demirci kazası ile kırsal bölgelerin toplam nüfusu yaklaşık 31.947 kişidir.⁴⁶

1531 yılında kaza nüfusunun % 10,94'ü Demirci şehir merkezinde ,% 89,06'sı kırsal bölgede ikamet etmektedir.⁴⁷ 1575 yılında en fazla köye sahip olan nahiye Karataş'tır. Karataş'ı Demirci nahiyesi, bunu da Ortapare ve Borlu nahiyeleri takip etmektedir. 1531 yılında Demirci kazasında, Demirci ve Borlu nahiyeleri bulunurken, 1575 tarihinde bunlara Karataş ve Ortapare adında iki yeni nahiye eklenmiş ve köy sayıları da sekiz artmıştır.⁴⁸

XIX. yüzyılda Demirci üç nahiyeden oluşmaktadır. Kazaya bağlı nahiyelerden biri olan Ortapare, merkezi 42 haneli ve 204 nüfusa sahip Ahmedler köyüdür. Ortapare nahiyesine 34 köy bağlıdır. Kazaya bağlı ikinci nahiye ise Karataş'tır. 71 haneli ve 376 nüfusa sahip Kürcü köyü bu nahiye'nin merkezidir. Nahiye'nin 52 köyü bulunmaktadır. Kazaya bağlı üçüncü nahiye ise Şehir nahiyesidir. 64 haneli ve 578 nüfusu bulunan Akdere köyü nahiye merkezidir. Nahiye'ye bağlı 41 köy bulunmaktadır.⁴⁹

Demirci kasabası 1835'te 15 mahalleden oluşmaktadır. 1842 yılında da mahalle sayısı aynıdır. Kasabadaki toplam erkek nüfusu 1835'te 2.720, 1842'de 2.943'tür. Kazaya bağlı Şehir, Ortapare ve Karataş isimlerinde üç nahiye mevcuttur. Bu nahiyelerden Şehir nahiyesine 1834'te 34 köy, Ortapare nahiyesine 31 köy, Karataş nahiyesine 49 köy bağlı bulunmakla beraber kazada ayrıca 5 çiftlik bulunmaktadır. 1842 tarihinde ise Şehir nahiyesinde 32, Ortapare nahiyesinde 28 ve Karataş nahiyesine 48 köy bağlı bulunmaktadır. 1842 yılında kaza dahilinde olan ancak hangi nahiye'ye bağlı olduğu zikredilmeyen 5 adet çiftlik de bulunmaktadır. 1835 yılında nahiyelerin erkek nüfusları şöyledir: Şehir'de 2.010, Ortapare'de 2.133

⁴⁵ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., s. 45.

⁴⁶ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., s. 163.

⁴⁷ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., s. 163.

⁴⁸ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., s. 164.

⁴⁹ Gökmen, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e..., s. 105.

ve Karataş'ta ise 4.451; 1842 yılında ise Şehir'de 2.150, Ortapare'de 2.235, Karataş'ta 4.785 ve çiftliklerde 202 erkek nüfus bulunmaktadır.⁵⁰

Demirci nahiyelerinin 1834-1908 yılları arasındaki 55 yılda nüfus artış oranı % 73 olarak görülmüştür. Nahiyeler nezdinde nüfus artışı en fazla Ortapare nahiyesinde ondan sonra Şehir nahiyesinde gerçekleşmiştir. 1908 yılında nahiyelerde bulunan halkın % 46'sı Karataş nahiyesi'nde, % 27'si Ortapare nahiyesinde ve % 25'i ise Şehir nahiyesine aitti. Nahiyelerde her bir hanedeki oturan ortalama nüfusa baktığımızda, Şehir nahiyesinde 1307/1889 yılında 1.335 hanede 7.139 kişi bulunmakta ve her haneye ortalama 4,9 kişi denk gelmektedir. Ortapare nahiyesinde ise 1.547 hanede 7.508 şahıs ikamet etmekte olup her hanede ortalama 4,8 şahıs bulunmaktadır. Kazanın en büyük nahiyesi olan Karataş'ta ise 2.523 hanede 13.006 kişi ikamet etmekte ve her haneye ortalama 5,1 kişi düşmektedir.⁵¹

2- Ortapare Nahiyesi Köyleri ve Nüfusları

1842 yılında Demirci kazasına bağlı üç nahiyeden Karataş nahiyesinin 8.941, Şehir nahiyesinin 4.185, Ortapare nahiyesinin 4.086 nüfusu bulunmaktadır. Şehir ve Ortapare nahiyelerinin nüfusu Karataş nahiyesinin nüfusunun yarısı kadardır. ⁵²

Temettuat defterleri kullanılarak da nüfus hesaplamaları yapılabilmektedir. Ancak defterlerdeki hane sayıları kullanılarak yapılan hesaplamalarla kesin nüfus sayısını tespit etmek güçtür. Çünkü temettuat sayımlarında, hane esas alınmış lakin aynı hanede yaşayan mükelleflere farklı numaralar verilmiştir. Haneden kasıt yerleşim yerindeki kaçınıcı hane olduğu, numara verilmesindeki amaç ise kaçınıcı vergi mükellefi olduğudur.⁵³ Bazı durumlarda aynı hane içinde iki, üç hatta dört vergi mükellefinin bulunduğu görülmektedir. Bu bilgiler dikkate alındığında temettuat verilerine dayalı olarak kesin değil ancak tahmini nüfus hesaplamaları yapılabilmektedir. Biz de temettuat defterlerine dayalı olarak nüfus hesaplamaları yaparken Gökmen'in tereke defterlerini kullanarak tespit ettiği 4,5 hane katsayısını kullandık.⁵⁴ Aşağıdaki tabloda bu kat sayı kullanılarak temettuat defterlerindeki köylerin tahmini nüfusları verilmiştir.

⁵⁰ Nejdet Bilgi, “Tanzimat’ın Öncesi ve Sonrasında Saruhan Sancağı’nda Nüfus”, İsmail Aka Armağanı, İzmir, 1999, s. 276.

⁵¹ Gökmen, Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e... , s. 106.

⁵² Gökmen, Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e... , s. 105.

⁵³ Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî...”, s. 398.

⁵⁴ Gökmen, Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e... , s. 102.

Tablo 3. Temettuat Defterlerine Göre Ortapare Nahiyesi Köylerinin Hane Sayıları İle Tahmini Nüfusları

Köy Adı	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
Ahmedler	35	156
Ahadlar	26	117
Bayramşah	19	86
Boz	13	59
Börklüce	16	72
Çanşa	61	275
Çağıllar	33	149
Çavullar	28	126
Çay	15	68
Çöğürler	58	261
Delidemirciler	26	117
Durhasan	70	315
Gafiryen	18	81
Gögani	21	95
Gümele	44	198
Kırkalu	74	333
İcikler	125	563
İncikler	21	95
Karaisalar	24	108
Kızılca	14	63
Köylüce	47	212
Osmanlar	21	95
Taşokçular	15	68
Terziler	5	23
Turpcu	19	86
Üşümüş	49	221
Yaykın	67	302
Yenice	26	117
Tahmini Nüfus: 4.455		
Toplam Hane Sayısı: 990		

Tabloya göre XIX. yüzyıl ortalarında Ortapare nahiyesindeki köylerde 990 hanede, 4.455 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Ortapare nahiyesi köyleri içerisinde, İçikler köyü 125 hane ve tahmini 563 nüfus ile kazanın en kalabalık köyü durumundadır. Nahiye'deki nüfusa ilişkin dikkat çekici hususlar aşağıda belirtilmiştir. Nüfusu en fazla olan köyler şunlardır:

- İçikler 125 hane ile 563 kişi,
- Kırkalı 74 hane ile 333 kişi,
- Durhasan 70 hane ile 315 kişi,
- Yaykın 67 hane ile 302 kişi,
- Çanşa 61 hane ile 275 kişi,

Nahiye'de nüfus bakımından en az nüfuslu köy, 5 hane ve tahmini nüfus 23 ile Terziler köyüdür. Nahiye'deki nüfusu diğer köylere oranla daha az olan 5 köyün sıralaması şu şekildedir:

- Terziler 5 hane ile 23 kişi,
- Boz 13 hane ile 59 kişi,
- Kızılca 14 hane ile 63 kişi,
- Taşokçular 15 hane ile 68 kişi,
- Çay 15 hane ile 68 kişi,

Hane sayıları eşit olan köyler bulunmaktadır bunlar:

- 15 hane olanlar; Çay ve Taşokçular,
- 21 hane olanlar; Gögani, İçikler ve Osmanlar,
- 26 hane olanlar; Ahadlar, Delidemirciler ve Yenice,
- 19 hane olanlar; Bayramşah, Turpcu,

C-Temettuat Defterlerindeki Vergi Mükelleflerinin Sektörel Dağılımı

1- Temettuat Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre Sektörel Dağılımı

Temettuat defterlerinde hane reislerinin ve bu hanelerde bulunan vergi mükellefi kişilerin meslekleri açık bir şekilde belirtilmiştir.⁵⁵ Temettuat defterlerindeki bilgilere dayanarak Ortapare nahiyesindeki mükelleflerin mesleklerini sektörlere göre ayırmamız mümkündür. Bu sektörler şöyle sınıflandırılabilir:

⁵⁵ Arif Kolay, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Kütahya'nın Gireği Nahiyesine Bağlı Bezirgan Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı (Temettuat ve Nüfus Defterlerine Göre)", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: Özel Sayı, Kütahya, Kasım 2014, s. 142.

1.grupta esnaflar, 2.grupta tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, 3.grupta dini, idari ve askeri sınıftan olanlar, 4.grupta ise genel yekünün içinde olan fakat mesleklere dahil olmayan alîl, sabi, ihtiyar, mecnun vs. şeklinde gruplara ayırmak mümkündür. Bu gruplamada hane sayısı baz alınmamış temettuat defterlerindeki mükelleflerinin sıra numaraları esas alınmıştır. Ortopare nahiyesinde 990 hane 1.196 vergi mükellefi vardır. Bu durum 206 vergi mükellefinin diğer mükelleflerle birlikte aynı hanede oturduğunu göstermektedir. Mükelleflerin yukarıda belirtilen sektörel gruplara göre adedi ve yüzde oranı aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir.

Tablo 4. Ortopare Nahiyesi’nde Temettuat Defterlerine Kaydedilen Kişilerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Gruplar	Mükellef Sayısı	1196 Vergi Mükellefi İçindeki %’si
Esnaflar	13	1,08
Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanlar	1.093	91,38
Dini, İdari ve Askeri Sınıftan Olanlar	37	3,09
Alîl, sabi, ihtiyar, mecnun vs.	53	4,43
Toplam	1.196	100

Tablodaki verilere göre temettuata tabi olan 1.196 vergi mükellefini sektörlere göre büyükten küçüğe sıraladığımızda ilk sırada 1.093 kişilik grup tarım ve hayvancılık sektöründe (%91,38) yer almaktadır. Bu orandan anlaşılacağı üzere nahiye ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Tarım ve hayvancılık sektörünü müteakiben 53 kişiden oluşan alîl, sabi, ihtiyar, mecnun vs’den oluşan grup % 4,43 lük oran oluşturmaktadır. Akabinde 37 kişiden oluşan dini, idari ve askeri sınıf % 3,09’luk orana karşılık gelmektedir. Dağılımda en az grubu temsil eden esnaflardır. 13 kişiden oluşan bu grup tüm mükellefler içinde % 1,08’lik orana sahiptir. Yukarıda genel bir sınıflamaya tabi tuttuğumuz mükelleflerin sektörlere göre dağılımı aşağıdaki başlıklarda ele alınmıştır.

2-Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Mükellefler

Temettuat defterlerinin meslekler hakkında verdiği bilgiler dikkat çekicidir. Bu defterler incelediğimiz nahiye’nin genel olarak meşgul olduğu iş kolları hakkında

bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Tarım ve hayvancılık Ortapare köylerinde en büyük iş kolunu oluşturmaktadır. Bu durum yörenin coğrafi ve iklim şartlarından kaynaklanmaktadır. Tarım ve hayvancılık sektörü adı altında incelediğimiz meslek grupları içerisinde *rençber taifesi* (851), *erbab-ı ziraat* (159), *ırgat taifesi* (77), *çoban taifesi* (4), *hizmetkâr* (2)⁵⁶ gibi meslek kollarından oluşmakta olup bunların sayısı 1.093'tür.

Bu sektör içerisinde en büyük meslek grubunu 851 kişi ile *rençber taifesi* oluşturmaktadır. Nahiye'nin bütün köylerinde rençber taifesinden kişilere rastlamak mümkündür. En fazla *rençber* barındıran köy 82 kişiyle İcikler köyüdür. *Erbab-ı ziraat* ile *rençber taifesi* temettuat defterlerinde çoğu kez birbirinin muadili olarak kullanılmıştır.⁵⁷ Çünkü her iki mesleğe sahip kişilerin sahip olduğu emlakın birbirinden çok farklı olmadığı görülmektedir.

Bu sektör içerisine kaydedilen diğer bir meslek kolunu *erbab-ı ziraat* oluşturmaktadır. Bu grupta çalışanların sayısı 159'dur. 11 köyde *erbab-ı ziraat* grubundan kişiye rastlanmıştır. En fazla *erbab-ı ziraat* barındıran köy 58 kişiyle Yaykın köyüdür.

Ortapare nahiyesi köylerinde bu sektöre dahil edilen diğer meslek grubunu ırgatlar oluşturmaktadır. Ahadlar, Çay, Delidemirciler, İcikler, Kızılca, Osmanlar ve Terziler köyleri dışındaki bütün köylerde *ırgat taifesine* rastlanmaktadır. En fazla ırgatın bulunduğu köy ise 19 kişiyle Kırkalı köyüdür.

Çoban taifesindeki kişilere; Çağılar, Çöğürler, İcikler ve Yaykın köylerinde rastlanmaktadır. Çoban taifesi olarak yazılan kişilerin adı ve lakabı, sahip olduğu hayvan sayısı, defter ve sıra numaraları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

⁵⁶ Hizmetkâr, gündelikçi ve ırgat olarak yazılan ve vergilendirilen vergi mükellefidir. Nuri Adıyeke, "Temettuat Sayımları ve Bu Temettuat Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", Ankara Üniversitesi, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı: 11, Ankara, 2000, s. 781.

⁵⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 42.

Tablo 5. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Çobanların Köyleri ve Hayvan Sayıları

Köyü	Adı ve Lakabı	Sahip Olduğu Hayvanlar	Defter ve Sıra No
Çağılar	Seyyid Ali Oğlu Osman	-	1803/60
Çöğürler	Yörük Ali Oğlu ve Karındaşı Ahmet	1 Sağman İnek	1797/62
İcikler	Elman Oğlu Ahmet	10 Sağman Keçi 10 Oğlak 20 Yoz Keçi	1798/130
Yaykın	Teke Oğlu Ahmet	-	1795/78

Tablodaki bilgiler incelendiğinde İcikler köyündeki Elman Oğlu Ahmet dışındaki çobanların hayvana sahip olmaması bunların başkalarının hayvanlarının çobanlığını yaptığı şeklinde yorumlanabilir.

Ortapare nahiyesi köylerinde iki adet hizmetkâra rastlanmıştır. Bunlardan Yenice köyünden olan İzmirli Halil'in hizmetkârlığından 200 kuruş, İcikler köyünden Anamaslı Uzun Ali ise 300 kuruş kazanmaktadır.⁵⁸ İki hizmetkârın emlak ve arazisi bulunmayıp sadece hizmetkârlıklarından elde ettikleri gelirler mevcuttur.

3-Ortapare Nahiyesindeki Esnafılar

Osmanlı Devlet'inin tarım toplumu olduğu gerçeği XIX. yüzyıl ortalarında Demirci'nin Ortapare nahiyesi temettuat defterleri verilerinden de gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Kırsal yerleşimlerdeki nüfusun temel geçim kaynağı genel olarak tarımdır. Ancak kimi aileler, ya geçimlerini tamamıyla tarımın dışındaki mesleklerden sağlamakta, ya da tarımsal faaliyet dışındaki başka işler yapmaktadır.⁵⁹ Ortapare nahiyesi köylerinde esnafılık yapan vergi mükelleflerinin az olduğu görülmektedir. Nahiye köylerinde dört esnaf grubu göze çarpmaktadır. Bunlar: Demirci, Kiracı, Duvarcı ve Dülger'dir. Aşağıdaki tabloda bu esnafıların köyü, adı ve lakabı, defter ve sıra numaraları gösterilmiştir.

⁵⁸ BOA., ML. VRD. TMT. 1797, s.34; 1798, s. 138.

⁵⁹ Tefvik Güran, **19. yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 115.

Tablo 6.Ortapare Köylerindeki Esnafların Bulundukları Köyler ve Meslekleri

Köyü	Adı ve Lakabı	Mesleği	Defter ve Sıra No
Ahmedler	Karataşlı Mustafa	Kıracı	1799/39
Çöğürler	Demirci Hüseyin	Demirci	1797/48
Çöğürler	Kürcülü Molla Hüseyin	Dülger	1797/58
Durhasan	Demirci Oğlu Mehmet Ali ve Ahmet	Demirci	1799/56
Durhasan	Demirci Oğlu Osman ve Hüseyin	Demirci	1799/66
Kırkalu	Ali	Duvarcı	1797/31
İcikler	Yunak Oğlu Hacı Mehmet	Demirci	1798/85
İcikler	Halil Usta	Demirci	1798/113
Osmanlar	Abdal Oğlu Kara Hasan	Kıracı	1798/26
Yaykın	Kadir Oğlu Mehmet ve karındaşı Ali	Demirci	1795/41

Tablodaki bilgilere göre 28 Ortapare nahiyesi köyünden sadece yedi tanesinde esnaf grubundan mükellefe rastlanmıştır. 13 hane esnaf grubuyla ilişkilidir. Durhasan ve Yaykın köylerindeki demirci esnafları ortak olarak bu mesleği icra etmektedirler. Duvarcılık mesleğini icra eden kişi babasıyla aynı hanede yaşamakta fakat ayrı olarak vergilendirilmiştir. Mesleklere bakıldığında bunların köylülerin fazlaca ihtiyaç duyduğu esnaflar olduğu görülmektedir.

4-Dini, İdari ve Askeri Alanda Hizmet Veren Mükellefler

Temettuat defterlerinde dini, idari ve askeri alanda görev yapan kişilerle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Dini alanda görev yapan imam ve hatip gibi kişilerin görev yaptıkları cami ve mescitlerin adları belirtilmemiştir. Bu gruba dahil edilen meslek sahiplerinin sayıca az olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda köyler bazında bu meslek grubuna dahil olan kişilerin sayıları verilmiştir.

Tablo 7. Ortapare Nahiyesinde Dini, İdari, Askeri Sınıfta Bulunanlar

Köy Adı	İmam	Muhtar	Zaptiye	Müezzin	Asker	Talebe	Berath Hatip
Ahmedler	1	-	-	-	-	-	-
Ahadlar	1	-	1	-	-	-	-
Bayramşah	1	-	-	-	-	-	-
Boz	-	-	-	-	-	-	-
Börklüce	1	1	-	-	-	-	-
Çanşa	1	-	-	-	-	1	-
Çağılar	-	-	-	-	-	-	-
Çavullar	-	-	-	-	-	1	-
Çay	-	1	-	-	-	-	-
Çöğürler	1	-	-	1	1	-	-
Delidemirciler	-	-	-	-	-	-	-
Durhasan	-	-	-	-	1	-	-
Gafiryan	-	-	-	-	-	-	-
Göğani	-	-	-	-	-	1	-
Gümele	1	-	-	-	-	-	-
Kırkalu	1	-	-	-	2	-	-
İcikler	-	-	-	-	2	1	-
İncikler	1	-	-	-	-	-	-
Karaisalar	1	-	-	-	1	-	-
Kızılca	-	-	-	-	-	-	-
Köylüce	-	-	-	-	1	1	-
Osmanlar	1	1	-	-	-	-	-

Taşokçular	-	-	-	-	-	2	-
Terziler	-	-	-	-	-	-	-
Turpcu	-	-	2	-	-	-	-
Üşümüş	-	-	-	-	-	-	1
Yaykın	-	-	-	-	1	-	1
Yenice	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	11	3	3	1	9	8	2

Tabloya göre Ortapare nahiyesindeki köylerde 2 beratlı hatip, 11 İmam görev yapmaktadır. Bu rakamlar nahiye ait köylerden en az iki tanesinde cami bulunduğunu ve Cuma kılındığını göstermektedir. Nahiye köylerinde görev yapan İmam ve hatiplerin sayısına bakarak en az 13 adet ibadethane olduğunu söylemek mümkündür. Bu gruba dahil edilen imam, hatip, müezzin dışında 9 asker, 8 talebe, 3 muhtar, 3 zaptiye tebaası yer almaktadır. Dini alanda hizmet veren imam, müezzin ve hatiplere ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda detaylı olarak incelenmiştir.

Tablo 8. İmam, Müezzin ve Hatiplerin Bulundukları Köyler

Köyü	Adı ve Lakabı	Mesleği	Vazifesinden Kazancı	Defter ve Sıra No
Ahmedler	Mehmet Kethüda Oğlu Molla Osman	İmam-Rençber	-	1799/1
Ahadlar	Bekir Oğlu Molla Hüseyin	İmam-Rençber	300	1799/1
Bayramşah	Şaban Oğlu Molla Ahmet	İmam-Rençber	-	1797/1
Börklüce	Aşık Mustafa Oğlu Hacı Mehmet	İmam	-	1798/1
Çaşa	Hasan Efendi	İmam	274	1806/1
Çöğürler	Himmet Oğlu Hacı İsmail Efendi	İmam-Erbab-ı Ziraat	-	1797/1
Gümele	Molla İbrahim Efendi	İmam-Rençber	-	1807/1
Kırkalı	Ahmet Beşe Oğlu Mustafa	İmam-Rençber	-	1797/20
İncikler	Armutçu Oğlu Molla Ömer	İmam	300	1807/1
Karaisalar	Bekir Dede Oğlu İbrahim	İmam	200	1799/1
Osmanlar	Hasancık Oğlu Esad	İmam	-	1798/1
Üşümüş	Molla Ahmet Oğlu Molla Ali	Berathlı Hatip	-	1799/1
Yaykın	Hatip Efendi	Berathlı Hatip	-	1795/1
Çöğürler	Hacı Hamza Oğlu Mehmet	Müezzin-Erbab-ı Ziraat	-	1797/43

Tablodaki bilgilere dayanarak şunları ifade edebiliriz; bazı imamların toplam temettuatları dışında imamlıktan kazançları vardır. Kırkalı köyü imamı hariç diğer bütün imamlara köyün ilk sırasında yer verilmiştir. Altı imamın imamlıktan başka mesleklerle de meşgul olduğu görülmektedir. Ayrıca Çöğürler köyünde hem imam hem müezzin bulunmakta olup bu görevleri ayrı kişiler yerine getirmektedir.

İdari alanda faaliyet gösteren üç muhtara rastlanmıştır. Muhtarlara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 9. Muhtarların Bulundukları Köyler

Köyü	Adı ve Lakabı	Meslek	Defter ve Sıra No
Börklüce	Hasan Kethüda Oğlu Hüseyin	Muhtar	1798/2
Çay	Zenciyyül Asl Selim	Muhtar	1798/1
Osmanlar	Alemdar oğlu Hasan	Muhtar	1798/2

Tablodaki bilgiler Çay köyü muhtarının zenci asıllı olduğunu göstermektedir. Öte yandan Tire kazası ve Çiftliklerinde yaşayan yedi adet zenci asıllı kişinin adı hizmetkâr ve ırgat olarak kaydedildiği görülmektedir.⁶⁰ Bu bilgiye göre Osmanlı topraklarında yaşayan kişilerin idari görevleri üstlenmelerinde etnik köken ayrımı yapılmadığı aşikârdır. Nahiye'nin en büyük köyü olan İcikler'de muhtar bulunmamaktadır. Buradan köylerde muhtarın bulunması ile ilgili olarak köy nüfuslarının dikkate alınmadığını söylemek mümkündür. Bunu 15 haneli Çay köyünde muhtar bulunmasından anlamaktayız.

5- Alil, Sabi, İhtiyar, Esir-i Fıraş, ve Mesleği Belirtilmeyen

Ortapare köylerine kayıtlı 1.196 vergi mükellefi bulunmaktadır. Bu kişilerden 53 (%4,43) kişi içinde *alil*, *sabi*, *ihiyar*, *esir-i fıraş* ve mesleği belirtilmeyenler yer almaktadır. Bu gruba dahil edilen kişilerin gelirleri ya çok az ya da hiç yoktur. Aşağıdaki tabloda bu gruba dahil edilen mükelleflere dair bilgilere yer verilmiştir.

⁶⁰ Ertan Gökmen, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Tire Kazası Çiftliklerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı: 3, Eylül 2015, s.224.

Tablo 10. Ortapare Nahiyesinde Bulunan Alil, Sabi, İhtiyar, Esir-i Fıraş, Sabi, Mesleği Belirtilmeyen Kişilerin Sayısı

Köy Adı	Alil	Sabi	İhtiyar	Mesleği Belirtilme - yen	Mecnun	Esir-i Fıraş
Ahmedler	1	-	-	-	-	-
Ahadlar	-	-	-	-	-	-
Bayramşah	-	-	-	-	-	-
Boz	-	-	-	-	-	-
Börklüce	-	-	-	-	-	-
Çanşa	-	1	1	-	-	-
Çağılar	-	1	-	3	-	-
Çavullar	-	-	-	-	-	-
Çay	-	1	-	-	-	-
Çöğürler	-	1	-	2	-	-
Delidemirciler	-	-	-	1	-	-
Durhasan	1	-	2	3	-	-
Gafiryan	-	-	-	-	-	-
Göğani	-	1	1	-	-	1
Gümele	-	2	1	3	-	1
Kırkalu	2	-	-	3	-	-
İcikler	-	2	-	-	1	-
İncikler	-	-	-	-	-	-
Karaisalar	-	-	-	-	-	-
Kızılca	-	-	-	-	-	-
Köylüce	-	4	-	2	-	-
Osmanlar	-	-	-	1	-	-
Taşokçular	-	-	-	-	-	-
Terziler	-	-	-	1	-	-
Turpçu	-	2	-	-	-	-
Üşümüş	1	-	-	3	-	-
Yaykın	-	2	-	-	-	-
Yenice	-	-	-	1	-	-
Toplam	5	17	5	23	1	2

Bu gruptaki mükellefler içerisinde yetim ve sabiler de bulunmaktadır. Bu kişilere genellikle anneleri vâsi tayin edilmiştir. Tabloda yer alan 28 köyün 18 tanesinde 5 *alil* (sakat), 2 *esir-i fıraş*, 5 *ihtiyar*, 1 *mecnun*, 17 *sabi* ve 23 mesleği belirtilmeyen kişi bulunmaktadır.

Tabloya almadığımız emlak ve arazisi olmayanlar ayrı olarak incelenmiştir. Çünkü emlak ve arazisi olmayıp; Demirci, Dülger, Irgat olan mükelleflere rastlanmıştır.

bu yüzden bunlara tabloda yer verilmemiştir.⁶¹ Emlak ve arazisi olmayan 36 kişiye rastlanmıştır. Sadaka ve iane ile geçinenlerin sayısı 13'tür.

D-Vergi Mükelleflerinin Sosyal Statüleri

1-İsimler

Ad, herkes tarafından tanınmış veya duyulmuş olma hali, ün, şöhret, anılacak değer, önem'' gibi anlamları ifade etmektedir.⁶² Temettuat defterleri bize mükelleflerin kullandıkları isimler hakkında da bilgi vermektedir. Defterlerde vergi mükellefi hane reislerinin ve vergiye tabi kişilerin isimleri kayıtlıdır.⁶³ Vergi mükelleflerinin isimlerinin bu defterlere kaydedilmesi bu dönemde o yerleşim yerinde kullanılan isimleri açıkça ortaya koyması açısından önemlidir. Şahısların adları defterlere “*filan oğlu filan*” şeklinde yazılmıştır. Defterlerde vergi mükellefinin ismi önce yazılmış ardından “oğlu” ifadesi yazıldıktan sonra baba adı yazılmıştır. Örneğin; “*Topcu Oğlu İsa*” şeklinde kaydedilmiştir.⁶⁴ Ortapare nahiyesine ait defterlerde zikredilen isimler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

⁶¹ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 91.

⁶² Cemal Ağırman, “Ad Koyma ve Hz.Peygamber’in İsimlere Karşı Tutumu”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, 1998, Sivas, s. 2.

⁶³ Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî...”, s. 398.

⁶⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d., 1808, s. 6.

Tablo 11. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Kullanılan İsimler

İsim	Kullanan Kişi Sayısı	İsim	Kullanan Kişi Sayısı
Mehmed	217	İsa	3
Ali	171	Aişe	3
İbrahim	141	Abdurrahman	3
Mustafa	139	Aziz	3
Halil	124	İlyas	3
Hasan	120	Emrullah	2
Ahmed	116	Sadık	2
Hüseyin	96	Feyzullah	2
İsmail	59	Latif	2
Süleyman	54	Bayram	2
Osman	53	Murtaza	2
Veli	36	Eyyüb	2
Ömer	35	Hamza	2
Musa	31	Seydi	2
Yusuf	29	Selim	2
Himmet	24	Ferhat	2
Abdullah	17	Abdülkadir	2
Şerif	17	Şermet	2
Mahmut	13	İdris	1
Muhammed	13	Memiş	1
Nurullah	12	Numan	1
Emir	12	Fatma	1

Kadir	12	Abdi	1
Mısdan	10	Durmuş	1
Ramazan	10	Nebi	1
Bekir	9	Esad	1
Yunus	9	Bektaş	1
Nasuh	8	Abbas	1
Recep	7	Emir Ali	1
Murad	6	Abdülkerim	1
Mehmet Ali	6	Rüstem	1
Şaban	6	Kezban	1
Yahya	5	Yakup	1
Habib	4	Salim	1
Haydar	3	Erkan	1
Duman	3	Serdar	1
Kullanılan Toplam İsim Sayısı			72
İsimleri Kullanan Kişi Sayısı (Baba adları ile birlikte)			1.687

Tabloya göre Ortapare nahiyesinde 72 farklı isim kullanılmıştır. Bazı isimler diğer isimlere göre fazlaca kullanılmıştır. Defterlerde adı geçen 1.687 kişi içinde en çok Mehmed ismi kullanılmıştır. Nahiye'deki en çok kullanılan ilk beş ismin sıralaması şu şekildedir. Mehmed ismini 217 kişi, Ali ismini 171 kişi, İbrahim ismini 141 kişi, Mustafa ismini 139, Halil ismini 124 kişinin kullandığı tespit edilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in diğer isimleri, Kuran-ı Kerim'de adı geçen peygamberler, dört halifelerin isimleri, sahabe adları ve ehl-i beyte ait isimler büyük yer tutmaktadır. Bunun dışında emlakı, arazisi ve kazancı olan kadınlar da defterlere kaydedilmişlerdir. Fakat bunların sayısı oldukça azdır. Bu mükelleflere ait isimler içerisinde; 3 Ayşe, 1 Fatma, 1 Kezban yer almaktadır.

2- Unvanlar ve Lakaplar

Genel olarak unvan; birinin işi, mesleği veya toplum içindeki durumunu belirtmek için verilen addır. Kişiyi herhangi bir görevinden dolayı ya da bir aileye bazı özellikleri sebebiyle unvan verilebilmektedir.⁶⁵ Ortapare nahiyesi köylerinde yaşayan mükelleflerden bazısı sosyal statü belirten unvanlarıyla kaydedilmişlerdir. Bu unvanlar ile bunları kullanan kişilerin sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12. Ortapare Nahiyesinde Sosyal Statü Belirten Unvanlar

Sosyal Statü Belirten Unvanlar	Kullanan Kişi Sayısı	Sosyal Statü Belirten Unvanlar	Kullanan Kişi Sayısı
Hacı	138	Ağa	2
Molla	54	Şeyh	2
Kethüda	24	Hafız	2
İmam	16	Bey	1
Beşe	14	Hoca	1
Çelebi	12	Hekim	1
Kadı	12	Çelebi	1
Hatip	11	Mübaşir	1
Efendi	11	Suhte	1
Derviş	9	Çavuş	1
Seyyid	3		
Sipahi	3	Toplam	321

Tabloya göre 321 unvan sahibi kişiye rastlanmıştır. En çok kullanılan unvan ise 138 kişi tarafından kullanılan Hacı'dır. Çay, Kızılca ve Osmanlar köylerinde unvanlı kişiye rastlanmamıştır. Bütün köyler genelinde ise 54 molla bulunmaktadır. Devlet ve ahali arasındaki işlerin görülmesinde yardımcı olan Kethüda, 24 kişi tarafından unvan olarak kullanılmıştır. Bunun dışında 16 İmam, 14 Beşe, 12 Çelebi, 12 Kadı, 11 Hatip, 9 Derviş, 3 Seyyid, 2 Ağa, 2 Şeyh, 2 Hafız, 1 Bey, 1 Hoca, 1 Hekim, 1 Çelebi, 1 Mübaşir, 1 Suhte, 1 Çavuşa rastlanmıştır.

Günümüzde künye ve lakab resmi işlerde kullanılmamaktadır. Fakat bunun yerine soyadı aynı işlevi sağlamaktadır. Lakab, künyeden farklı olarak halk dilinde,

⁶⁵ "Unvan", **Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük**, Cilt: 6, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994, s. 2389.

özellikle bazı yörelerde sıkça kullanılmakta, gerçekten de isimden daha net ve tanıtıcı olmaktadır.⁶⁶

Hane reisleri, aile ve sülale adlarının yanında "*molla*", "*hatip*" gibi sosyal ve dini statüleriyle birlikte kaydedilmektedirler.⁶⁷ Defterlerde kişilerin unvanları yanında lakaplarına da yer verilmiştir. Lakap, bir kişiye adının yanında, belirli fiziksel özellikleri, davranışları, tepkileri nedeniyle, başkaları tarafından keyfi olarak takılan isimdir. Bazı durumlarda geçmişte benimsendiği için aynı aileden gelen bütün bireyleri kapsayan bir isim şeklini alabilmektedir.⁶⁸ Temettuat defterlerinde adı geçen vergi mükelleflerinin fiziksel özellikleri de lakap olarak belirtilmiştir. Örneğin “*Kel Hasan Oğlu Şerif*”⁶⁹ gibi.

Ortopare nahiyesi köylerinde karşımıza toplam 249 lakap çıkmaktadır ve bu lakapları kullanan kişi sayısı 615’dir. Lakapları çeşitli gruplara ayırmak mümkündür. Nahiye genelinde en çok rastlanılan lakap 39 defa karşılaşma sıklığı ile “*Kara*” lakabıdır. Fiziksel özellik içeren lakaplar ve kullanım sıklıkları şu şekildedir: *Koca* (36), *Köse* (10), *Kel* (10), *Karaca* (6), *Arap* (6), *Topal* (4), *Uzun* (4), *Çolak* (4), *Kuru* (4), *Küçük* (3), *Karabaş* (3), *Sakat* (2), *Çakır* (2), *İnce* (2) *Bıyıklı* (2) *Karaoğlan* (2) *Akçabaş* (2) *Sakallı* (2), *Kocabaş*, *İnceoğlan*, *sarıca*, *Kara köse*, *Kuruoğlan*, *Keloğlan*, *Araplı*, *Akbıyık*, *Köseoğlan*, *Karadayı*, *Bodur*, *Topbaş*, *Kalınbacak* (1)

Renk isimleri de lakap olarak kullanılmıştır. Bunların kullanım sıklığı şu şekildedir. *Sarı* (27), *Kızıl* (4), *mavi* (2), *kırmızı* (1), *Turuncu* (1).

Meslek adını lakap olarak kullanan mükellefler de bulunmaktadır. Bunların kullanım sıklıkları ise şu şekildedir; *Demirci* (8), *Kasap* (6), *Tuzcu* (5), *Helvacı* (3), *Celep* (3), *Arabacı* (3), *Kuşçu* (2), *Ayranıcı* (2), *Kalaycı* (2), *Terzi*, *Şabacı*, *Balcı*, *Palamutçu*, *Pilavcı*, *Kumdacı*, *Avcı*, *Tabakçı*, *Pekmezci*, *Kezekci*, *Gübreçi*, *Armutçu*, *Derici* (1).

Yer ismini lakap olarak alanlar ise şu şekildedir; *Sayıklı* (3), *Kesdelli* (2), *Işıklarlı* (2), *Karataşlı* (2), *Kasabalı* (2), *Bayramşalı*, *Bozköylü*, *Dereli*, *Kulalı*, *Alaşehirli*, *Çanşalı*, *İzmirli*, *Kürcülü*, *Dereköylü*, *Umurlarlı*, *Kızılcalı*, *Kayranlı* (1).

Etnik durum belirten lakaplar az da olsa kullanılmış olup bunlar şu şekildedir; *Yörük* (7), *Çetmi* (4), *Alman* (2), *Arnavut* (1), *Macar* (1).

⁶⁶ Ağırman, “Ad Koyma ve...”, s. 3.

⁶⁷ Kolay, s. 141.

⁶⁸ “Lakap”, **Meydan Larousse**, Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Cilt: 14, İnterpress, İstanbul, 1986, s. 7329.

⁶⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d., 1792, s. 2.

Ülke isimlerini lakap olarak kullananlar da bulunmaktadır. Bu lakaplar şu şekildedir: *Mısırlı (3), Cezayirli, Kenyalı (1)*.

Alay içerikli lakaplar ise; *Deli (14), Deve (7), Abdal (3), İhtiyar (3), Dombay (2), Cura (2), Dangıl (2), Hırhır (2), Sakarlı, Çakalcı, Cingan, Kafır, Cin, Gıdık, Köçek, Hamursuz (1)* şeklindedir.

İsimlere küçültme eki getirilerek oluşturulan lakaplar; *Alicik (4), Ahmedçe (2), Hasancık (2), Mustafacık, Halilcık (1)*.

Tüm bunlar dışında Ortapare Nahiyesi köylerinde burada zikredilmeyen ve yukarıdaki kategorilere sokulamayan lakaplar bulunmaktadır. Bunları şu şekilde zikredilebiliriz: *Dede (11), Çırak (2), Gökçe (3), Bölükbaş (2), Göde (5), Taşlı (4), Ayvaz (7), Çakaloz (1), Gedik (8), Bazergan (2), Amuca (6), Abacık (1), Efe (1), Emkin (2), Çallı (1), Bedeli (2), Ellili (1), Abalı (6), Vezir (2), Emeksiz(2), Mangal (1), Kacar (5), Arık (10), Uçuk (2), Ocak (2), Köşküncü (2), Peyder (1), Yetim (4), Bektaş (2), Hayraca (1), Hayracı (1), Hanya (1), Çulha (1), Duhancı (1), Halıhan (1), Aşık (1), Gökoğlan (1), Tüvlü (6), Çıblak (3), Çakal (2), Doğça (2), Kuşbaz (2), Çakır (2), Dört (1), Arslan (2), Trid (3), Zebun (1), Kavas (1), Yağlı (2), Aygır (1), Öküz (3), Sallem (1), Külahlı (2), Demir (1), Köle (1), Hanlı (1), Bacak (2), Bocuk (2), Ustaca (1), Zeybek (1), Gök (1), Bayrakdar (1), Bölükbeşe (1), Çoramak (1), Yegan (1), Sakat (2), Çullu (1), Aşır (1), Oturak (2), Kemançe (1), Gökcen (2), Çayır (1), Bozca (1), Çatal (1), Yunak (1), Yârân (2), Kemanceci (1), Palta (1), Cavidan (2), Kürcü (1), Akıllı (2), Katı (1), Sabak (2), Civelek (3), Kafalı (1), Yetimhane (1), Tabakda (1), Usta (1), Topkara (1), Karaboru (1), Deşban (1), Sümbül (4), Kafa (1), Kabak (1), Bahşi (2), Yeni (1), Karabacak (1), Kızılca (1), Dağlı (3), Poyraz (1), Çatallı (2), Kırılı (1), Sâdik (1), Kereste (1), Dayı (1), Köylü (3), Akşi (1), Çapdır (1), Zangiroğlu (1), Kursak (2), Baltalı (1), Yapucu (1), Matlab (1), Kapucu (1), Alaca (2), Eski (2), Kaydaş (5), Kaygısız (1), Salur (1), Elvan (1), Tiryaki (1), Çıllık (1), Odabaşı (1), Teke (1).*

İKİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ YAPI

1- Tarım

Saruhan sancağının bulunduğu coğrafya bugün olduğu gibi, XVI. yüzyılda da ziraata elverişli bir yapıya sahipti. Bu durumun Demirci kazasına da olumlu yönde yansıdığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Geniş ovaları bulunmamasına ve genellikle eğimli arazi yapısına rağmen, iklimin elverişli olması, bölgede zirai faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Demirci'nin gelişiminde tarım, hayvancılık etkilidir. Kazanın ticaret yolları üzerinde bulunmamasının bunda önemli olduğu düşünülebilir. Tahrir defterlerinde hububat ziraatinin önemli olduğu görülmektedir. Bunun içinde zirai üretimde buğday ve arpa ilk sırayı almakta, meyvecilik, bağcılık ve bostan üretimi onu takip etmektedir.⁷⁰

A-Nahiye Arazisi ve Tarımı

1-Nahiyedeki Tarım Arazisinin Miktarı ve Ekimi Yapılan Ürünler İçin

Kullanımı

Temettuat defterleri Ortapare nahiyesi köylerinde hayvancılık yanında tarımsal faaliyetlerin de yapıldığını göstermektedir. Defterlerdeki bilgilere göre Ortapare nahiyesi köylerindeki mükelleflerin ellerinde bulunan araziler ile ve bu arazilerin üzerinde ekim-dikimi yapılan ürünlerin neler olduğu ve bu ürünler için ayrılan tarım arazilerinin büyüklüğünü tespit etmek mümkündür. Temettuat defterlerindeki bilgilere göre Ortapare nahiyesindeki mükelleflere ait araziler; mezru tarla, bağ arazileri, kazılan boya tarlası, ekilen boya tarlası, müşterek ekilen boya tarlaları, nadasa bırakılan tarla, gayrimezru tarla ve palamut koruları şeklinde belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda, nahiye köylerindeki mükelleflerin elinde, belirtilen türde kaç çeşit arazi olduğu ve bu arazilerin toplam dönümü gösterilmiştir.

⁷⁰ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., ss. 238-239.

Tablo 13. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Arazi Çeşitleri ve Dönümleri

Köy Adı	Toplam Arazi Dönümü	Mezrû Tarla	Bağ Arazi	Kazılan Boya Tarlası	Ekilen Boya Tarlaları	Müşterek Boya Tarlası	Kökboya Toplam Arazi	Nadas Arazi	G.mezrû Arazi	Palamud Korusu
Ahmedler	1.991	1.180	240	50,5	71,5	6	128	-	30	413
Ahadlar	872	533	171	2	2	2	6	-	-	162
Bayramşah	1.116	942	45	52	37	-	89	-	40	-
Boz	1.056	595	21	33	49	-	82	210	-	148
Börklüce	803	595	-	32	49	-	81	-	10	117
Çanşa	3.499	2.940	11	149,5	139	12,5	301	-	25	222
Çağılar	1.361	1.159	153,5	23,5	12	13	48,5	-	-	-
Çavullar	1.797	1.406	55	73	79	-	152	95	-	89
Çay	627,5	485	14	23	45,5	-	68,5	-	-	60
Durhasan	3.181	1.950	306	118	145,5	27,5	291	50	-	574
Delidemirciler	767,5	476	143	-	1,5	-	1,5	-	-	147
Çöğürler	3.622,5	1.729	153,5	95	278	7	380	1.000	50	295
Gafıryan	284	216	47	-	-	-	-	-	-	18
Göğani	919,5	665	29	29,5	33	-	62,5	40	-	123
Gümele	2.365	1.943	99,5	135	127	41	303	20	-	-
Kırkalı	3.829	2.333	213	138,5	198,5	9	346	467	-	470
İcikler	5.352,5	4.111	282,5	288,5	478,5	-	767	10	25	147
İncikler	1.698,5	1.288	-	79,5	116	-	195,5	-	-	215
Kızılca	641,5	445	43	16,5	22	1	39,5	25	-	89
Karaisalar	776,5	397	129	10,5	23	-	33,5	15	-	202
Köylüce	1.260	708	141	53,5	54,5	2	110	55	-	246
Taşokçular	463	262	51	16	18	-	34	15	-	101
Osmanlar	795,5	610	45	42	56	-	98	-	-	41,5
Terziler	104,5	60	5	10	5,5	-	15,5	-	-	24
Turpçu	663	545	-	45	47	26	118	-	-	-
Üşümüş	2.530	1.320	420	35,5	45,5	12	93	55	-	642

Yenice	1.241,5	848	29	40	67,5	4	111,5	20	-	233
Yaykın	2.581,5	2.296	95	2,5	15	-	17,5	173	-	-
Toplam	46.160,5⁷¹	32.037	2.942	1.594	2.216	163	3.973	2.250	180	4.778,5

Tablodaki sayısal değerler Ortapare nahiyesindeki kişilere ait arazilerin büyüklük derecesi, arazilerin hangi tarımsal faaliyetlerde kullanıldığı hakkında genel bilgiler içermektedir. Bu bilgilerden faydalanarak Ortapare nahiyesine ait arazileri kullanım alanlarına göre sınıflamak mümkündür. Kişilere ait arazilerin toplam miktarı 46.198,5 dönümdür. Bu arazilerden 32.037 dönümü (% 69) *mezru tarla*, 2.942 dönümü (% 6,36) *bağ arazisi*, 1594 dönümü (% 3,45) *kazılan boya tarlası*, 2.216 dönümü (% 4,79) *ekilen boya tarlası*, 163 dönümü (% 0,35) *müşterek boya tarlası*, 3.973 (% 8,59) toplam *kökboya arazisi*, 2.250 dönümü (% 4,87) *nadas arazi*, 180 dönümü (% 0,38) *gayrimezru arazi*, 4.778,5 dönümü (% 10,34) *palamut korusu* şeklindedir. Ayrıca tabloda yer vermediğimiz kiralanan ve kiraya verilen araziler de bulunmaktadır. Bu araziler toplam 38 dönüm olup bunlar; İcikler, Gafıryan, Çöğürler ve Durhasan köylerine aittir. Gafıryan köyündeki kiralanan arazi iki ve bir dönümlük palamut korusudur.⁷² 10 dönümlük olan bu arazinin hangi tarımsal faaliyet için kiralandığı belirtilmemiştir.⁷³ Çöğürler köyünde kiralanan arazi 15 dönümlük mezru tarladır.⁷⁴ Durhasan köyünde de kiralanan arazi 10 dönümlük mezru tarladır.⁷⁵ Kiralanan ve kiraya verilen arazi miktarının az olduğu görülmektedir. Toplam nahiye arazisi içinde kiralanan ve kiraya verilen arazi miktarı toplam arazinin % 0.13'üne tekabül etmektedir. Bu durum köy ahalisinin mümkün olduğunca toprağını kendisinin işlediğinin göstergesidir. Yukarıdaki tabloyu aşağıda belirtildiği şekilde yorumlamak mümkündür.

- Toplam arazi miktarı en fazla olan köy 5.352,5 dönümle İcikler,
- Toplam arazi miktarı en az olan köy 104,5 dönümle Terziler,
- Toplam mezru arazi dönümü en fazla olan köy 4.111 dönümle İcikler,
- Toplam mezru arazi dönümü en az olan köy 60 dönümle Terziler
- Toplam bağ arazi dönümü en fazla olan köy 420 dönümle Üşümüş,

⁷¹ Bu araziye 38 dönüm kiralanan ve kiraya verilen arazi miktarı eklendiğinde nahiye köylerinin toplam arazi miktarı 46.198,5 dönüm olmaktadır.

⁷² BOA., ML. VRD. TMT. d.,1799, s. 18.

⁷³ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 76.

⁷⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 94.

⁷⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1799, s. 40.

- Toplam bağ arazi d6n6m6 en az olan k6y 5 d6n6mle Terziler,
- B6rkl6ce, İncikler, Turpçu k6ylerinde bağ arazisi bulunmamaktadır.
- Toplam kazılan boya arazisi d6n6m6 en fazla olan k6y 288,5 d6n6mle İcikler,
- Toplam kazılan boya arazisi d6n6m6 en az olan k6y 2 d6n6mle Ahadlar,
- Delidemirciler ve Gafıryan k6ylerinde kazılan boya tarlası bulunmamaktadır.
- Toplam ekilen boya arazisi d6n6m6 en fazla olan k6y 478,5 d6n6mle İcikler,
- Toplam ekilen boya arazisi d6n6m6 en az olan k6y 1,5 d6n6mle Delidemirciler,
- Gafıryan k6y6nde ekilen boya arazisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla k6kboya arazisi bulunmayan tek k6yd6r.
- Toplam k6kboya arazisi d6n6m6 en fazla olan k6y 767 d6n6mle İcikler,
- Toplam k6kboya arazisi d6n6m6 en az olan k6y 1,5 d6n6mle Delidemirciler,
- Toplam nadas arazi d6n6m6 en fazla olan k6y 1.000 d6n6mle 6đ6rler,
- Toplam nadas arazi d6n6m6 en az olan k6y 10 d6n6mle İcikler,
- 5 k6y içerisinde toplam gayrimezru arazi d6n6m6 en fazla olan k6y 50 d6n6mle 6đ6rler,
- 5 k6y içerisinde toplam gayrimezru arazi d6n6m6 en az olan k6y 10 d6n6mle B6rkl6ce,
- Toplam palamut arazi d6n6m6 en fazla olan k6y 642 d6n6mle 6đ6m6ş,
- Toplam palamut arazi d6n6m6 en az olan k6y 18 d6n6mle Gafıryan,
- Palamut arazisi bulunmayan k6yler; Bayramşah, ağıllar, G6mele, Turpçu ve Yayk6n k6yleridir.

Ortopare nahiyesi k6ylerinde 46.198,5 d6n6ml6k araziden 180 d6n6m6nde ekim yapılmadığı g6r6lmektedir. Gayrimezru arazinin 180 d6n6m olması k6yl6n6n tarlalarını boş bırakmadığını g6stermektedir. Arazilerin % 4,87'sinin dinlendirilmek

amacıyla nadasa bırakıldığı görülmektedir. Kökboya üretimi için ekilebilir arazinin % 8,59'unun ayrılmış olması bu bitkinin nahiye tarımında önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

2-Ekim Yapılan Ürün Çeşitleri

Temettuat defterlerinde ekilebilir araziler mezru, bağ arazisi, gayrimezru, nadas, kökboya tarlası ve palamut tarlası şeklinde belirtilmiştir. Bu ifadelerden kazada kökboya, üzüm ve palamut yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Arazilerden elde edilen ürünlerle ilgili kaydedilen öşür kayıtları, Ortapare köylerinde bunlar dışında hangi ürünlerin ekiminin yapıldığını göstermektedir. Öşür kayıtlarına göre nahiye köylerinde; buğday, arpa, çavdar, nohut, burçak ve börülce gibi hububat ürünleri yetiştirilmektedir. XIX. yüzyılda yetiştirilen bu ürünler tahrir defterlerine kaydedilen ürünlerle benzerlik göstermektedir. Tahrir defterlerinde zikredilen ürünler arasında ise; buğday, arpa, burçak, nohut, bakla, börülce, pamuk, mercimek, keten-kendir, üzüm, bostan, soğan, palamut, armut, ığde, sumak, dut, alef, kiraz, kestane ve boya bitkisi bulunmaktadır.⁷⁶ Bu ürünlerden bazılarının temettuat defterlerinde yer almadığı görülmektedir. Bu ürünler içerisinde; bakla, mercimek, pamuk, keten-kendir, soğan, armut, ığde, sumak, dut ve kestane yer almaktadır. Tahrir defterlerinde ürünler kısmının daha detaylı ele alındığı anlaşılmaktadır. Bu ürünlerden bir kısmının köylerde yetiştirildiği ancak temettuat defterlerinde zikredilmediği düşünülebilir.

3-Ortak Arazi Kullanımı

Ortapare nahiyesindeki köylerde yaşayan bazı kişiler sahip oldukları tarım arazilerini ortakçılık yaparak işlemektedirler. Ortak üretim sadece kökboya da yapılmıştır. Ortaklıkların hangi nedenlerden yapıldığı belirtilmemiştir. Kökboya tarımını ortaklaşa yapan kişilerin koşum hayvanına ve araziye sahip oldukları görülmektedir.⁷⁷ Hangi mükellefle ortaklık yapıldığı belirtilmediği için ortaklık yapılan kişilerin koşum hayvanına ve araziye sahip olmayan kişiler olduğu düşünülebilir. Ortapare nahiyesine bağlı 28 köyden 13 tanesinde en az bir hanenin kökboya üretimi için ortaklık yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda köylerin hane sayısı ile toplam arazi miktarları, kökboya ziraatı için ortaklık yapan hane sayısı ve bunların ortak ekim yaptıkları arazilerin miktarı verilmiştir.

⁷⁶ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., s. 239.

⁷⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1799, s. 78.

Tablo 14. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Ortak Ekim Yapan Hane Sayıları İle Ortak Ekilen Arazi Miktarı ve Bunun Köy Arazisi İçindeki Payı

Köyün Adı ve Hane Sayısı	Köyün Toplam Arazisi (Dönüm)	Ortaklık Yapan Hane Sayısı	Ortak Ekilen Arazi Miktarı (Dönüm)	Ortak Ekilen Arazinin Köy Arazisi İçindeki %'si
Ahmedler -35	1.991	2	6	0,30
Ahadlar -26	872	1	2	0,22
Çanşa -61	3.499	3	12,5	0,35
Çağıllar -33	1.361	6	13	0,95
Durhasan -70	3.181	8	27,5	0,86
Çöğürler -58	3.622,5	2	7	0,19
Gümele -44	2.365,5	9	41	1,73
Kırkalı -74	3.829	2	9	0,23
Kızılca -14	641,5	1	1	0,15
Köylüce -47	1.260	1	2	0,15
Turpçu -19	663	7	26	3,92
Üşümüş -49	2.530	7	12	0,47
Yenice -26	1.241,5	1	4	0,32
Toplam	27.057	49	163	9,84

Tablodaki veriler 13 köyde 49 hanenin 163 dönüm boya arazisini ortaklaşa kullandıklarını göstermektedir. Köylerde farklı sayıda ortak kökboya ziraatı yapan haneler bulunmaktadır. En fazla ortak ekim yapan köylerin; Gümele, Durhasan, Turpçu ve Üşümüş olduğu görülmektedir. Bu köylerde ortak ekim yapılan kökboya arazisinin dönüm olarak miktarı her bir köyün toplam arazisi içerisinde en fazla %3,92 ile Turpçu ve %1,73 ile Gümele olduğu görülmektedir.

4-Hane Sahiplerinin Sahip Oldukları Arazilerin Büyüklükleri ve Büyük Arazi Sahipleri

Ortapare nahiyesindeki vergi mükelleflerinin tamamına yakınının (% 91,38) tarım ve hayvancılık sektöründe bulunmalarının sonucu olarak nahiye köylerinde

tarım ağırlıklı faaliyetler gözlenmektedir. Nahiye'deki arazilerin mükellefler arasındaki dağılımının bilinmesi köylerdeki tarımsal faaliyetin niteliğinin daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır. Nahiye köylerindeki vergi mükelleflerinin sahip oldukları arazilerin dağılımını göstermek için aşağıda bir tablo verilmiştir. Bu tabloda araziler 1-10 dönüm, 11-20 dönüm, 21-50 dönüm, 51-100 dönüm, 101-150 dönüm, 151- 250 dönüm şeklinde büyüklüklere ayrılmıştır.

Tablo 15. Ortopare Nahiyesi Köylerinin Arazi Dağılımı

Dönüm Aralıkları	Toplam Dönümler	Arazilere Sahip Olanların Hane Sayısı	Toplam Arazi İçindeki %'si
1-10	241	43	0,52
11-20	1.903	121	4,11
21-50	16.217	458	35,10
51-100	18.257,5	267	39,51
101-150	6.640	57	14,37
151-250	2.940	16	6,36
Toplam	46.198,5	962	100

Bu tabloya göre nahiye'deki 46.198,5 dönümlük arazi 962 parçadan oluşmaktadır. Buna göre 962 parçalık arazinin 43'ü (% 0,52) 1-10 dönüm, 121'i (% 4,11) 11-20 dönüm, 458'i (% 35,10) 21-50 dönüm, 267'si (% 39,51) 51-100 dönüm, 57'si (% 14,37) 101-150 dönüm, 16'sı (% 6,36) 151-250 dönüm araziden oluşmaktadır. Bu rakamlar nahiye'deki mükelleflerin 622'sinin (% 39,73)'ünün 1 ile 50 dönüm arasında araziye sahip olduğunu göstermektedir. Nahiye'de 150 dönümün üzerinde arazisi bulunan 16 kişi bulunmaktadır. Bu durum köylerdeki arazilerin belli kişilerin elinde toplanmadığını dengeli bir şekilde dağıldığını göstermektedir.

Büyük arazi sahiplerinin genellikle erbab-ı ziraat ve rençber oldukları görülmektedir. 75 dönüm üzerinde araziye sahip olan kişi sayısı 151'dir. Her köyde büyük arazi sahipleri bulunmamaktadır. Mesela, Ahadlar, Gafıryan, Karaisalar, Köylüce ve Terziler köylerinde 75 dönüm ve üzeri araziye sahip mükellefe rastlanmamıştır. Turpçu, Kızılca, Taşokçular, Delidemirciler, Osmanlar köylerinde ise birer kişiye rastlanmıştır. Nahiye köyleri içerisinde 75 dönüm ve üzeri araziye sahip en çok kişi sayısı İcikler köyünde olup ve bunların sayısının 17 olduğu görülmektedir.

Ortopare nahiyesindeki köylerde yaşayan büyük arazi sahiplerinden ilk 10'u aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda, kişilerin köyüne, mesleğine, toplam

temettuatına, toplam arazi miktarına ve köyün toplam arazisine dair bilgiler verilmiştir.

Tablo 16. Ortapare Nahiyesinde Büyük Arazi Sahiplerinin Toplam Arazi Miktarları ve Toplam Temettuatları

Arazi Sahibinin Köyü	Adı	Mesleği	Toplam Temettuatı	Toplam Arazisi	Köyün Toplam Arazisi	Defter ve Sayfa No.
Boz	Beşe Oğlu Ahmet	Erbab-1 Ziraat	3.977	254	1.056	1797/70
Gümele	Ayvaz Oğlu Hüseyin ve Karındaşı İbrahim	Rençber	2.065	218	2.365,5	1807/85
Çögürler	Celeb Oğlu Hacı Mustafa	Erbab-1 Ziraat	3.700	216	3.622,5	1797/78
İncikler	Demirci Oğlu Hüseyin Oğulları Halil ve İbrahim	Rençber	1.800	192	1.698,5	1807/67
Çögürler	Halil Amuca Oğlu Mustafa	Erbab-1 Ziraat	3.700	188	3.622,5	1797/79
Çanşa	Çıblak Oğlu Hacı Hüseyin	Rençber	4.300	188	3.499	1806/48
Çanşa	Tüvlü Oğlu İsmail	Rençber	4.600	180	3.499	1806/48
Çanşa	Recep Oğlu İsmail	Rençber	1.800	179	3.499	1806/49
Ahmedler	Hacı Ramazan	Rençber	4.146	179	1.991	1799/70
Yenice	Tuzcu Oğlu Hacı Mahmud ve Karındaşı Mehmet	Rençber	1.665	178	1.241,5	1797/2

Nahiyede en fazla arazisi bulunan ilk on kişinin Boz, Gümele, Çögürler, İncikler, Çanşa, Ahmedler ve Yenice köylerinden olduğu görülmektedir. Bu ilk on kişinin toplam arazi miktarı 1.972 dönümdür. 46.198,5 dönümlük arazi içerisinde bu kişilerin sahip olduğu arazinin oranı % 4,2'dir. Boz köyündeki *Beşe Oğlu Ahmet* 254

dönümlük arazisi ile toplam köy arazisinin % 24'üne sahiptir. Fakat bu durum nahiye genelinde istisnai bir husustur. Genel itibarıyla arazi dağılımı açısından bir tekelleşme olmadığını söylemek mümkündür. Şahısların sahip olduğu toplam arazi ile sahip oldukları temettuat arasında bir oran olmadığı görülmektedir. Mesela toplam temettuatı en fazla olan Çanşa köyündeki *Tüvlü Oğlu Ahmed* arazi büyüklüğü açısından yedinci sırada yer almaktadır.

5-Gayrimezru ve Nadas Araziler

Gayrimezru arazi ekilmemiş ve ziraat yapılmayan arazi anlamına gelmektedir. Ortapare nahiyesinde 13 köyde gayrimezru arazi bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo gayrimezru arazisi bulunan hane sayısını, gayrimezru arazilerin toplam dönümünü ve belirtilen köydeki toplam arazi içindeki gayrimezru arazinin yüzdesini göstermektedir.

Tablo 17. Ortapare Nahiyesinde Gayrimezru Arazisi Bulunan Hane Sayısı, Gayrimezru Arazinin Dönümü ve Bunun Köydeki Toplam Arazi İçindeki Payı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Köyün Toplam Arazisi	Gayrimezru Arazisi Bulunan Hane Sayısı	Gayrimezru Arazinin Toplam Dönümü	Köydeki Toplam Arazi İçindeki Gayrimezru Arazi %'si
Ahmedler -35	1.991	3	30	1,50
Bayramşah-19	1.116	1	40	3,58
Börklüce-16	803	1	10	1,24
Çanşa-61	3.499	1	25	0,71
Çögürler-58	3.622,5	2	50	1,38
İcikler-125	5.352,5	1(kira)	25	0,46
Toplam	16.384	9	180	%8,87

Tabloya göre Ortapare nahiyesi köyleri içerisinde toplam dokuz haneye ait gayrimezru arazi bulunmaktadır. Bu köyler içerisinde Bayramşah, Börklüce, Çanşa ve İcikler köylerinde birer hane gayrimezru araziye sahiptir. Ahmedler'de üç hane Çögürlerde ise iki hane gayrimezru araziye sahiptir. İcikler köyündeki 25 dönümlük gayrimezru tarlanın sahibinin bu araziyi bir başka mükellefe kiraya verdiği görülmektedir.⁷⁸ Gayrimezru tarlayı kiralayan kişinin amacı hayvanlarına otlatmak olduğu muhtemeldir. Çögürler köyü toplam 50 dönümlük gayrimezru

⁷⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 77.

arazisiyle bu alanda en fazla dönüme sahip köydür. Gayrimezru arazisi en az olan köy ise 10 dönümle Börklüce'dir. Gayrimezru arazilerin toplam miktarı 180 dönüm olup bütün köylerin toplam 46.198,5 dönümlük arazisi içerisindeki oranı % 0,38'dir. Bu durum arazi sahiplerinin tarlalarını boş bırakmadıklarını göstermektedir.

Nadas zararlı otlardan ayıklanmış, sürülmüş ve dinlenmeye bırakılmış topraktır. Defterlerde nadasa bırakılan araziler gayri mezru arazi olarak adlandırılmıştır. Ortopare nahiyesi köylerinde toplam 96 hanede nadas arazi bulunmaktadır. Bu nadas araziler temettuatlarda *“iki Senede Bir Def'a Zer' Olunan Gayrimezru Tarla”*⁷⁹ ve *“Üç Senede Bir Def'a Zer' Olunan Gayrimezru Tarla”*⁸⁰ gibi ifadelerle yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda nadas arazi bulunan köyler, nadas arazisi bulunan hane sayıları, iki senede bir nadasa bırakılan araziler ve üç senede bir nadasa bırakılan arazi dönümleri ve bu nadas arazilerin köy arazisi içindeki yüzdesi verilmiştir.

Tablo 18. Ortopare Nahiyesindeki Köylerde Nadas Arazisi Bulunan Hane Sayıları, Nadas Arazilerin Miktarı ve Köy Arazisindeki Payı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Köylerdeki Toplam Arazi	Nadas Arazi Bulunan Hane Sayısı	İki Senede Bir Nadasa Bırakılan Arazi	Üç Senede Bir Nadasa Bırakılan Arazi	Nadas Arazinin Köydeki Toplam Arazi Miktarı İçindeki %'si
Boz -13	1.056	6	210	-	9,33
Çavullar-28	1.797	4	-	95	4,22
Durhasan -70	3.181	3	-	50	2,22
Çöğürler-58	3.622,5	1	50	-	2,22
Çöğürler -58	3.622,5	31	-	950	42,22
Göğani -21	919,5	3	-	40	1,77
Gümele -44	2.365,5	1	-	20	0,88
Kırkalı -74	3.829	1	-	7	0,31
Kırkalı-74	3.829	20	460	-	20,44
İcikler -125	5.352,5	1	-	10	0,44
Kızılca -14	641,5	1	-	25	1,11

⁷⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 42.

⁸⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1795, s. 93.

Karaisalar-24	776,5	2	-	15	0,66
Köylüce -47	1.260	6	-	55	2,44
Taşokçular-15	463	1	-	15	0,66
Üşümüş -49	2.530	4	-	55	2,44
Yenice -26	1.241,5	1	-	20	0,88
Yaykın -67	2.581,5	10	-	173	7,68
Toplam	31.617	96	720	1.530	100

Tablodaki verilere göre, 28 Ortapare köyü içerisinde 15 köyde nadas araziye rastlanmış olup 13 köyde bu tip araziye rastlanmamıştır. Nadas arazisi en az olan köy on dönümle İcikler'dir. İki senede bir nadasa bırakılan araziler Çöğürler, Boz ve Kırkalu köylerinde görölmektedir. Bazı köylerde birer hanenin nadas arazisi bulunduğu görölmektedir. Bu köyler içerisinde; Gümele, İcikler, Kızılca, Taşokçular ve Yenice köyü yer almaktadır. Tabloda yer alan 15 köyde 96 hanenin 2.250 dönüm nadas arazisi bulunmaktadır. Bu arazinin miktarı nahiyeye bağlı köylerin 46.198,5 dönümlük arazisi içerisindeki payı % 4,87'dir. Gerek gayrimezru arazi gerekse nadas arazi dikkate alındığında ekilebilir arazinin büyük bölümünde ziraat yapıldığı anlaşılmaktadır.

B-Ortapare Nahiyesi Köylerinde Bağcılık

Manisa'nın en meşhur meyvesini, bugün olduğu gibi Osmanlılar devrinde de üzüm teşkil etmekteydi.⁸¹ Köylünün muhtemelen şeker ihtiyacını yaş üzüm ve kuru üzümünden sağlamakta olduğuunu, bağcılığın kaza tarımında XIX. yüzyılda olduğu gibi XVII. yüzyılda da önemli bir yer tuttuğuunu Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilerden anlamaktayız. Evliya Çelebi, XVII. yüzyıl ortalarında şehre iki saat mesafede bulunan dağların tamamen bağlarla kaplı olduğuunu belirtmektedir.⁸² Tahrir defterlerinde bağa ait bilgiler, köylerin vergi kalemleri kısmında bulunmaktadır ve burada alınan verginin nakdi olarak karşılığı kayıtlıdır.⁸³

Bağcılığın kazada XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıl sonuna kadar önemini koruduğu söylenebilir. 1845 yılında kaza merkezinde tarıma elverişli 14.254 dönüm araziden 4.213 dönümünün (% 29,63) bağ arazilerine ait oluşu bu fikri desteklemektedir. Yine Demirci merkeze ait tereke defterlerinde bağ arazilerine,

⁸¹Emecen, XVI. Asırda..., s. 260.

⁸² **Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, IX, İstanbul, 1935, s. 50.

⁸³ Emecen, XVI. Asırda..., s. 260.

pekmez ocaklarına ve üzüm kurusuna sıklıkla rastlanması da bağcılığın yaygın bir zirai faaliyet olduğunu göstermektedir.⁸⁴ Ortapare nahiyesi köylerinin temettuat defterlerinde bağcılığın yaygın olarak yapıldığını gösteren pek çok arazi kaydı bulunmaktadır. Nahiye köylerindeki bağcılığın durumunu ortaya koymak için defterlerde bağcılığa dair verilen bilgiler aşağıdaki başlıklarda ele alınmıştır.

Nahiye köylerindeki ekilebilir 46.198,5 dönüm araziden 2.942 dönümü (% 6,36) bağ arazisine ayrılmıştır. İncelediğimiz 28 köyün tamamına yakınında bağ arazilerinin bulunduğu görülmektedir. Vergi mükellefleri farklı büyüklükte bağ arazisine sahiptir. Bu arazilerin kaç dönüm olduğu, bağ arazisi bulunan köyler ve hane sayıları, bağ arazisi bulunan hane sayıları ve bağ arazilerin köy arazileri içerisindeki oranı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 19. Ortapare Nahiyesinde Bağ Arazisi Bulunan Hane Sayısı, Bunların Köy Hane Sayılarına Oranı ve Arazilerinin Büyüklükleri

Köy Adı ve Hane Sayısı	0. 5- 1 Dönüm	1. 5- 2 Dönüm	2. 5- 3 Dönüm	3. 5- 4 Dönüm	4. 5- 5 Dönüm	5. 5-10 Dönüm	11-20 Dönüm	21-30 Dönüm	Toplam Bağ Arazisi	Bağ Arazi Bulunan Hane Sayısı	Bağ Arazisine Sahip 806 Hane İçindeki Oranı
Ahmedler -35	-	6	5	3	1	14	3	1	240	33	4,09
Ahadlar -26	-	2	5	-	6	13	-	-	171	26	3,22
Bayramşah -19	3	7	2	4	-	1	-	-	45	17	2,10
Boz -13	5	5	-	-	-	1	-	-	21	11	1,36
Börklüce -16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çanşa -61	3	4	-	-	-	-	-	-	11	7	0,86
Çağılar -33	1	1	6	9	5	8	1	-	153,5	31	3,84
Çavullar -28	7	14	4	2	-	-	-	-	55	27	3,34
Çay -15	10	2	-	-	-	-	-	-	14	12	1,48
Durhasan -70	7	12	8	13	4	15	4	-	306	63	7,81
Delidemirciler-26	2	1	8	5	3	4	3	-	143	26	3,22
Çöğürler -58	16	18	3	10	-	4	1	-	153,5	52	6,45
Gafiryar -18	5	3	6	2	2	-	-	-	47	18	2,23
Göğani -21	9	5	2	1	-	-	-	-	29	17	2,10
Gümele -44	9	12	13	-	4	1	-	-	99,5	39	4,83

⁸⁴ Gökmen, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e..., ss. 208-209.

Kırkalu -74	10	22	19	9	4	6	-	-	213	70	8,68
İcikler -125	38	43	10	9	13	4	-	-	282,5	117	14,51
İncikler -21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kızılcıca -14	1	4	4	1	2	1	-	-	43	13	1,61
Karaisalar -24	-	4	1	1	2	13	-	-	129	21	2,60
Köylüce -47	11	11	9	8	5	4	-	-	141	48	5,95
Taşokçular -15	1	5	4	2	1	-	1	-	51	14	1,73
Osmanlar -21	1	11	3	2	1	-	-	-	45	18	2,23
Terziler -5	1	2	-	-	-	-	-	-	5	3	0,37
Turpçu -19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Üşümüş-49	-	-	6	1	8	26	9	-	420	50	6,20
Yenice-26	13	4	3	-	-	-	-	-	29	20	2,48
Yaykın-67	39	18	6	-	-	-	-	-	95	63	7,81
Toplam	153	216	127	82	61	78	22	1	2.942	806	100

Tabloya göre 2.942 dönüm bağ arazisi 806 hane tarafından işletilmektedir. Nahiye köylerinde 990 hane bulunduğuna göre köylerdeki mükelleflerin % 81,4'ünün bağ arazisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağ arazilerden 0.5-1 dönüme sahip 153 kişi, 1.5-2 dönüme sahip 216 kişi, 2.5-3 dönüme sahip 127 kişi, 3.5-4 dönüme sahip 82 kişi, 4.5-5 dönüme sahip 61 kişi, 5.5-10 dönüme sahip 78 kişi, 11-20 dönüme sahip 22 kişi bulunmaktadır. 21-30 dönüme sahip bir kişi bulunmakta olup bu şahıs Ahmedler köyünden Hacı Ramazan'dır⁸⁵. Bağ arazilerinin dağılımına baktığımızda 0.5-1, 1.5-2, 2.5-3 dönüm arazilere sahip olanların bağ arazisi olan mükelleflere oranı % 61'ini teşkil etmektedir. Bu da köylerde mükelleflerin elindeki bağ arazilerinin küçük parçalardan oluştuğunu göstermektedir. En fazla bağ arazisi 420 dönümle Üşümüş köyündedir. Üşümüş köyündeki 26 kişinin bağ arazisi 5.5-10 dönüm aralığındadır. Diğer köylere nazaran bu köydeki bağ arazileri daha büyüktür. En az bağ arazisi bulunan köy ise 11 dönümle Boz köyüdür. Börklüce, İcikler ve Turpçu köylerinde bağ arazisine rastlanmamıştır. Bağcılıkla uğraşan en fazla mükellef 117 kişiyle İcikler köyünde bulunmaktadır. En az mükellef ise üç kişiyle Terziler'de yer almaktadır. Ahadlar, Delidemirciler, Gafıryan, Köylüce ve Üşümüş

⁸⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1799, s. 70.

köylerinde bağcılık tüm haneler tarafından yapılmaktadır. Lakin Köylüce ⁸⁶ ve Üşümüş⁸⁷ köylerinde hane sayılarından fazla mükellefe rastlanmıştır. Bu da aynı hanede iki mükellefin olmasından kaynaklanmaktadır.

C- Ortapare Nahiyesi Köylerinde Kökboya

Kökboya; boyacıkökü ya da kızılboyaotu olarak da bilinir, kökboyasıgiller (Rubiaceae) familyasından, köklerinden kırmızı bir boyarmadde çıkarılan çokyıllık, tırmanıcı bir bitkidir. Güneybatı Avrupa'dan Batı Himalayalar'a kadar uzanan kesimlerde yayılma alanı bulan bu bitki önceleri kökleri için yaygın olarak yetiştirilmekteydi.⁸⁸ Doğal boyamacılığın geçmişi neredeyse dokumanın tarihi kadar eskidir. 1947'den sonra moenjodaro bölgesinin indus vadisi'nde yapılan arkeolejik kazılardan birinde zemin taşlarının çatlaklarında az miktarda mavi boya gözlenmiştir. Bugünkü Pakistan sınırları içerisinde bulunan ve MÖ 3500 yıllarına tarihlendirilen, bulunmuş olan indigo boyarmaddesi günümüze kadar ulaşan en eski ve en önemli veridir.⁸⁹ Tarih öncesi devirlerde yaşayan insanların, boya maddelerini kullandıkları, arkeolejik kalıntıların incelenmesinden anlaşılmıştır. Ancak boyama yöntemleri hakkında bilğimiz bulunmamaktadır. Eskiçağ'dan, XIX. yüzyıl ortalarında anilin boyaların bulunmasına kadar dünya ekonomisinde madensel boyaların yanında, daha çok tabii boyalar kullanılmıştır. Bitkisel boyaların başında, iktisadi açıdan en önemli boya bitkisi ve değişik pek çok isimleri olan kökboya gelmektedir.⁹⁰

1531 tarihli tahrir defterlerinde gelirleri müstakil veya müşterek olarak yazılmış altı adet, 1575 tarihli tahrir defterlerinde ise dokuz köyde boya bitkisi öşrü kaydedilmiştir. Boya vergisi XVI. yüzyılda Demirci kazasında kökboya tarımı yapıldığının belirtisidir. Özellikle giyim, halı veya kilim gibi dokumalarda kullanılan kökboya da öşür vergisinin Demirci kazasında düşük olması tarımı yapılan kökboyanın sadece kaza içindeki ihtiyacı karşılamak için üretildiğini akla getirmektedir. 1531 tarihli tahrir defterine göre Demirci kazasında “Boyalık” olarak üretilen ürünün toplam öşür geliri 192, 1575 tarihli deftere göre ise 286 akçe olup, defterde ağırlık birimiyle ilgili bilgi verilmemiştir. Boya üretiminde görevli kişilerin

⁸⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 38.

⁸⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., 1799, s. 86.

⁸⁸ “Kökboya”, **Ana Britannica**, Cilt: 14, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987, s. 573.

⁸⁹ Recep Karadağ, **Doğal Boyamacılık**, T.C Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 8.

⁹⁰ Mehmet Canatar, “Osmanlılarda Bitkisel Boya Sanayii ve Boyahaneler Üzerine”, **Osmanlı Araştırmaları XVIII**, İstanbul, 1998, ss. 89-90.

muaf olarak defterlere kaydedilmiştir. XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinde de Demirci kazasında boyahane kaydedilmediği görülmektedir.⁹¹

On altıncı asırda, Manisa'nın 17 köyünde kökboya üretildiği, bu boyaların “öşr-i boya” ve “boyalık” adlarıyla vergilendirildiği anlaşılmış, ancak üretim kapasiteleri hakkında ise bilgi edinilememiştir. Tekstil sanayiinde büyük ölçüde kullanılan kökboyanın Manisa ve çevresinde ticari bakımdan önem kazanması XVIII. ve XIX. yüzyıllarda gündemde olmuştur.⁹²

Demirci kaza merkezinde olduğu gibi Ortapare nahiyesi köylerinde kökboya üretiminin yapıldığı görülmektedir. Nahiyeye ait köylerin temettuat defterlerinde kökboya arazilerinin dönümüne ve bu arazilerden elde edilen kökboyanın miktarına ve gelirine dair bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler neticesinde nahiye köylerindeki kökboya ziraatı ve üretimi aşağıdaki başlıklarda ele alınmıştır.

XIX. yüzyıl ortalarında Demirci’de halkın büyük bir kısmının kökboya ziraatı yaptığı temettuat defterlerindeki bilgilerden anlaşılmaktadır. Ortapare nahiyesi köylerinin tamamına yakınında kökboya üretimi yapılmaktadır. Nahiye köylerindeki toplam 46.198,5 dönüm ekilebilir arazinin 2.250 dönümünde (% 4,87)’sinde kökboya ziraatı yapılmaktadır. Nahiye köylerindeki 990 haneden 748 hanesi (% 75,5) kökboya ziraatı yapmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz veriler nahiye köylerindeki pek çok kişinin kökboya ziraatı ile uğraştığını göstermektedir. Kökboya ziraatı çok büyük olmayan arazilerde yapılmaktadır. Bu arazilerin büyüklüğü hakkında bilgi vermek için aşağıdaki tabloda kökboya tarlası bulunan köyler ile hane sayıları, kökboya arazilerinin büyüklükleri ve bu büyüklükte tarlası bulunan mükelleflerin sayıları gösterilmiştir.

Tablo 20. Ortapare Nahiyesinde Kökboya Ziraatı Yapanların Hane Sayısı ve Bu Kişilerin Arazilerinin Büyüklükleri

Köy Adı ve Hane Sayısı	Kökboya Tarlası Bulunan Hane Sayısı	0.5 – 1 Dönüm	1.5 – 2 Dönüm	2.5 – 4 Dönüm	4.5 Dönüm ve üstü
Ahmedler -35	27	11	20	18	2
Ahadlar -26	2	-	3	-	-

⁹¹ Adamaz, XVI. Yüzyılda Demirci..., ss. 261-262.

⁹² Canatar, “ Osmanlılarda Bitkisel Boya...”, s. 94.

Bayramşah -19	19	12	13	7	6
Boz -13	12	1	2	11	9
Börklüce-16	14	1	12	10	5
Çanşa-61	58	43	27	28	15
Çağıllar-33	21	20	6	6	-
Çavullar-28	27	7	16	20	9
Çay-15	14	5	4	12	3
Durhasan-70	58	35	24	25	18
Delidemirciler-26	1	-	1	-	-
Çöğürler-58	53	13	43	21	27
Gafiryen-18	-	-	-	-	-
Göğani-21	18	12	11	4	4
Gümele-44	40	5	17	30	25
Kırkalu-74	69	38	45	35	17
İcikler-125	121	31	81	83	39
İncikler-21	20	2	4	15	19
Kızılca-14	12	9	7	2	2
Karaisalar-24	16	15	8	1	-
Köylüce-47	38	34	19	10	2
Taşokçular-15	10	5	4	5	1
Osmanlar-21	18	3	16	13	4
Terziler-5	4	3	2	3	-
Turpçu-19	16	3	7	9	10
Üşümüş-49	30	26	12	3	5
Yenice-26	21	7	11	15	7
Yaykın-67	9	9	-	2	1
Toplam	748	350	415	388	230
Nahiye Köylerindeki Toplam Kökboya Arazisinin Sayısı		1.383			

Kökboya ziraatına ilişkin bilgiler temettuat kayıtlarına “59 Senesinde Zer’ Olunmağla 63’de Hâsılat Alınacağı Mezrû’ Boya Tarlası”⁹³, “Hafr Olunan Boya

⁹³.BOA., ML. VRD. TMT. d.,1795, s. 106.

Tarlası, Hâsılat-ı Senevîsi"⁹⁴ ya da hâsılatı belirtilmeden "*Boya Tarlası*"⁹⁵ şeklinde zikredilmiştir. Ortaklık şeklinde kökboya ziraatıyla uğraşanlar ise defterlere "*59 Senesinde Zer' Olunmağla 64'de Hâsılat Alınacağı Mezrû' Boya Tarlası*"⁹⁶ şeklinde kayda alınmıştır.

1.383 parça kökboya arazisinden 350 tanesi (% 25,30) 0.5 ile 1 dönüm arasında, 415 tanesi (% 30) 1.5-2 dönüm arasında, 388 tanesi (% 28,05) 2.5-4 dönüm arasında ve 230 tanesi (% 16,63) 4.5 dönüm ve üstü arazilerde kökboya üretimi yapmaktadır. Bu rakamlar kökboya ziraatının birbirine yakın büyüklükteki arazilerde yapıldığını göstermektedir. Köyler içerisinde en çok kökboya tarlası 125 haneli İcikler'dedir. En az kökboya tarlası 26 haneli Delidemirciler köyünde bir hanede bulunmaktadır. Kökboya tarımının yapılmadığı tek köy Gafıryan'dır.

D- Ortapare Nahiyesi Köylerinde Palamutçuluk

Palamut, sözlükte kösele imalatında kullanılan kestane benzeri bir çeşit meyve olarak tanımlanmıştır.⁹⁷ Palamut, meşe denilen ve Batı Anadolu'da yetiştirilen güzel bir ağacın meyvesidir. Bu meyve, adi meşe yüksüğüne benzer, bu yüksüğün etrafında birçok kıvrık tırnaklar vardır. Önemli olan % 30-40 oranındaki bu tırnaklardır. Tırnakların içindeki pelit denilen meyve hayvanlara yem olarak da kullanılır. Yüksükler önemli bir ihracat maddesidir.⁹⁸ Meşe ağacının tanen açısından zengin bir meyvesi olan palamut, deri tabaklamada kullanılmaktadır. Tereke defterlerindeki bilgilerden Demirci'nin pek çok köyünde palamutçuluk yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu köyler içerisinde Karaisalar, İsmailler, İklikçi, Ahadlar, Marmaracık, Çanakçı, Bozköy, Saik ve Öksüzlü bulunmaktadır. Palamut üretimi yapan köylerin sayısı yukarıda belirtilen köyler kadar olmayıp diğer köylerde de az miktarda palamut üretimi yapılmaktadır.⁹⁹

Palamut, dericilikte kullanılmasından dolayı sanayi hammaddesi içinde yer almaktadır. Palamut deriyi pişirmeye yarayan meşe meyvesinin kadehçiğidir. 1531 tarihli tahrir defterine göre Demirci kazasında gelirleri müstakil veya müşterek olarak yazılmış 16, 1575 tarihli tahrir defterinde ise 30 farklı köyde palamut yetiştirilmektedir. 1531 tarihli tahrir defterinde Demirci kazasında toplam 676 akçe,

⁹⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 2.

⁹⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 18.

⁹⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 74.

⁹⁷ İsmail Parlatur, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006, s. 1334.

⁹⁸ Orkon, Manisa...s. 40.

⁹⁹ Gökmen, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e... , ss. 220-221.

1575 tarihli tahrir defterinde ise toplam 1923 akçelik öşür miktarı kayıtlıdır. Palamut vergisi alınan tahrir defterlerinde herhangi bir ölçü birimi kayıtlı değildir. Palamut üzerinden alınan öşür vergilerinde 1575'te % 184,46 oranında yükselme olduğu görülmektedir. XVI. yüzyılda Demirci kazasında görülen ağıl ve ağnam vergi kayıtlarından alınan bilgilere göre hayvancılığın geliştiğini, buna bağlı olarak da dericiliğin ilerleme kaydettiği düşünülebilir. Bu nedenle, palamut üretiminin XVI. yüzyılın ikinci yarısında dericilik mesleğinin gelişmesiyle artış gösterdiği söylenebilir.¹⁰⁰

Palamut ağaçtan, silkme usulüyle veya sopalarla yere düşürülür. Açık ve güneşli havalarda harman edilip, iyice kurutulur; çuvallara doldurulur. Palamut toplanması ağustosta başlayıp ekim ayına kadar devam etmektedir. En iyi ve en verimlileri ağustos ayında toplananlardır. Palamutlar, köy depolarından develerle, arabalarla veya trenle İzmir'e ulaştırılır, fındıkları çıkarılır, tırnaklarından ayrılırdı. Bundan sonra palamutlar kurutulur, küflenmemesi için her gün alt üst edilir, iyice kuruyanlar çuvallara doldurulur.¹⁰¹ Ticaret malı olarak zamanla önemi artan palamut, XVI. , XIX. ve XX. yüzyıllarda önemli bir sanayi malzemesi haline gelmişti. Ege Bölgesinin çeşitli yerlerinde üretimi yapılan palamut, İzmir'den Avrupa ülkelerine ihraç edilmekteydi.¹⁰²

Temettuat defterlerindeki palamut arazileri hakkındaki bilgilere dayanarak 28 Ortapare nahiyesi köyünden sadece 5 tanesinde palamut arazisi bulunmamaktadır. Bu köyler; Yaykın, Bayramşah, Çağılar, Gümele ve Turpçu'dur. Bu da palamut tarımının nahiye genelinde yoğun olarak yapıldığını göstermektedir. Nahiye'deki 46.198,5 dönüm araziden 4.778,5 dönümü (% 10,34) palamut korusuna ait bulunmaktadır. Palamut üretimine ilişkin temettuat defterlerinde yer alan bilgilere göre aşağıdaki tabloda palamut üretimi yapan köyler ve hane sayıları, palamut korusu bulunan hanelerin sayısı ve palamut üretimi yapılan arazi büyüklükleri verilmiştir.

¹⁰⁰ Adamaz, "XVI. Yüzyılda Demirci", ss. 258-259.

¹⁰¹ Orkon, Manisa..., s. 41.

¹⁰² Gökmen, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e..., s. 221.

Tablo 21. Ortapare Nahiyesinde Palamut Korusu Bulunan Hane Sayısı ve Palamut Arazilerinin Büyüklükleri

Köy Adı ve Hane Sayısı	Palamut Korusu Bulunan Hane Sayısı	0. 5-1 Dönüm	1. 5-2 Dönüm	2. 5-3 Dönüm	3. 5-4 Dönüm	4. 5-5 Dönüm	5. 5-10 Dönüm	11- 20 Dönüm	21- 70 Dönüm	Toplam Palamut Arazisi
Ahmedler -35	33	1	3	3	-	3	10	8	5	413
Ahadlar -26	26	-	1	2	1	14	8	-	-	162
Boz -13	12	-	1	2	-	3	2	2	2	148
Börklüce-16	15	-	1	1	-	8	1	4	-	117
Çaşa-61	38	1	6	5	1	17	5	3	-	222
Çağılar-33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çavullar-28	26	4	5	6	3	7	1	-	-	89
Çay-15	6	-	-	-	-	2	-	4	-	60
Durhasan-70	62	-	2	4	2	24	15	13	2	574
Delidemirciler 26	25	-	6	8	1	5	3	1	1	147
Çöğürler-58	47	2	4	5	8	11	13	4	-	295
Gafiryar-18	11	6	3	2	-	-	-	-	-	18
Göğani-21	17	-	-	1	-	10	5	1	-	123
Gümele-44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırkalı-74	63	1	7	5	4	24	12	8	2	470
İcikler-125	25	1	3	4	2	9	4	2	-	147
İcikler-21	20	-	-	-	-	6	9	4	1	215
Kızılca-14	14	-	1	1	1	6	5	-	-	89
Karaisalar-24	21	1	-	1	1	3	9	6	-	202
Köylüce-47	48	1	5	5	2	27	8	-	-	246
Taşokçular-15	15	-	1	3	-	8	1	2	-	101
Osmanlar-21	15	9	4	-	-	1	-	1	-	41,5
Terziler-5	4	-	-	-	-	1	3	-	-	24
Turpçu-19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Üşümüş-49	49	-	2	-	-	7	18	13	9	642
Yenice-26	22	1	2	1	-	5	5	7	1	233
Yaykın-67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	614	28	57	59	26	201	137	83	23	4.778,5

Tabloya göre, Ortapare nahiyesindeki palamut tarımı 23 köyde toplam 614 hane tarafından yapılmaktadır. Palamut tarımıyla meşgul olanların en fazla bulunduğu köy 470 dönümlük palamut arazisi olan Kırkalı olup bu arazi 63 hane tarafından işletilmektedir. Bazı köylerdeki hanelerin tamamı palamut korusuna sahiptir. Bu köyler; Ahadlar, Köylüce, Kızılca, Taşokçular ve Üşümüş'tür. En fazla palamut korusu arazisi 642 dönümle Üşümüş köyünde bulunmaktadır. En az ise 18 dönümle Gafıryan köyündedir. Mükelleflerin sahip oldukları arazilerin dönümlerine bakıldığında büyük ölçekte palamut arazisi olan köy göze çarpmamaktadır. Palamut arazisinde en büyük dönüm aralığı olan 21-70 dönümlük arazide sadece 23 kişi palamutçuluk yapmaktadır. Nahiye genelinde palamut tarımıyla uğraşanların sahip oldukları arazilerin dönüm olarak büyüklüğü şu şekildedir; 28 kişi (% 3,7) 0.5-1 dönüm, 57 kişi (% 9,28) 1.5-2 dönüm, 59 kişi (% 9,60) 2.5-3 dönüm, 26 kişi (% 4,23), 3.5-4 dönüm, 201 kişi (% 32,73) 4.5-5 dönüme, 137 kişi (% 22,31) 5.5-10 dönüm, 83 kişi (% 13,51) 11-20 dönüm, 23 kişi (% 3,74) 21-70 dönüm palamut korusuna sahiptir. Palamut korusuna sahip olanların % 55. 04'ü 4,5-5 ve 5,5-10 dönüm aralığında palamut arazisine sahiptir.

E-Ortapare Nahiyesindeki Değirmenler

Değirmen, buğday ve benzeri tahıl ürünlerinin öğütüldüğü sanayi tesisidir. Temettuat defterlerinde değirmenler “*asiyab*” adıyla kaydedilmiştir. Ortapare nahiyesinin beş köyünde sekiz değirmen bulunmaktadır. Bu değirmenlerin nahiye köylerinin yakınlarındaki dere kenarlarına kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Aşağıdaki tabloda bu değirmenlerin bulunduğu köyler, değirmen sahiplerinin isimleri, meslekleri ve değirmenlerinin yıllık icarları verilmiştir.

Tablo 22. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Değirmen Sahipleri ve Değirmenlerinin Yıllık İcarları

Köy Adı	Hane Sahibinin Adı	Mesleği	Değirmen Yıllık İcarı
Çavullar	Dede Oğlu Hacı Mehmed	Rençber	300
Çavullar	Dede Oğlu Hacı Ömer	Rençber	300
Kırkalu	Osman Oğlu Hacı Osman	Erbab-ı Ziraat	300
Kırkalu	Gedik Oğlu Ali ve Karındaşı Halil	Rençber	225
Taşokçular	Hamza Oğlu Ahmed	Rençber	600
Karaisalar	Hasan Kethüda Oğlu Hasan	Rençber	250
Yenice	Yusuf Oğlu Yusuf	Rençber	300
Yenice	Yusuf Oğlu Hacı Ali	Rençber	300

Tabloya göre bazı köylerde birden fazla değirmen bulunduğu görülmektedir. Bu köyler; Çavullar, Kırkalu ve Yenice'dir. Değirmen sahiplerinin yedisi rençber, diğeri ise erbab-ı ziraattır. Değirmenlerin yıllık icarları değişiklik göstermektedir. Değirmenlerin yıllık icarları 225 kuruş ile 600 kuruş arasında değişmektedir. 225 kuruşla en az değirmen icarına sahip kişi Kırkalu köyünden ve *rençber taifesinden Gedik Oğlu Ali ve Karındaşı Halil*.¹⁰³ 600 kuruşla en fazla değirmen icarına sahip kişi ise Taşokçular köyünden ve *rençber taifesinden Hamza Oğlu Ahmed*'dir.¹⁰⁴ Tablodaki veriler değirmen icarlarının genelde 300 kuruş olduğunu göstermektedir.

2- Hayvancılık

A.Büyükbaş Hayvancılık

Temettuat defterlerinde tarımın dışında en fazla ayrıntılı bilginin yer aldığı husus hayvancılıktır. Nahiyeeye ait temettuat kayıtları hayvancılığın tarım yanında önemli bir uğraş alanı olduğunu göstermektedir. Defterlerde mükelleflere ait büyük ve küçükbaş hayvan adetleri ile bunlardan sağlanan gelirler hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgilerden faydalanarak nahiye köylerinden hangilerinde hayvancılığın yoğunlaştığı tespit edilebilmekte ve bu sayede birbirleri ile karşılaştırma yapılabilmektedir.

¹⁰³ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1797, s. 62.

¹⁰⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 22.

Ortopare nahiyesi köylerinde temettuat defterlerine kaydedilen büyükbaş hayvanlar; sağman inek, inek, bî-hâsıl inek, kısır inek, yoz inek, tosun, öküz, erkek sığır, dana, düve ve buzağı şeklindedir. Büyükbaş hayvanların böyle belirtilmesi onların vergilendirilmesiyle ilgilidir. Belirtilen bu hayvanlarda geliri kaydedilene yalnızca sağman inektir. Sağman ineğin yıllık geliri defterlerde 50 kuruş olarak kaydedilmiştir. Nahiye de bulunan büyükbaş hayvan çeşitleri ve bunların sayılarının köylere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 23. Ortopare Nahiyesindeki Büyükbaş Hayvan Sayıları

Köy Adı ve Hane Sayısı	Sağman inek	inek	Bî-hâsıl inek	Kısır inek	Yoz inek	Tosun	Öküz	Dana	Düve	Buzağı
Ahmedler -35	19	-	-	1	-	1	60	2	-	-
Ahadlar -26	12	-	-	-	-	-	48	-	-	-
Bayramşah -19	10	-	-	-	-	-	25	2	-	-
Boz -13	12	-	-	-	-	-	24	-	2	-
Börklüce-16	16	-	-	-	-	-	20	1	-	-
Çavullar-28	18	-	-	-	-	-	35	-	-	-
Çağıllar-31	8	-	-	-	-	-	34	-	-	-
Çanşa -61	33	-	-	-	-	-	103	1	1	-
Durhasan-70	39	-	-	-	-	-	113	-	1	-
Çay -15	15	-	-	-	-	-	22	-	-	-
Delidemirciler-26	19	-	-	-	-	-	41	3	2	-
Çöğürler-58	27	-	-	-	-	-	79	8	5	-
Gafiryân-18	3	-	-	-	-	-	34	-	4	-
Göğani-21	20	-	-	-	-	-	18	-	-	-
Gümele-44	34	-	-	-	-	2	73	-	-	-
Kırkalu-74	29	-	1	-	-	-	90	3	13	-
Karaisalar-24	8	-	-	-	-	-	34	-	-	-
Kızılca-14	11	-	-	-	-	-	26	-	-	-
İncikler-21	21	-	-	-	-	-	43	-	-	-
Osmanlar-21	17	-	-	-	-	-	35	-	4	2
Taşokçular-15	7	-	-	-	-	-	20	-	-	-
İcikler-125	44	-	4	-	1	1	212	14	8	-
Köylüce-47	16	1	-	-	-	-	54	-	-	-
Terziler-5	7	-	-	-	-	-	8	-	1	-
Üşümüş-49	20	-	-	-	-	-	81	-	-	-

Turpçu-19	16	-	-	-	-	-	26	-	-	-
Yenice-26	25	-	-	-	-	6	35	-	1	-
Yaykın-67	40	5	1	-	-	14	121	38	9	-
Toplam	546	6	6	1	1	24	1.515	72	51	2

Tablodaki büyükbaş hayvanlara ait veriler incelendiğinde en fazla büyükbaş hayvan bulunan köy 284 baş hayvanla İcikler'dir. En az bulunan ise 16 baş hayvanla Terziler'dir. Bu sayılardaki farklılık daha çok köylerdeki hane sayıları ve arazi büyüklükleri ile ilgilidir.

Büyükbaş hayvanlarda en çok hayvan sayısı 1.515 adetle öküz aittir. Öküze sahip olmayan köy bulunmamaktadır. En fazla İcikler'de (121), en az Gafıryan'da (3) öküz mevcuttur. Ortapare nahiyesinde 546 sağman inek bulunmaktadır. Sağman inek de her köyde bulunmaktadır. En fazla İcikler'de (44), en az ise Terziler ve Taşokçular'da (7) adet bulunmaktadır. Sağman inek ve öküzün her köyde bulunması kırsal bölgelerin temel geçim kaynağı olan tarımın vazgeçilmez unsuru olmasındandır. Bu hayvanlardan bir kısmı koşum hayvanı olarak diğerleri ise etinden ve sütünden faydalanmak için beslenmektedir. Nahiye'deki 9 köyde 72 dana bulunmaktadır. Bunlardan 38'i Yaykın köyünde olmak üzere diğer 34'ü 8 köye dağılmıştır. 12 köyde 51 adet düveye rastlanmıştır. 13'ü Kırkalı köyünde geriye kalanları ise diğer 11 köyde bulunmaktadır. Beş köyde 24 adet tosun kaydedilmiştir. 14'ü Yaykın köyünde 10'u ise diğer dört köyde toplanmıştır. Nahiye'de geliri kaydedilmemiş altı adet ineğe rastlanmıştır. Bunlardan beşi Yaykın köyünde biri ise Köylüce'de bulunmaktadır. Nahiye'de bî-hasıl inekler ise İcikler'de dört, Kırkalı ve Yaykın'da birer adet bulunmaktadır. Bunların dışında Osmanlar köyünde iki adet buzağı kaydedilmiştir. Ahmedler ve İcikler köylerinde birer adet kısır ve yoz ineğe rastlanmıştır.

Ortapare nahiyesi köylerinde yukarıda bahsettiğimiz büyükbaş hayvan çeşitlerinden 2.224 adet bulunmaktadır. Bu hayvanlara sahip olan hane sayısı ve bu hayvanların her birinin sayısının bilinmesi nahiye'deki büyükbaş hayvancılık hakkında daha anlamlı bilgilere sahip olmamıza imkan sağlayacağından bu hususa dair veriler aşağıda tablolandırılmıştır.

Tablo 24. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Büyükbaş Hayvan Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Büyükbaş Hayvanlar Toplamı İçindeki Payı

Hayvan Türü	Bu Tür Hayvana Sahip Hane Sayısı	Hanelerin Sahip Oldukları Hayvan Sayısı	Toplam Büyükbaş Hayvanlar İçindeki %'si
Sağman İnek	427	546	24,55
İnek	5	6	0,26
Bî-hâsıl İnek	5	6	0,26
Kısır İnek	1	1	0,04
Yoz İnek	1	1	0,04
Tosun	16	24	1,07
Öküz	788	1.515	68,12
Dana	57	72	3,23
Buzağı	1	2	0,08
Düve	37	51	2,29
Toplam	1.338	2.224	100

Yukarıdaki tabloya göre 2.224 adet büyükbaş hayvan 1.338 kişiye aittir. Mükelleflerin en fazla sahip oldukları büyükbaş hayvanların sağman inek ve öküz olduğu görülmektedir. Öküzün büyükbaş hayvanlar içindeki oranı % 68,12; sağman ineğin % 21,4 olduğu görülmektedir. Nahiye'deki büyükbaş hayvanların % 89,16'sını bu iki hayvan teşkil etmektedir. Geriye kalan % 7,33'ünü inek, bî hâsıl inek, kısır inek, yoz inek, tosun, dana, buzağı ve düve oluşturmaktadır. Yukarıda belirtilen bu hayvan çeşitlerinden mükelleflerin ellerinde kaç adet bulunmaktadır? Aşağıdaki tabloda nahiye köylerindeki mükelleflerin ellerinde belirtilen cinsteki büyükbaş hayvanlardan kaç adet bulunduğu hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 25. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Oturan Vergi Mükelleflerinin Elllerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Sayılarının Büyüklüğü

Şahısların Elindeki Hayvan Sayısı	Bir	İki	Üç	Dört	Altı	Nahiyedeki Toplam 990 Hane İçindeki %'si
Sağman İnek	325	88	11	3	-	427 (43,13)
İnek	4	1	-	-	-	5 (0,50)
Bî-hâsıl İnek	4	1	-	-	-	5 (0,50)
Kısır İnek	1	-	-	-	-	1 (0,10)
Yoz İnek	1	-	-	-	-	1 (0,10)
Tosun	10	5	-	1	-	16 (1,61)
Öküz	122	632	11	21	2	788 (79,59)
Dana	43	13	1	-	-	57 (5,75)
Buzağı	-	1	-	-	-	1 (0,50)
Düve	25	10	2	-	-	37 (0,73)
Toplam	535	751	25	25	2	1.338 (100)

Tablodaki bilgilere bakıldığında büyükbaş hayvanlardan 535 kişi de bir adet, 751 kişide iki adet, yirmi beşer kişide üç ve dört adet, iki kişide ise altı adet hayvan mevcuttur. Altı adet öküzü bulunan kişiler; Gümele köyünden olan *Ayvaz Oğlu Hüseyin*¹⁰⁵ ve İncikler köyündeki mükellef ise *Demirci Oğlu Hüseyin ve Oğulları Halil ve İbrahim*'dir¹⁰⁶. 1.515 adet öküzün 1.264'ü kişilerin ellerinde ikişer tane olarak bulunmaktadır. 34 kişinin elinde üç ve üçten fazla öküz bulunduğu görülmektedir. Tek koşum hayvanı bulunan kişi sayısı 122'dir. Bu durumda tek koşum hayvanı olanlar bir başka mükellefin öküzünü kiralayıp ya da diğer tek koşum hayvanına sahip mükellefle işbirliği yaparak tarlalarını işledikleri düşünülebilir. 427 mükellefin elinde sağman inek bulunmaktadır. Bunlardan 325'inde bir sağman inek, 88'inde iki baş, 11'inde üç baş, 3'ünde ise dört baş olarak bulunmaktadır. Dört adet sağman ineği bulunanlar; Göğani, İncikler ve Yenice köylerinde oturmaktadır.

¹⁰⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 85.

¹⁰⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1807, s. 67.

B.Küçükbaş Hayvancılık

Ortopare nahiyesi köylerinde büyükbaş hayvancılığın yanında küçükbaş hayvan yetiştirildiği temettuat defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu kayıtlara göre Ortopare nahiyesinde 8.342 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu sayıya bakarak küçükbaş hayvancılığın büyükbaş hayvancılığa nazaran daha çok yapıldığını söylemek mümkündür. Nahiye de görülen küçükbaş hayvan çeşitleri şu şekildedir; sağman keçi, erkek keçi, oğlak, yoz keçi, sağman koyun, kuzu, erkek koyun, yoz koyun ve erkek kuzudur. Defterlere kaydedilen bu hayvanlardan sağman keçiden 9 kuruş, erkek keçiden 2 kuruş, yoz keçiden 2 kuruş, sağman koyundan 12 kuruş, yoz koyundan 4 kuruş, erkek koyundan 4 kuruş senelik gelir kaydedilmiştir. Nahiye deki küçükbaş hayvancılığın ne durumda olduğunu ortaya koyabilmek için aşağıdaki tabloda küçükbaş hayvanların adetleri ile hangi köyde ne kadar bulunduğu dair bilgi verilmiştir.

Tablo 26. Ortopare Nahiyesindeki Küçükbaş Hayvan Sayıları

Köy Adı ve Hane Sayısı	Sağman Keçi	Erkek Keçi	Oğlak	Sağman Koyun	Ekek Koyun	Kuzu	Yoz Koyun	Yoz Keçi
Ahmedler -35	176	141	30	4	-	-	-	-
Ahadlar -26	189	54	113	74	7	44	5	43
Bayramşah -19	14	-	-	14	10	-	-	-
Boz -13	75	-	49	-	-	-	-	-
Börklüce-16	-	20	-	-	-	-	-	-
Çavullar-28	70	50	54	17	-	-	-	10
Çağılar-31	35	20	30	8	8	4	-	-
Çanşa -61	178	90	54	41	-	19	-	-
Durhasan-70	68	8	37	69	27	25	-	4
Çay -15	-	-	-	-	-	-	-	-
Delidemirciler-26	111	46	71	31	15	26	-	-
Çöğürler-58	2	-	2	7	1	2	-	-
Gafiryen-18	36	17	-	-	-	-	-	5
Göğani-21	3	-	-	35	5	10	-	-
Gümele-44	102	115	83	20	10	10	-	-

Kırkalu-74	66	20	69	14	8	9	-	-
Karaisalar-24	102	70	69	36	22	20	-	27
Kızılca-14	-	-	-	45	20	24	-	-
İncikler-21	-	-	-	-	-	-	-	-
Osmanlar-21	-	-	-	-	-	-	-	-
Taşokçular-15	28	-	14	36	6	15	-	-
İcikler-125	647	1.878	491	34	40	28	-	26
Köylüce-47	192	-	79	151	-	33	-	-
Terziler-5	-	-	-	20	-	15	-	12
Üşümüş-49	32	5	6	32	5	-	-	-
Turpçu-19	-	-	-	-	-	-	-	-
Yenice-26	40	13	26	15	11	2	-	-
Yaykın-67	237	196	221	159	85	133	-	-
Toplam	2.403	2.743	1.498	862	280	411	5	127

Tablodaki bilgilere göre nahiyedeki bazı köylerde küçükbaş hayvancılığın yapılmadığı gözlenmektedir. Bu köyler içerisinde Çay, İncikler, Osmanlar ve Turpçu bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanları keçi ve koyun olarak sınıfladığımızda ilk sırada 2.743 baş hayvanla erkek keçi yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla 2.403 sağman keçi, 1.498 oğlak, 127 yoz keçi bulunmaktadır. Koyun yetiştiriciliğinin keçiye göre daha az yapıldığı görülmektedir. Buna göre koyun cinsinden hayvanlar içinde en fazla 862 baş hayvanla sağman koyun yer almaktadır. Bu hayvanların sayısı sırasıyla 280 erkek koyun, 424 kuzu ve 5 yoz koyun şeklindedir. İki köydeki kuzular, erkek kuzu şeklinde cinsiyeti belirtilerek kaydedilmiştir. Bunlar Ahmedler (8) ve Köylüce (5) köylerindeki mükelleflere aittir.

Tablodaki bilgilere göre küçükbaş hayvancılık köylere göre farklılık göstermektedir. Küçükbaş hayvanın en fazla bulunduğu üç köyün sıralaması şöyledir; İcikler'de 3.144 Yaykın'da 1.031 ve Ahadlar'da 529 şeklindedir. Bu üç köyün hayvanlarının toplamı 4.704'tür. Bu sayı nahiyedeki toplam küçükbaş hayvanların % 56,38'ine karşılık gelmektedir. En az küçükbaş hayvan bulunan köy ise 19 baş hayvanla Çögürler'dir.

Tabloya bakıldığında sağman keçinin 647 adetle en çok İcikler köyünde, en az ise iki adetle Çöğürler köyünde olduğu görülmektedir. Sağman keçinin bulunmadığı köyler; Börklüce, Kızılca ve Terziler'dir. Erkek keçi en çok 1.878 adetle İcikler köyünde, en az ise beş adetle Üşümüş köyünde yer almaktadır. Erkek keçi bulunmayan köyler; Bayramşah, Boz, Çöğürler, Göğani, Kızılca, Taşokçular, Köylüce ve Terziler'dir. Oğlağın sayıca en çok olduğu köy 491 adetle İcikler'dir. En az ise iki adetle Çöğürler köyündedir. Oğlak olmayan köyler; Bayramşah, Börklüce, Gafıryan, Göğani, Kızılca ve Terziler'dir. Yoz keçi en çok 43 adetle Ahadlar köyündedir. En az ise dört baş hayvanla Durhasan'dadır.

Koyun cinsinden olan hayvanların sayısını değerlendirdiğimizde sağman koyunun en fazla yer aldığı köy 151 adetle Köylüce'dir. En az ise dört adetle Ahmedler'dir. Boz, Börklüce ve Gafıryan köylerinde sağman koyuna rastlanmamıştır. Erkek koyun en çok 85 adetle Yaykın köyünde yer almaktadır. En az ise bir adetle Çöğürler'dedir. Kuzunun sayıca en fazla olduğu köy 133 adetle Yaykın, en az ise iki baş kuzunun bulunduğu Yenice'dir. Ahmedler, Bayramşah, Boz, Börklüce, Çavullar, Gafıryan ve Üşümüş köylerinde kuzuya rastlanmamıştır. Sadece Ahadlar köyünde beş adet yoz koyun kaydedilmiştir.

Ortopare nahiyesindeki kişilerin sahip oldukları hayvan sayılarının bilinmesine hacet duyulmasındaki amaç köylerdeki mükelleflerin ne kadarı küçükbaş hayvan yetiştirmekte olduğunu ortaya koymaktır. Aşağıdaki tablo mükelleflerin ellerinde kaç adet hayvan bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 27. Ortopare Nahiyesi Köylerindeki Hane Sahiplerinin Elleriindeki Mevcut Hayvan Sayısı Büyüklüğü

Hanelerin Ellerinde Mevcut Hayvan Sayısı Büyüklüğü	Sağman Keçi	Erkek Keçi	Yoz Keçi	Oğlak	Sağman Koyun	Erkek Koyun	Yoz Koyun	Kuzu	Toplam
1-5	69	30	3	48	56	13	1	36	257
6-10	72	26	4	41	33	16	-	17	210
11-20	41	14	2	36	18	5	-	3	119
21-30	20	13	2	11	4	-	-	2	52

31-40	6	4	-	1	-	1	-	-	12
41-50	2	1	-	2	1	-	-	1	7
51-75	-	4	-	-	-	-	-	-	4
76-80	-	3	-	-	-	-	-	-	3
81-120	-	2	-	-	-	-	-	-	2
121-160	-	2	-	-	-	-	-	-	2
161-200	-	2	-	-	-	-	-	-	2
201- 220	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Toplam Hane	210	102	11	139	112	35	1	59	669

Yukarıdaki tabloda mükelleflerin sahip oldukları küçükbaş hayvan sayıları hakkında bilgiler verilmiştir. 8.342 adet küçükbaş hayvana 669 kişinin sahip olduğu görülmektedir. 669 kişi farklı sayılarda hayvana sahiptir. Tablodaki verileri değerlendirdiğimizde 1-5 arasında hayvana sahip olan 257 kişi bulunmaktadır. Yine 6-10 arasında hayvanı olan 209; 11-20 arasında hayvanı olan 119; 21-30 arasında hayvanı bulunan 52; 31-40 arasında hayvana sahip 12; 41-50 arasında hayvanı kaydedilen 7 mükellef yer almaktadır. Daha fazla sayıda hayvanı olan 14 mükellefin yer aldığı ve bunların da sadece erkek keçiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bilgilere göre şahısların elinde ne kadar küçükbaş hayvan bulunduğu tespit edilmiştir. 201-220 aralığında hayvanı olan sadece bir mükellefe rastlanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda nahiye köylerinde 100, 200, 300 sayısına ulaşan küçükbaş hayvan sürülerinin bulunmadığını ifade etmek mümkündür.

Temettuat defterlerindeki bilgiler neticesinde Ortapare nahiyesi köylerinde kaç hanede, belirtilen türde küçükbaş hayvan olduğu hususu aşağıda tablolastırılmıştır. Bu tabloda kaç hanenin sağman keçiye, erkek keçiye, oğlağa, yoz keçiye, sağman koyuna, kuzuya, erkek koyuna ve yoz koyuna sahip olduğu gösterilmiştir.

Tablo 28. Ortapare Nahiyesindeki Köylerde Küçükbaş Hayvan Sahibi Hane Sayısı, Toplam Hayvan Sayısı ve Hayvan Türlerinin Toplam Hayvan Sayısı İçindeki Payı

Hayvan Türü	Bu Tür Hayvana Sahip Hane Sayısı	Hanelerin Sahip Oldukları Hayvan Sayısı	Toplam Küçükbaş Hayvanlar İçindeki %'si
Sağman Keçi	210	2.403	29,04
Erkek Keçi	102	2.743	32,88
Yoz Keçi	11	127	1,52
Oğlak	139	1.498	17,95
Sağman Koyun	112	862	10,33
Erkek Koyun	35	280	3,35
Yoz Koyun	1	5	0,05
Kuzu	59	424	5,08
Toplam	669	8342	100

Ortapare nahiyesi köylerinde 669 küçükbaş hayvan sahibinden 210'unda (% 31,39) sağman keçi bulunmaktadır. Bunun dışında sırasıyla 102'sinde (% 15,24) erkek keçi, 11'inde (% 1,64) yoz keçi, 139'unda (% 20,77) oğlak olduğu görülmektedir. Keçi cinsinden hayvanlara sahip olanların tüm küçükbaş hayvanlar içindeki payı % 70 civarındadır. Koyun türünden hayvanlara sahip mükelleflerin tüm küçükbaş hayvan sahiplerine oranı ise % 30'a tekabül etmektedir.

Yine 669 küçükbaş hayvan sahibinden 112'si (% 16,74) sağman koyuna sahiptir. 35'inde (% 5,23) erkek koyun, 1 mükellefte (%0,14) 5 adet yoz koyun, 59'unda (% 8,81) kuzu olduğu görülmektedir. Buna göre nahiyede keçi yetiştiriciliği hem hane bazında hem de hayvan sayısı bakımından daha ön planda olduğu söylenebilir.

C. Yük ve Binek Hayvanları

Ortapare nahiyesinde yaşayan halk; katır, merkep, bargir, tay ve kısrağı yük ve yolcu taşımada kullanmışlardır. Dönemin önemli yük ve binek hayvanlarına mükellefler ihtiyaç durumlarına göre bu hayvanlardan bir veya birkaç adet bulundurmışlardır. Kişilerin ellerinde bu hayvanlardan yoğun olarak kullanılan katır, merkep ve bargirdir. Aşağıdaki tabloda yük ve yolcu taşımada kullanılan hayvanların sayıları ve hangi köylerde kaç adet oldukları gösterilmiştir.

Tablo 29. Ortopare Nahiyesinde Yük ve Yolcu Taşımada Kullanılan Hayvan Sayısı

Köy Adı ve Hane Sayısı	Katır	Merkep	Bargir	Tay	Kısrak
Ahmedler -35	18	21	1	-	-
Ahadlar -26	15	10	6	-	-
Bayramşah -19	-	17	1	-	-
Boz -13	7	3	1	-	-
Börklüce-16	-	15	-	-	-
Çavullar-28	7	11	2	-	-
Çağıllar-31	3	26	-	-	-
Çanşa -61	13	18	28	1	2
Durhasan-70	21	38	25	-	-
Çay -15	-	6	10	-	-
Delidemirciler-26	15	18	6	7	8
Çğrlr-58	37	19	8	-	-
Gafiryar-18	1	14	-	-	-
Göğani-21	5	10	3	2	1
Gümele-44	7	22	10	3	8
Kırkalu-74	19	34	9	-	-
Karaisalar-24	11	12	2	-	-
Kızılca-14	1	6	9	-	-
İncikler-21	6	15	10	-	-
Osmanlar-21	1	7	15	-	-
Taşokçular-15	7	12	1	1	4
İcikler-125	62	39	44	-	-
Köylüce-47	17	27	15	3	5
Terziler-5	1	-	4	-	1
şmş-49	25	34	1	-	1
Turpçu-19	2	6	10	1	-
Yenice-26	4	8	9	1	2
Yaykır-67	8	95	2	5	10
Toplam	313	543	232	24	42

Tabloya göre nahiye köylerinin tamamında 1.154 adet yük ve binek hayvanı kaydedilmiştir. Bu 1.154 hayvandan 313 (% 27,12) katıra, 543 (% 47,05)

merkebe, 232'si (% 20,10) bargire, 24'ü (% 2,07) taya ve 42'si (% 3,63) kısrağa aittir. Her köydeki mükelleflerde bu hayvanlardan farklı sayılarda mevcuttur. Örneğin katır, en fazla (62) İcikler'de en az (1) Gafıryan, Kızılca, Osmanlar, Terziler köylerindedir. Katır olmayan köyler ise; Bayramşah, Börklüce ve Çay köyleridir. Merkep, Terziler köyü hariç bütün köylerde bulunmaktadır. En fazla (95) Yaykın'da en az (3) Boz köyünde rastlanmıştır. Bargir, en fazla (44) İcikler, en az (1) Ahmedler, Bayramşah, Boz, Taşokçular ve Üşümüş köylerinde kaydedilmiştir. Börklüce, Çağıllar ve gafıryan köylerinde bargir bulunmamaktadır. Tay, 9 köyde bulunmakta olup, en fazla (7) Delidemirciler köyünde, en az (1) Çanşa, Taşokçular, Turpçu ve Yenice köylerindedir. Kısarak ise, 10 köyde kaydedilmiş olup en fazla (10) Yaykın köyünde, en az (1) Terziler ve Üşümüş köylerinde bulunmaktadır.

Defterlerdeki bilgiler, bazı mükelleflerin birden fazla yük ve binek hayvanlarına sahip olduğunu göstermektedir. Mükelleflerin sahip olduğu yük ve binek hayvan sayısını ortaya çıkarmak için aşağıda bir tablo verilmiştir. Bu tabloda hane sahiplerinin ellerinde yük ve binek hayvanlarından kaçar adet olduğu gösterilmiştir.

Tablo 30. Ortopare Nahiyesi Köylerindeki Hane Sahiplerinin Yük ve Yolcu Taşımada Kullandıkları Hayvan Sayılarının Büyüklüğü

Şahısların Elindeki Hayvan Sayısı	Bir	İki	Üç	Dört	Nahiyedeki 990 Hane İçindeki %'si
Bargir	222	5	-	-	227 (21,47)
Merkep	434	33	13	1	481 (45,50)
Katır	281	16	-	-	297 (28,09)
Kısarak	29	5	1	-	35 (3,31)
Tay	11	5	1	-	17 (1,60)
Toplam	977	64	15	1	1.057 (100)

Tablodaki veriler nahiye köylerindeki 990 haneden 222 hanenin (% 22,42) 1 bargire, 5 hanenin (% 0,50) 2 bargire; 434 hanenin (% 43,83) 1 merkebe, 33 hanenin (% 03,33) 2 merkebe; 13 hanenin (% 1,31) 3 merkebe, 1 hanenin (% 0,10) 4 merkebe; 281 hanenin (% 28,38) 1 katıra; 16 hanenin (% 1,61) 2 katıra; 29 hanenin (% 2,92) 1 kısrağa 5 hanenin (% 0,50) 2 kısrağa; 1 hanenin 3 (0,10) kısrağa; 11

hanenin (% 1,11) 1 taya, 5 hanenin (% 0,50) 2 taya, 1 hanenin (% 1,10) 3 taya sahip olduğunu göstermektedir.

Kişilerin sahip olduğu hayvan sayıları yanında belirtilen türde hayvanlara sahip olan kişilerin sayılarının bilinmesi de önemlidir. Bu hususta verilecek bilgi kaç hanenin yük ve binek hayvanına sahip olduğunu gösterecektir. Defterlerdeki bilgiler sayesinde belirtilen türde hayvana sahip hane sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 31. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Yük Hayvanına Sahip Hane Sayısı, Sahip Oldukları Hayvan Sayısı ve Bunların Toplam Hayvan Sayısı İçindeki Payı

Hayvan Türü	Bu Tür Hayvana Sahip Hane Sayısı	Hanelerin Sahip Oldukları Hayvan Sayısı	Toplam Yük Hayvanları İçindeki %'si
Katır	297	313	27,12
Merkep	481	543	47,05
Bargir	227	232	20,10
Kısrak	35	42	3,63
Tay	17	24	2,07
Toplam	1.057	1.154	100

Yukarıdaki tabloya göre 1.154 adet yük ve binek hayvanı 1.057 kişiye aittir. Kişilerin elinde en çok merkep bulunmaktadır. Nahiye köylerindeki 990 haneden 297'si (% 27.12) katıra, 481'i (% 47.05) merkebe, 227'si (% 20,10) bargire, 35'i (% 3,63) kısraka, 17'si (% 2,07) taya sahiptir.

D.Arıcılık

Defterlerde mükelleflerin sahip oldukları kovan sayıları ile bunlara ait gelirler kaydedilmiştir. Temettuat yazımlarının yapıldığı yıllarda Demirci kaza merkezinde 324 adet kovan bulunmaktaydı.¹⁰⁷ Kaza merkezi için durum belirtildiği şekilde iken Ortapare nahiyesine bağlı 28 köyden 14'ünde arıcılık yapıldığı görülmektedir. Mükelleflerin farklı sayılarda arı kovanına sahip olduğu görülmüştür. Arıcılıkla uğraşan kişi sayısı az olduğundan arıcılıkla uğraşan köyler, kovan sahiplerinin isimleri, kovan sayıları, hasılatları ve bulundukları defter numaraları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

¹⁰⁷ Gökmen, Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e..., s. 227.

Tablo 32. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Arı Kovanı Bulunan Mükelleflere Ait Bilgiler

Köy Adı	Kovan Sahibinin Adı	Kovan Sayısı	Hasılatı	Defter ve Sayfa No
Ahadlar	Topal Oğlu Süleyman	4	32	1799/73
Boz	Halihan Oğlu Mehmet	5	40	1797/72
Börklüce	Hacı Mustafa Oğlu Mustafa	10	80	1798/3
Çavullar	Hacı Mehmet Oğlu Mustafa	2	16	1797/32
Çavullar	Hatip Oğlu İbrahim ve Karındaşı Veli	2	16	1797/32
Çavullar	Göde Oğlu Mustafa	2	16	1797/33
Delidemirciler	Deve Oğlu Hasan	20	160	1807/7
Göğani	Kethüda Oğlu Mehmet	1	8	1798/87
Gümele	Musa Oğlu Hasan	5	40	1807/81
Gümele	Musa Oğlu Hüseyin	4	32	1807/82
Kırkalu	Hacı Süleyman Oğlu Mustafa	1	8	1797/52
Kızılca	Hasan Oğlu Halil	10	80	1807/54
İncikler	Ömer Oğlu Ali	5	40	1807/67
Taşokçular	Aksi Oğlu Molla Halil	5	25	1807/18
Taşokçular	Çelebi Oğlu İbrahim	3	24	1807/20
Taşokçular	Hamza Oğlu Ahmet	7	56	1807/22
İcikler	Gökçen Oğlu Hacı İbrahim	5	40	1798/43
Yenice	Ali Koca Oğlu Ali	4	32	1797/2
Yenice	Ali Kocaoğlu Süleyman	4	32	1797/2
Yenice	İmamoglu Mehmet ve Karındaşı İsmail	5	40	1797/6
Yaykın	Karadayı Oğlu Mehmet	1	8	1795/106
Toplam Kovan Sayısı		105		

Tabloya göre nahiye köylerinde arıcılık yapan 21 kişi bulunmaktadır. Kovan sahiplerinin mesleklerine baktığımızda 3'ü *erbab-ı ziraat*, 18'i *rençber*dir. Ortapare nahiyesinde toplam 105 adet kovan bulunmaktadır. Bu kovalardan elde edilen hasılat ise 825 kuruştur. Nahiye de arıcılık Çavullar, Taşokçular ve Yenice köylerinde üçer hane tarafından yapılmaktadır. Gümele köyünde iki, diğer köylerde ise birer hane tarafından arıcılık yapılmaktadır. En çok kovan bulunan köy 20 kovanla Delidemirciler, en az bir kovan bulunan köyler ise Göğani, Kırkalu ve Yaykın'dır.

Temettuat defterlerinde her bir kovanın yıllık geliri 8 kuruş olarak belirtilmiştir. Ancak Taşokçular köyündeki *Aksi Oğlu Molla Halil*'in 5 kovanı

olmasına rağmen geliri 25 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu kovanların gelirlerinin farklı olmasının nedeni defterlerde belirtilmemiştir.

3-Nahiyedeki Üretim Miktarı ve Vergiler

A. Ortapare Nahiyesi Köylerindeki Tarım Ürünlerinin Hasılatı ve Bunların Parasal Değeri

Temettuat defterlerindeki şahısların ne tür ürünler yetiştirdiklerini, aşar olarak ödedikleri vergilerden öğrenmekteyiz. Ürün ekili olan araziler “*mezrû’ tarla*” şeklinde ifade edilmiştir. Ancak hangi ürünün ekili olduğu belirtilmemiştir. Ekili olan arazideki ürünlerin neler olduğunu, “*A’şâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu*” şeklinde verilen bilgilerden anlayabilmekteyiz. Bu başlığın altında kaydedilen bilgilerde her üründen alınan aşarın birim miktarı ve tutarları alt alta yazılmıştır. Ürünlerden alınan aşar vergileri toplandığında nahiye köylerinde üretimi yapılan tarım ürünlerinin toplam miktarı hesaplanabilmektedir. Aşar vergisi alınan ürünlerin birim fiyatları şu şekildedir; palamutun kantarı 30 kuruş, buğdayın (hınta) ayarı 20 kuruş, nohutun ayarı 20 kuruş, börülcenin ayarı 20 kuruş, çavdarın ayarı 15 kuruş, arpanın (şair) ayarı 12 kuruş, burçağın ayarı 12 kuruş, boyanın kıyyesi 5 kuruş ve üzümün kıyyesi 0,75 kuruştur.

Ortapare nahiyesi köylerinde yetiştirilen tarım ürünlerinin toplam hasılat miktarını bulabilmek için verilen ürünlerin birim miktarları ve birim fiyatları on ile çarpılarak toplam gelir belirlenmiştir. Nahiye tabi 28 köydeki tarım ürünlerinin birim cinsinden toplam miktarı ve bunların parasal değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 33. Ortapare Nahiyesinde Tarım Ürünleri Hasılatı ve Parasal Değeri

Ürün Adı	Nahiyenin Toplam Öşrü(Kuruş)	Ürünün Birim Fiyatı(Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Ayar/ Kıyye/ Kantar Olarak Miktarı	Nahiyenin Toplam Üretim Miktarı (Ayar/Kıyye/Kantar)	Toplam Üretimin Parasal Değeri(Kuruş)
Üzüm (kıyye)	17.562	0,75	23.416	234.160	175.620
Boya (kıyye)	58.272,5	5	11.654,5	116.545	582.725
Şair (ayar)	22.758	12	1.896,5	18.965	227.580

Palamud (kantar)	49.680	30	1.656	16.560	496.800
Hinta (ayar)	30.060	20	1.503	15.030	300.600
Çavdar (ayar)	4.702,5	15	313,5	3.135	47.025
Burçak (ayar)	276	12	23	230	2.760
Nohut (ayar)	230	20	11,5	115	2.300
Börülce (ayar)	10	20	0,5	5	100
Toplam	183.551		40.474,5		1.835.510

Tabloya bakıldığında Ortapare nahiyesi köylerinde üretilen tarım ürünlerinin toplam öşrünün 183.551 kuruş olduğunu görülmektedir. Öşür; tarım ürünlerinden onda bir miktarında alınan vergi olduğu için nahiyenin, toplam öşür miktarı geliri, onla çarpılarak toplam üretimin parasal değerini bulmak mümkündür. Bu rakam onla çarpıldığında nahiyede yetiştirilen toplam tarım ürünlerinin hasılatının 1.835.510 olduğu tespit edilmiştir. Bu hasılatın 175.620 kuruşu (% 9,56) üzüme, 582.725 kuruşu (% 31,74) boyaya, 227.580 kuruşu (% 12,39) şaire, 496.800 kuruşu (% 27,06) palamuta, 300.600 kuruşu (% 16,37) buğdaya, 47.025 kuruşu (% 2,56) çavdara, 2.760 kuruşu (% 0,15) burçağa, 2.300 kuruşu (% 0,12) nohuda, 100 kuruşu (% 0,005) börülceye aittir. Toplam parasal getirinin büyük bir bölümünü boya, palamut, arpa ve buğday oluşturmaktadır. Bu ürünlerin toplam hasılat içerisindeki oranı % 90'a yakındır.

Nahiye köylerinde yetiştirilen ürünlerin hangi köyde daha fazla yetiştirilmekte olduğunu belirtmek için çalışmanın sonuna her ürünün üretim miktarına ve parasal değerine ilişkin tablolar eklenmiştir. Bu tablolar ek-3 ile ek-10 arasında gösterilmiştir.

Nahiye köylerinde yetiştirilen üzümün parasal değeri 175.620 kuruştur. Bu parasal değer içerisinde 30.191 kuruşla Üşümüş, 17.333 kuruşla Durhasan, 16.065 kuruşla Ahmetler, 12.900 kuruşla İcikler, 12.645 kuruşla Karaisalar, 11.880 kuruşla ise Çağılar toplam üzüm getirisinin büyük bir kısmını karşılamaktadır.

Nahiye köylerinde üretilen boyanın hasılatı 582.725 kuruştur. Bu tutarın içerisinde, 171.400 kuruşla İcikler, 53.650 kuruşla Gümele, 62.600 kuruşla Çöğürler, 37.000 kuruşla Durhasan, 36.300 kuruşla Çanşa, 34.200 kuruşla Gafıryan köyleri büyük bir yer kaplamaktadır.

Nahiye köylerinde üretilen arpanın toplam parasal değeri 337.080 kuruştur. Bu gelir içerisinde, 36.240 kuruşla İcikler, 23.460 kuruşla Çanşa, 17.400 kuruşla Durhasan, 14.820 kuruşla Gümele, 12.780 kuruşla İcikler ve 12.540 kuruşla Kırkalu köyleri en büyük paya sahiptir.

Nahiyede yetiştirilen palamutun toplam hasılatı 496.800 kuruştur. Palamut gelirinin 71.250 kuruşunu Üşümüş ve Durhasan, 48.450 kuruşunu Ahmetler, 43.950 kuruşunu Delidemirciler, 39.600 kuruşunu Köylüce, 28.950 kuruşunu ise Karaisalar köyleri karşılamaktadır.

Nahiye köylerinde üretilen buğdayın parasal tutarı 300.600 kuruştur. Bu tutarın içerisinde 60.400 kuruşla İcikler, 28.200 kuruşla Gümele, 23.000 kuruşla Çöğürler, 22.100 kuruşla Çanşa, 20.500 kuruşla Durhasan, 18.600 kuruşla Yaykın köyleri büyük paya sahip bulunmaktadır.

Nahiye köylerinde üretilen çavdarın parasal değeri 47.025 kuruştur. Bu parasal değer içerisinde 6.225 kuruşla Ahadlar, 5.025 kuruşla Çavullar, 4.500 kuruşla Bayramşah, 4.050 kuruşla Gafıryan, 3.975 kuruşla Delidemirci ve 3.000 kuruşla Üşümüş köyleri en büyük paya sahiptir.

Nahiye köylerinin altısında üretimi yapılan burçağın toplam parasal değeri 2.760 kuruştur. Bu tutarı oluşturan köylerin gelirleri şu şekildedir. 900 kuruş Kırkalu, 600 kuruş Çöğürler ve Yaykın, 300 kuruş Köylüce, 240 kuruş Göğani ve 120 kuruş Çöğürler köyelerine aittir.

Nohut üretimi ise nahiyede beş köyde yapılmakta olup toplam hasılatı 2.300 kuruştur. Bu gelirin köylere dağılımı şu şekildedir; 1.400 kuruş Kırkalu, 500 kuruş Çöğürler, 200 kuruş Yaykın, 100 kuruş Köylüce ve Boz köyleridir.

Ortopare nahiyesi köylerinde sadece Yaykın köyünde bürölce üretimi yapılmaktadır. Bu üretimin toplam parasal değeri 100 kuruştur.¹⁰⁸

Ortopare nahiyesi köylerinin tamamında arpa üretimi yapılmaktadır. Buğday üretimine ise sadece Bayramşah köyünde rastlanmamıştır. Boyadan alınan aşar vergisi Delidemirciler ve Gafıryan köylerinde görülmemiştir. Üzüm üretimi

¹⁰⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1795, s. 98.

Börklüce, İncikler ve Turpçu köylerinde yapılmamaktadır. Dört köyde ise palamut vergisine rastlanmamıştır. Bu köyler; Bayramşah, Çağılar, Gümele, Turpçu ve Yaykın'dır. Çavdar üretimi nahiye köylerinin yarısında yapılmaktadır.

B. Vergi-yi Mahsusa Miktarları

Tanzimattan önce Osmanlı'da müslümanlardan ve gayri müslimlerden farklı olarak değişik isimlerde çeşitli vergiler alınıyordu. 1839'da Tanzimat'ın ilan edilmesiyle halkın sosyal hukiki ve mali bakımdan eşitliği kabul edilmiştir. O zamana kadar alınan vergiler kaldırılarak bunların yerine tek bir vergi alınması kararlaştırıldı. Bu da “*vergi-yi mahsusa*” veya “*an- cemaatin*” diye adlandırılmıştır. Bu verginin toplanması için de mükelleflerin gelirlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla muhassılların gözetiminde olmak üzere bütün mal, mülk ve hayvanları kapsayan temettü (gelir) sayımı yapılmaya başlandı ve vergiler tespit edildikten sonra köy veya mahallelerin ödeyecekleri miktarlar belirlenmiştir. Köy muhtarı ve imamı ile papazların yardımıyla toplanacak verginin dağılımı herkesin ekonomik durumuna göre belirlenmiştir.¹⁰⁹

Nahiye köylerine ait temettuat defterlerindeki mükelleflerden alınan *vergi-yi mahsusa* miktarının 32 kuruş ile 450 kuruş arasında değerler aldığı görülmüştür. 14 kişinin 450 kuruş *vergi-yi mahsusa* ödediği tespit edilmiştir. Bunlardan altısı İncikler köyünden, ikişeri Çanşa, Durhasan ve Ahmetler köylerinde; İncikler ve Gümele köylerinde ise birer şahıs bu miktarı ödemiştir. *Vergi-yi mahsusa* miktarı köylere göre değişiklik göstermektedir. Bu farklılık büyük oranda köylerin hane sayılarıyla alakalıdır. Köylere ait toplam temettuat miktarı ile *vergi-yi mahsusa* miktarları arasında bir paralellik olup olmadığını göstermek için aşağıda bir tablo hazırlanmıştır. Bu tabloda köylerin hane sayıları, köylerin toplam temettuatı, bunun nahiye toplam temettuatı içindeki payı, köylerin *vergi-yi mahsusaları* ve bunların nahiye toplam *vergi-yi mahsusası* içindeki payları gösterilmiştir.

¹⁰⁹ Kolay, s. 155.

Tablo 34. Ortopare Nahiyesi Köylerinin Toplam Temettuatı ve Vergi-yi Mahsusa Miktarı

Köy Adı	Hane Sayısı	Köy Temettuatı	Toplam Temettuat İçindeki %'si	Vergi-yi Mahsusa	Toplam Vergi-yi Mahsusa İçindeki %'si
Ahmedler	35	74.842	4,37	6.245	4,11
Ahadlar	26	44.821	2,62	5.202	3,42
Bayramşah	19	29.982	1,75	2.882	1,89
Boz	13	19.467	1,13	1.998	1,31
Börklüce	16	29.128	1,70	2.424	1,59
Çanşa	61	85.722,5	5,01	6.972	4,59
Çağıllar	33	33.554	1,96	3.448	2,27
Çavullar	28	39.437,5	2,30	4.014	2,64
Çay	15	18.252,5	1,06	1.436	0,94
Durhasan	70	125.741	7,35	10.335	6,81
Delidemirciler	26	49.238	2,87	4.666	3,07
Çöğürler	58	119.924,5	7,01	8.551	5,63
Gafiryen	18	20.703	1,21	2.075	1,36
Göğani	21	27.537,5	1,61	1.841	1,21
Gümele	44	85.284	4,98	7.974	5,25
Kırkalu	74	132.039,5	7,72	10.109	6,66
İcikler	125	284.064	16,61	25.852	17,03
İncikler	21	53.554,5	3,13	3.058	2,01
Kızılca	14	25.282,5	1,47	2.374	1,56
Karaisalar	24	48.360	2,82	4.830	3,18
Köylüce	47	74.960,5	4,38	6.893	4,54
Taşokçular	15	26.126	1,52	1.713	1,12
Osmanlar	21	37.908	2,21	3.270	2,15
Terziler	5	9.670	0,56	848	0,55
Turpçu	19	24.817	1,45	2.209	1,45
Üşümüş	49	97.226	5,68	9.613	6,33
Yenice	26	37.250,5	2,17	3.494	2,30
Yaykın	67	55.217	3,22	7.429	4,89
Toplam	990	1.710.110	100	151.755	100

Ortopare nahiyesine bağı 28 köyün toplam *vergi-yi mahsusa* miktarı 151.755 kuruşa baliğ olmuştur. Bu miktarın dağılımı nahiye köyleri arasında farklılık göstermektedir. Aynı miktara sahip köy bulunmamaktadır. 151.755 kuruş vergi-yi mahsusanın 25.852 kuruşu 125 haneli İcikler köyüne; 10.335 kuruşu 70 haneli Durhasan köyüne; 10.109 kuruşu 74 haneli Kıkalu köyüne; 9.613 kuruşu 49 haneli Üşümüş köyüne; 8.551 kuruşu 58 haneli Çöğürler köyüne; 7.974 kuruşu 44 haneli Gümele köyüne; 7.429 kuruşu 67 haneli Yaykın köyüne; 6.972 kuruşu 61 haneli Çanşa köyüne; 6.893 kuruşu 47 haneli Köylüce köyüne ve 6.245 kuruşu 35 haneli Ahmetler köyüne aittir. Bu on köyde toplam 630 hane yaşamakta olup 99.973 kuruş vergi-yi mahsusa ödemektedirler. Bu köylerin hane sayısı 990 hane içerisinde % 63,63'lük bir paya sahiptir. Yine bu on köy, nahiye'nin 151.755 kuruş olan *vergi-yi mahsusasının* % 65,87'sini ödemektedir. Bu iki veriye göre *vergi-yi mahsusanın* köylerdeki nüfusa göre dağıtıldığı açıkça görölmektedir.

Temettuat defterlerindeki kişilerin sahip oldukları emlak ve araziler ile hayvanlarından sağladıkları toplam gelir “*Mecmû'undan Bir Senede Temettuatı*” şeklinde kaydedilmiştir. Lakin şahsın emlak ve arazisi haricinde sahip olduğı meslekten veya sanattan kazandığı bir geliri varsa bunlar da toplam temettuatına eklenmiştir. Mesela Yaykın köyündeki şahıslardan bazılarının toplam temettuatı hesaplanırken “*Demircilik Sanatından Bir Senede Temettuatı*” “*Rençberliğinden Temettuatı*”, “*Irgatlığından Temettuatı*”, şeklinde belirtilen ifadelere yer verilmiştir.¹¹⁰ İcikler köyündeki *Elman Oğlu Ahmed*'in mesleğı çobanlık olmasına rağmen hizmetkarlığından elde ettiğı gelir ayrıca “*Hizmerkârlığından Bir Senede Temettuatı*” şeklinde belirtilmiştir.¹¹¹

Ortopare nahiyesi köylerinin toplam temettuatı 1.710.110 kuruştur. *Vergi-yi mahsusa* da ilk onda yer alan köyler toplam, temettuat kısmında da yer almaktadır. Ancak bu kez sıraları değışmiştir. Köylerin toplam temettuatın 284.064 kuruşu 125 haneli İcikler köyüne; 132.039,5 kuruşu 74 haneli Kırkalu köyüne; 125.741 kuruşu 70 haneli Durhasan köyüne; 119.924,5 kuruşu 58 haneli Çöğürler köyüne; 97.226 kuruşu 49 haneli Üşümüş köyüne; 85.722,5 kuruşu 61 haneli Çanşa köyüne; 85.284 kuruşu 44 haneli Gümele köyüne; 74.960,5 kuruşu 47 haneli Köylüce köyüne, 74.842 kuruşu 35 haneli Ahmedler köyüne; 55.217 kuruşu 67 haneli Yaykın köyüne

¹¹⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1795, ss. 90-99.

¹¹¹ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 76.

aittir. Bu köylerin 1.135.021 kuruşluk temettuatı nahiye'nin toplam temettuatı olan 1.710.110 kuruş içerisinde % 66,37'lik paya sahiptir. Sıralamada ilk onda olan köylerin toplam hane sayıları 630 olduğu belirtilmişti ve yine bu veriye dayanarak temettuat gelirleri ile hane sayısı arasında bir paralellik olduğunu söylemek mümkündür.

C. Aşar Gelirleri

Tanzimat'ın aşar vergisi ile ilgili yapmış olduğu en büyük değişiklik bu vergideki orandır. Tanzimattan önce arazinin verim gücüne göre farklı oranlarda yapılan tahsilat tanzimatçı'larca uygun görülmemiş ve tanzimatın uygulandığı yerlerde aşarın kelime manasına uygun olarak onda bir oranında tahsil edilmesine hükümet tarafından oy birliği ile karar verilmiştir. Aşar vergisi, tanzimatın uygulanmadığı yerlerde ise, eski tahrir defterlerindeki oranlara göre alınmasına devam edilmiştir.¹¹²

Ortapare nahiyesi temettuat defterlerinde yer alan bu verginin miktarına dair bilgiler bulunmaktadır. Defterlerdeki bu verilere göre nahiye köylerinde öşür miktarının onda bir oranında alındığı görülmektedir. Aşara dair bilgi verilirken her mükellefin isminin yazıldığı yerin üstünde “*A'şâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu*”¹¹³ şeklindeki ifadeden sonra öşrü alınan ürünlerin cinsi kaydedilmiştir. Daha sonra ürünlerin altına bu ürün için verilen öşrün ayar, kıyye ve kantar türünden miktarı yazılmış, en altına ise öşrün kuruş olarak değeri yazılmıştır. Bütün ürünlerden alınan öşürler yekûn olarak belirtilmiştir. Ortapare nahiyesinde yetiştirilen ziraai ürünlerden alınan öşrün parasal değeri ile bu ürünlerin birim cinsinden miktarları ve birim fiyatları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹¹² Abdüllatif Şener, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (150. Yılında Tanzimattan Ayı Basım), Ankara, 1992, s. 262.

¹¹³ BOA., ML. VRD. TMT. d.,1798, s. 10.

Tablo 35. Ortapare Nahiyesi Köylerinde Üretilen Tarım Ürünlerinin Öşürleri Miktarı ve Birim Cinsinden Miktarı

Ürün Adı	Nahiyenin Toplam Öşrü(Kuruş)	Ürünün Birim Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Öşrün Kile/ Kıyye/ Kantar Olarak Miktarı
Üzüm (kıyye)	17.562	0,75	23.416
Boya (kıyye)	58.272,5	5	11.654,5
Şair (ayar)	22.758	12	1.896,5
Palamud (kantar)	49.680	30	1.656
Hınta (ayar)	30.060	20	1.503
Çavdar (ayar)	4.702,5	15	313,5
Burçak (ayar)	276	12	23
Nohut (ayar)	230	20	11,5
Börülce (ayar)	10	20	0,5
Toplam	183.551		40.474,5

Tabloya göre nahiyeye bağlı köylerin öşürlerinin toplam hasılatı 183.551 kuruştur. Bunun 17.562 kuruşu üzüme, 58.272,5 kuruşu boyaya, 22.758 kuruşu arpaya, 49.680 kuruşu palamuda, 30.060 kuruşu buğdaya, 4.702,5 kuruşu çavdara, 276 kuruşu burçağa, 230 kuruşu nohuda ve 10 kuruşu börülceye aittir. Öşür gelirlerinin büyük bölümünün boya, palamut ve buğdaya ait olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tabloda belirtilen bilgilere göre birim fiyatı en yüksek olan kantar başına 30 kuruşla palamuttur. Börülce, nohut ve buğday 20 kuruş olarak belirtilmiştir. Bu ürünleri takiben çavdar 15 kuruş, arpa ve burçak 12 kuruş, boya 5 kuruş ve üzüm 0,75 kuruş şeklinde fiyatlandırılmıştır. Yukarıdaki tabloda nahiye köylerinde yetiştirilen ürünlerden alınan toplam öşür miktarları gösterilmiştir. Bu tabloda köylerin her bir ürün için ödedikleri öşür miktarları görülmemektedir. Her köyde üretilen ürünlerden alınan öşür miktarına ilişkin aşağıda bir tablo hazırlanmıştır. Tablodaki verilere dayanarak hangi köyde hangi ürünün daha fazla üretildiğini görmek bu sayede mümkün olacaktır.

Tablo 36. Ortapare Nahiyesi Köylerinin Ürün Bazında Sahip Oldukları Öşür Miktarı

Köyler	Çavdar	Şaır	Üzüm	Boya	Palamut	Hınta	Nohut	Burçak	Börtülce	Toplam
Ahmedler	12,5	77	2.142	269	161,5	47	-	-	-	2.709
Ahadlar	41,5	47	1.484	10	59	4,5	-	-	-	1.646
Bayramşah	30	17,5	370	317	-	-	-	-	-	734,5
Boz	-	35	119	305	24	28,5	0,5	-	-	512
Börklüce	-	40,5	-	180	41,5	36,5	-	-	-	298,5
Çağıllar	14,5	29,5	1.584	54	-	28	-	-	-	1.710
Çanşa	-	195,5	143	726	47,5	110,5	-	-	-	1.222,5
Çavullar	33,5	43,5	294	375	25	14,5	-	-	-	785,5
Durhasan	3	145	2.311	740	237,5	102,5	-	-	-	3.539
Çay	-	27	44	181	5	23	-	-	-	280
Delidemir -ciler	26,5	41	1.038	-	146,5	12,5	-	1	-	1.264,5
Çögürler	1	92	711	1.252	67,5	115	2,5	5	-	2.246
Göğani	-	23,5	119	165	58	16,5	-	2	-	384
Gafıryan	27	16	1.036	-	15	12	-	-	-	1.106
Gümele	-	123,5	720	684	-	141	-	-	-	1.668,5
Kırkalu	65,5	104,5	1.111	1.073	77,5	65,5	7	7,5	-	2.511,5
Karaisalar	16,5	26,5	1.686	40	96,5	22,5	-	-	-	1.888
Kızılca	-	26,5	338	100	37,5	37	-	-	-	539
İncikler	-	106,5	-	548	27	88,5	-	-	-	770
Osmanlar	-	41,5	253	265	9	44,5	-	-	-	613
Taşokçular	2,5	48,5	291	64	59	17	-	-	-	482
İcikler	-	302	1.720	3.428	25,5	302	-	-	-	5.777,5
Köylüce	19,5	69	1.535	273	132	33,5	0,5	2,5	-	2.065
Terziler	-	9	20	34,5	26	3,5	-	-	-	93
Üşümüş	20	63	4.025,5	109	237,5	43	-	-	-	4.498
Turpçu	-	37,5	-	241	-	39	-	-	-	317,5
Yenice	-	46,5	112	217	40,5	22	-	-	-	438
Yaykın	-	62	209,5	4	-	93	1	5	0,5	375
Toplam	313,5	1.896,5	23.416	11.654,5	1.656	1.503	11,5	23	0,5	40.474,5

Nahiye köylerinden alınan öşür miktarları incelediğinde hangi ürünün hangi köyde daha fazla üretildiğini görmek mümkündür. Tablodaki bilgilere göre nahiye köylerinden elde edilen çavdar öşrünün tutarı 313,5 ayardır. Bu miktarın 65,5 ayarı Kırkalu köyüne, 41,5 ayarı Ahadlar'a, 33,5 ayarı Çavullar'a, 30 ayarı Bayramşah'a, 27 ayarı Gafıryan köyüne, 26,5 ayarı Delidemirciler köyüne, 20 ayarı Üşümüş köyüne, 19,5 ayarı Köylüce köyüne, 16,5 ayarı Karaisalar köyüne, 14,5 ayarı ise Çağılar köyüne aittir. Bu on köye ait 294,5 avar öşür miktarı, 313,5 aylık nahiye çavdar öşrünün % 94'üne denk gelmektedir.

İncelediğimiz dönemde nahiyedeki toplam arpa öşrünün miktarı 1.896,5 ayardır. Bu miktarın 302 ayarı İcikler köyüne, 195,5 ayarı Çanşa köyüne, 145 ayarı Durhasan köyüne, 123,5 ayarı Gümele köyüne, 106,5 ayarı İcikler köyüne, 104,5 ayarı Kırkalu köyüne, 92 ayarı Çöğürler köyüne, 77 ayarı Ahmedler köyüne, 69 ayarı Köylüce köyüne ve 63 ayarı Üşümüş köyüne aittir. Bu on köyden alınan arpa öşrü miktarı 1.278 avar olup bu miktar nahiye köylerinin 1.896,5 aylık arpa öşrünün % 67,38'ine tekabül etmektedir.

Nahiye köylerindeki mükelleflerin tamamına yakınında bağ arazisi mevcuttur. Nahiye genelinde alınan üzüm öşrünün miktarı 23.416 kıyyedir. Bu öşrün 4.025, kıyyesi Üşümüş köyüne, 2.311 kıyyesi Durhasan'a, 2.142 kıyyesi Ahmedler'e, 1.720 kıyyesi İcikler'e, 1.686 kıyyesi Karaisalar'a, 1.584 kıyyesi Çağılar'a, 1.535 kıyyesi Köylüce'ye, 1.484 kıyyesi Ahadlar'a, 1.111 kıyyesi Kırkalu'ya, 1.038 kıyyesi Delidemirciler'e aittir. Belirttiğimiz on köyün üzüm öşrünün miktarı 18.636,5 kıyyedir. Bu miktar nahiye köylerinin 23.416 kıyyelik toplam üzüm öşrünün % 79,58'ine karşılık gelmektedir.

Yine üretimi üzüm kadar yoğun yapılan diğer ürün de boyadır. Nahiye köylerinin boya öşrünün miktarı 11.654,5 kıyyedir. Bu miktarın 3.428 kıyyesi İcikler'e, 1.252 kıyyesi Çöğürler'e, 1.073 kıyyesi Kırkalu'ya, 740 kıyyesi Durhasan'a, 726 kıyyesi Çanşa'ya, 684 kıyyesi Gümele'ye, 548 kıyyesi İcikler'e, 375 kıyyesi Çavullar'a, 317 kıyyesi Bayramşah'a, 305 kıyyesi Boz köyüne aittir. Bu on köye ait boya öşrünün miktarı 9.448 kıyyedir. Bu miktar nahiye köylerine ait olan 11.654,5 kıyyelik boya öşrünün % 81'ini oluşturmaktadır.

Nahiyeye bağlı 23 köyde palamut üretimi yapılmaktadır. Bu köylerden alınan palamut öşrünün miktarı 1.656 kantardır. Bu miktarın, 237,5 kantarı Durhasan ve Üşümüş köylerine, 161,5 kantarı Ahmedler'e, 146,5 kantarı Delidemirciler'e, 132

kantarı Köylüce'ye, 96,5 kantarı Karaisalar'a, 77,5 kantarı Kırkalu'ya, 67,5 kantarı Çögürler'e, 59 kantarı Ahadlar ve Taşokçular köylerine aittir. Bu on köye ait palamut öşrünün miktarı 1.274,5 kantar olup bu miktar nahiye köylerine ait 1.656 kantarlık palamut öşrünün % 76,96'sına sahiptir.

Nahiye köylerinden sadece Bayramşah köyünde hinta üretilmemektedir. 27 köyden elde edilen hinta öşrünün miktarı 1.503 ayardır. Bu miktarın, 302 ayarı İcikler'e, 141 ayarı Gümele'ye, 115 ayarı Çögürler'e, 110,5 ayarı Çanşa'ya, 102,5 ayarı Durhana'a, 93 ayarı Yaykın'a, 88,5 ayarı İcikler'e, 65,5 ayarı Kırkalu'ya, 47 ayarı Ahmedler'e ve 44,5 ayarı Osmanlar köyüne aittir. Bu on köyün buğday öşrünün miktarı 1.109,5 ayar olup nahiye köylerine ait olan 1.503 ayarlık hinta öşrünün % 73,81'ine karşılık gelmektedir.

Bakliyat ürünlerinden olan nohut, burçak ve börülce toplam yedi farklı köyde üretilmektedir. Nohut yetiştiren mükellefler Boz, Çögürler, Kırkalu, Köylüce ve Yaykın köylerindendir. Toplam nohut öşrü 11,5 ayardır. Burçak üretimi yapan şahıslar ise Delidemirciler, Çögürler, Göğani, Kırkalu, Köylüce ve Yaykın köylerinde ikamet etmektedirler. Toplam burçak öşrü 23 ayardır. Börülce ise sadece Yaykın köyünde bir kişi tarafından yetiştirilmektedir. Miktarı ise 0,5 ayardır.

Yukarıdaki açıklamalarda nahiye köylerinden her ürün için alınan öşür miktarları verilmiştir. Öşür miktarları köylere göre değişiklik arz etmektedir. Bu değişiklik köylerin hane sayıları ile alakalıdır. Çünkü ilk sıralarda yer alan köylerin genel itibarıyla diğer köylere nazaran fazla nüfuslu olduğunu söylemek mümkündür. Bazı köylerde bazı ürünler için öşür kaydının bulunmaması o ürünün o köyde üretilmediğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada XIX. yüzyıl ortalarında Demirci kazasının Ortapare nahiyesine bağlı köylerin sosyal, ekonomik ve iktisadi durumları temettuat defterleri ana kaynak olarak kullanılıp değerlendirilmiştir. Temettuat defterleri ışığında nahiye köyleri ile ilgili genel olarak şunları söylemek mümkündür:

Nahiyeye bağlı 28 köy bulunmaktadır. Bu köyler; Ahmedler, Ahadlar, Bayramşah, Boz, Börklüce, Çanşa, Çağılar, Çavullar, Çay, Çöğürler, Delidemirciler, Durhasan, Gafıryan, Göğani, Gümele, Kırkalu, İcikler, İncikler, Karaisalar, Kızılca, Köylüce, Osmanlar, Taşokçular, Terziler, Turpçu, Üşümüş, Yaykın ve Yenice'dir. Bu köylerin kayıtlı olduğu defter numaraları ise şu şekildedir: 1792, 1793, 1794, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1810, 1811 ve 1967 nolu defterlerdir.

Nahiye köylerinde 990 hane bulunmaktadır. Nahiye köylerinin tahmini toplam nüfusu 4.455'tir. Bu nüfus ile nahiye kazanın en az nüfuslu nahiyesidir. Nahiye köyleri dahilinde en fazla nüfusa sahip olan köy 125 haneli İcikler'dir. Tahmini nüfusu ise 563'tür. En az nüfuslu olanı ise beş haneli 23 nüfuslu Terziler'dir.

Temettuat defterleri sayesinde nahiyedeki meslekler hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Meslekler, sektörlere göre dört sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflar; esnaf, tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, dini, idari ve askeri sınıftan olanlar ile *alil*, *sabi*, *ihthiyar*, *mecnun* vs. şeklindedir. Ortapare nahiyesi köylerindeki mükelleflerin (% 91,38) tarım ve hayvancılıkla uğraştığı görülmüştür. En az sayıdaki grup ise (% 1,08) ile esnaf grubudur. Geriye kalan dini, idari ve askeri sınıftan olanların oranı % 3,09'u iken *alil*, *sabi*, *ihthiyar*, *mecnun* vs.'lerin oranı ise % 4,43'dür. Tarım ve hayvancılık sektöründe 851 *rençber*, 159 *erbab-ı ziraat*, 77 *ırgat*, 4 *çoban*, 2 *hizmetkâr* bulunmaktadır.

Temettuat defterlerinde mükelleflerin adları, unvanları varsa lakapları kaydedilmiştir. Buna göre Ortapare nahiyesi köylerinde 72 farklı isim kullanılmıştır. En fazla kullanılan isim Mehmed olup 217 kişi tarafından kullanılmıştır. Bu adı kullanım sıklığına göre 171 kişiyle Ali, 141 kişiyle İbrahim, 139 kişiyle Mustafa, 124 kişiyle Halil isimleri takip etmektedir. Nahiye 22 adet sosyal statü belirten unvana rastlanmıştır. Bu unvanlar 321 kişi tarafından kullanılmıştır. Nahiye köylerinde kullanılan unvanlar; Hacı, Molla, İmam, Kethüda, Beşe, Çelebi, Kadı, Hatip, Efendi,

Derviş, Seyyid, Sipahi, Ağa, Şeyh, Hafız, Bey, Hoca, Hekim, Çelebi, Mübaşir, Suhte ve Çavuş'tur. En fazla kullanılan unvan ise 138 kişi tarafından kullanılan Hacı unvanıdır. Ayrıca defterlerde 249 lakap kaydedilmiştir. En fazla kullanılan lakap ise 39 kez karşılaşma sıklığı ile Kara lakabıdır.

Temettuat defterlerindeki bilgiler sayesinde nahiyede yaşayan mükelleflerin arazileri ve bu araziler üzerinde üretimi yapılan ürünlerin neler olduğu ve bu ürünler için ayrılan tarım arazilerinin büyüklükleri tespit edilmiştir. Ortapare nahiyesindeki kişilere ait arazilerin toplam miktarı 46.198,5 dönümdür. Bu arazilerin 32.037 dönümü mezru tarla, 4.778,5 dönümü palamut korusu, 2.942 dönümü bağ arazisi, 2.250 dönümü nadas arazi, 2.216 dönümü ekilen boya tarlası, 1.594 dönümü, kazılan boya tarlası, 180 dönümü gayri mezru tarla ve 163 dönümü müşterek boya tarlası şeklindedir. Toplam arazisi en fazla olan köy 5.352,5 dönümle İçikler, en az olan ise 104,5 dönümle Terziler'dir

Temettuat defterlerindeki öşür kayıtlarına göre nahiyede çavdar, arpa, üzüm, boya, buğday, nohut, burçak ve börülce yetiştirilmektedir. Nahiyede bulunan 990 haneden 748 hanesi kökboya ziraatıyla meşgul olmuştur. Sadece Gafıryan köyünde boya üretimi yapılmamaktadır. Nahiyedeki bazı mükellefler boya üretimini ortakçılık şeklinde yapmışlardır. Nahiyede 806 hanenin bağ arazisi bulunmaktadır. Bu da bize nahiyedeki mükelleflerin % 81,4'ünün bağ arazisine sahip olduğunu göstermektedir. En fazla bağ arazisi 420 dönümle Üşümüş, en az ise 11 dönümle Boz köyündedir.

Temettuat defterlerinde belirttiğimiz tarım ürünleri dışında palamut korusu olarak kaydedilen arazilerde üretilen palamut bulunmaktadır. Ortapare nahiyesinde 23 köyde 614 hane tarafından palamut üretimi yapılmaktadır. En fazla palamut korusu 642 dönümle Üşümüş köyünde, en az ise 18 dönümle Gafıryan köyündedir. Defterlerde değirmen kayıtları da bulunmaktadır. Ortapare nahiyesinin beş köyünde sekiz değirmen tespit edilmiştir. Değirmenlerin yıllık icarları 225 kuruş ile 600 kuruş arasında değişmektedir.

Defterler nahiyede tarımın yanında hayvancılığın da yapıldığını göstermektedir. Ortapare nahiyesi köylerinde, temettuat defterlerine kaydedilen büyükbaş hayvanlar; sağman inek, inek, bî-hâsıl inek, kısır inek, yoz inek, tosun, öküz, erkek, dana, düve ve buzağı şeklindedir. Büyükbaşlar içinde geliri kaydedilen sadece sağman inehtir ve yıllık geliri 50 kuruş olarak belirtilmiştir. Nahiyede 2.224 adet büyükbaş hayvan tespit edilmiştir. Ortapare nahiyesi köylerinde büyükbaşlar içerisinde en fazla hayvan sayısı 1.515 ile öküze aittir. Ardından sırasıyla 546

sağman inek, 72 dana, 51 düve, 24 tosun, 6 bî-hasıl inek, 6 inek ve 2 adet buzağı takip eder.

Temettuat defterlerine göre Ortapare nahiyesinde küçükbaş hayvancılığın büyükbaş hayvancılığa göre daha fazla yapıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun oluşmasında nahiye arazisinin coğrafi durumu etkili olduğu düşünülmektedir. Nahiyedeki küçükbaş hayvanlar şunlardır; sağman keçi, erkek keçi, yoz keçi, oğlak, sağman koyun, erkek koyun, yoz koyun ve kuzudur. Küçükbaş hayvanlardan her bir sağman keçiden 9 kuruş, her bir erkek koyun ve yoz koyundan 4 kuruş, erkek keçi ve yoz keçiden 2 kuruş yıllık kazanç kaydedilmiştir. Nahiyede 8.342 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bunun % 18,81'i koyuna, % 81,19 keçiye aittir. Bu durum nahiyede keçi yetiştiriciliğinin koyun yetiştiriciliğine göre daha ön planda olduğunu göstermektedir.

Ortapare nahiyesinde yük ve yolcu taşımada katır, merkep, bargir, kısarak ve tay kullanılmıştır. Bu hayvanlardan nahiye köylerinde toplam 1.154 adet bulunmaktadır. Mükelleflerin ellerinde en fazla 543 merkep bulunmaktadır. Ardından sırasıyla 313 katır, 232 bargir, 42 kısarak ve 24 tay şeklindedir. Bu rakamlar yük ve yolcu taşımada merkep ve katırın daha fazla kullanıldığını göstermektedir. Her köyde bu hayvanlardan farklı sayılarda bulunmaktadır. Defterlerdeki bilgilerde, bazı mükelleflerin birden fazla yük hayvanına sahip olduğu da görülmüştür.

XIX. yüzyıl ortalarında Demirci kazasında arıcılık faaliyetleri görülmektedir. Ortapare nahiyesine bağlı 28 köyden 14'ünde arıcılık yapıldığı tespit edilmiştir. Nahiyede toplam 105 adet kovan bulunmaktadır. Genel olarak her bir kovanın geliri 8 kuruş olarak kaydedilmiştir. Sadece bir mükellefin kovanları 5 kuruş olarak hesaplanmıştır. Nahiyedeki 105 adet kovandan 825 kuruş hasılat elde edilmiştir.

Defterlerdeki bilgilere göre nahiyede aşar vergisinin onda bir olarak tahsil edildiği görülmektedir. Nahiyede üretilen ürünlerin toplam hasılatını belirlemek için bu ürünlerin öşür birim miktarları on ile çarpılarak toplam hasılat ve hasılatın parasal değeri bulunmuştur. Aşar gelirleri içinde ilk sıra boyaya aittir. Onu palamut, buğday, arpa, üzüm, burçak, nohut ve börülce takip etmektedir. Nahiyede üretilen ürünlerin toplam parasal değeri 1.835.510 kuruştur. Bunun 582.725 kuruşu boyaya, 496.800 kuruşu palamuda, 300.600 kuruşu buğdaya, 227.580 kuruşu arpaya, 175.620 kuruşu üzüme, 2.760 kuruşu burçağa, 2.300 kuruşu nohuda ve 100 kuruşu börülceye aittir.

Ortapare nahiyesi temettuat defterlerinde vergi-yi mahsusa adı altında alınan verginin kişiler bazında ödediği miktarı da görmek mümkündür. Nahiyedeki

kişilerden alınan *vergi-yi mahsusa* miktarının 32 kuruş ile 450 kuruş arasında değiştiği görülmüştür. Köylerin ödedikleri vergi-yi mahsusa miktarı farklılık göstermektedir. Ortapare nahiyesi köylerinin toplam vergi-yi mahsusa miktarı 151.755 kuruştur. En fazla vergi-yi mahsusa veren köy 25.852 kuruşla  cikler, en az ise 848 kuruşla Terziler'dir. Ortapare nahiyesi köylerinin toplam temettuatı 1.710.110 kuruştur. En fazla temettuata sahip köy 284.064 kuruşla  cikler, en az ise 9.670 kuruşla Terziler'dir.  cikler, nahiye'nin en fazla nüfusuna sahip köyü, Terziler ise en az nüfusa sahip köyü olması hasebiyle vergi-yi mahsusa ve köylerin toplam temettuatı bakımından hane ile gelir arasında bir paralellik olduğunu doğrulamaktadır. Yukarıda verilen bilgiler nahiye köylerinde tarım ve hayvancılığın en önemli uğraş alanlarından biri olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA., ML. VRD. TMT. Defter No: 1792, 1793, 1794, 1795, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1810, 1811, 1967.

Kaynak Eserler

Adamaz, Kadir. **XVI. Yüzyılda Demirci Kazası**, Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Manisa, 2012.

Adıyeke, Nuri. "Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", Ankara Üniversitesi, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı:11, Ankara, 2000, ss.769-823.

Ağırman, Cemal. " Ad Koyma ve Hz. Peygamber'in İsimlere Karşı Tutumu", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, Sivas, 1988, ss.123-143.

Akgündüz, Ahmet ve Said Öztürk. **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul, 2002.

Alan, Süleyman. Şehir Nahiyesi Köyleri Temettuat Defterleri (1844-1845) (Değerlendirme ve Transkripsiyon), **Celal Bayar Üniversitesi Yayınları**, Manisa, 2014.

Ana Britannica, "Kökboya", Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt: 13. Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987. s. 573.

Arslan, Yüksel. "XIX. Yüzyılda Çankırı Sosyo- Ekonomik Hayatına Genel Bir Bakış", **100. Yıla Doğru Çankırı**, Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi, 2008. ss. 395-409.

Arslan, İsmail. " XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri'nin Yeri: (Selimağa Köyü Temettuat Defteri Örneği)", **Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, V/8, Balıkesir, 2002, ss. 57-86.

Baykara, Tuncer. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Ankara, 1988.

Bilgi, Nejdet. “1842 Yılında Saruhan Sancağı’nın Nüfusu ve İdari Bölünüşü”, **Manisa Araştırmaları-I**, Manisa, 2001, ss. 87-122.

Bilgi, Nejdet. “**Tanzimatın Öncesi ve Sonrasında Saruhan Sancağı’nda Nüfus**”, İsmail Aka Armağanı, İzmir, 1999, ss. 249-291.

Boyacıoğulları, A. Sedat, Hasan Alakese. **Her Yönü ve Herşeyi İle Demirci**, İstanbul, 1972.

Çaçan, Berna. " Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Çeşit Vergi Toplam Usulü Sistemi: Temettuat Defterleri", **Electronic Journal of Vocational Colleges**, Sayı:1, May/Mayıs 2015, ss. 9-18.

Canatar, Mehmet. “Osmanlılarda Bitkisel Boya Sanayii ve Boyahaneler Üzerine”, **Osmanlı Araştırmaları XVIII**, İstanbul, 1998, s.89-104.

Cevat, Ali. **Memâlik-i Osmâniye’nin Tarih ve Coğrafya Lügatı**, Dersaadet, 1313.

Demir, Merve. Karataş Nahiyesi Köyleri Temettuat Defterleri (1844-1845) (Değerlendirme ve Transkripsiyon), **Celal Bayar Üniversitesi Yayınları**, Manisa, 2014.

Dictionnaire Larousse, “Unvan”, Ansiklopedik Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1994, Cilt: 6, s. 2389.

Emecen, Feridun M. **XVI. Asırda Manisa Kazası**, TTK. Basımevi, 1989.

Emecen, Feridun M. “Saruhanogulları”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Cilt. 36, İstanbul, 2009.

Ergül, Teoman. **Kurtuluş Savaşında Manisa**, İzmir, 1991.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, IX, İstanbul, 1935.

Gökmen, Ertan. XIX. Yüzyıl Ortalarında Tire Kazası Çiftliklerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:13, Sayı: 3, Eylül 2015, ss. 200-226.

Gökmen, Ertan. “Hurufat Defterlerine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Cami ve Mescitler (1690-1830),” **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005/2, Güz Sayısı, ss. 21-57.

Gökmen, Ertan. **Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Demirci Kazası**, Demirci Belediyesi Kültür Yayınları I, İzmir, 2007.

Gökmen, Ertan. “Saruhan Sancağında Temettuat Tahriri”, **Bilig**, Bahar/2008, Sayı: 45, ss.73-90.

Gülmez, Nurettin. “Kurtuluş Savaşı’nda Demirci”, **Manisa Araştırmaları**, Cilt:1, Manisa 2001. ss. 145-168.

Yücel, Metin, Besim Darkot. **Ege Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul, 1978.

Güneş, Mehmet. " Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt: 8, Sayı: 15, Kış 2014, ss. 221-240.

Güran, Tevfik. **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**. Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Karadağ, Recep. **Doğal Boyamacılık**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

Kolay, Arif. "XIX. Yüzyılın Ortalarında Kütahya'nın Gireği Nahiyesine Bağlı Bezirgan Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı (Temettuat Defterlerine Göre)", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: Özel Sayı, Kütahya, Kasım 2014, ss. 137-173.

Kütükoğlu, Mübühat S. “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri” **Belleten**, Cilt: LIX, S.225, Ankara, 1995,ss. 395-413.

Manisa 95, Coğrafi, Ekonomik, Sosyo, Kültürel ve Tarihi Yönleriyle Manisa. (1995).

Manisa İl Yıllığı, Manisa, 2000.

Manisa İl Yıllığı, Manisa, 1967.

Meydan Larousse, “Lakap”, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Cilt: 14, İnterpress, 1986 s. 7329.

Nazmî, Ali. **Yeni Memâlik-i Osmaniye Coğrafyası**, Dersadet, 1332.

Orkon, Cenap Refik. **Manisa Coğrafyası**, Manisa Halkevi Yayınları, Sayı:3, 1937.

Öztürk, Said. “Temettuat Tahrirleri”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 4-5, 2000, ss. 537-591.

Öztürk, Said. “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, ss. 287-304.

Parlatır, İsmail. **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.

Sakin, Orhan. **Tarihten Günümüze Bozok Sancağı**, İstanbul, 2012.

Salnâme-i Vilâyet-i Aydın, Vilâyet Basımevi, İzmir, 1312.

Sâmi, Şemseddin. **Kâmusü’l Âlâm III**, İstanbul, 1306.

Serin, Mustafa. “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri”, **T.C. Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası**, 20-21 Nisan 1988, Tebliğler, Tartışmalar, Ankara, 1998, ss. 717-728.

Sevim, Ali, Yaşar Yücel. **Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara, 1989.

Sevinç, Ömer Seyfettin, İsmail Taşlı, Kadir Akcan. “Demirci’nin Bitki Örtüsü ve Floristik Özelliklerine Genel Bir Bakış”, **I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss.19-26.

Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi-Akit Gazatesi, İstanbul, 2000.

Şener, Abdüllatif. **Tanzimat Dönemi Osmanlı Reformları**, TTK Basımevi Yayınları, (150. Yılında Tanzimat’tan Ayrı Basım), Ankara, 1992.

T.C Manisa Vilayeti Hakkında Tabii, Coğrafi, Tarihi, İdari, İktisadi, Malumatı Havi Mecmua 1932, Manisa Vilayeti Özel İdaresi, 1932.

Taşlı, İsmail. “Demirci’nin Fiziki Ortam Özellikleri ve İnsan Çevre Etkileşimi”, **I. Demirci Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı**, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss. 27-38.

Taşlı, İsmail. Demirci’nin Coğrafyası, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 1992.

Türk Ansiklopedisi, “Demirci”, Cilt. 13, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 1966, s. 3.

Uluçay, M. Çağatay. **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Saruhan’da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, İstanbul, 1955.

Uluçay, Çağatay, İbrahim Gökçen. **Manisa Tarihi**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1939.

Uluçay, M. Çağatay. **XVII. Asırda Saruhan’da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri**, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul, 1944.

Uzunçarşılı, İsmail H. **Osmanlı Tarihi I**, Ankara, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail H. **Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal**, İstanbul, 1941.

Uzunçarşılı, İsmail H. **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, TTK. Yayını, Ankara, 1988.

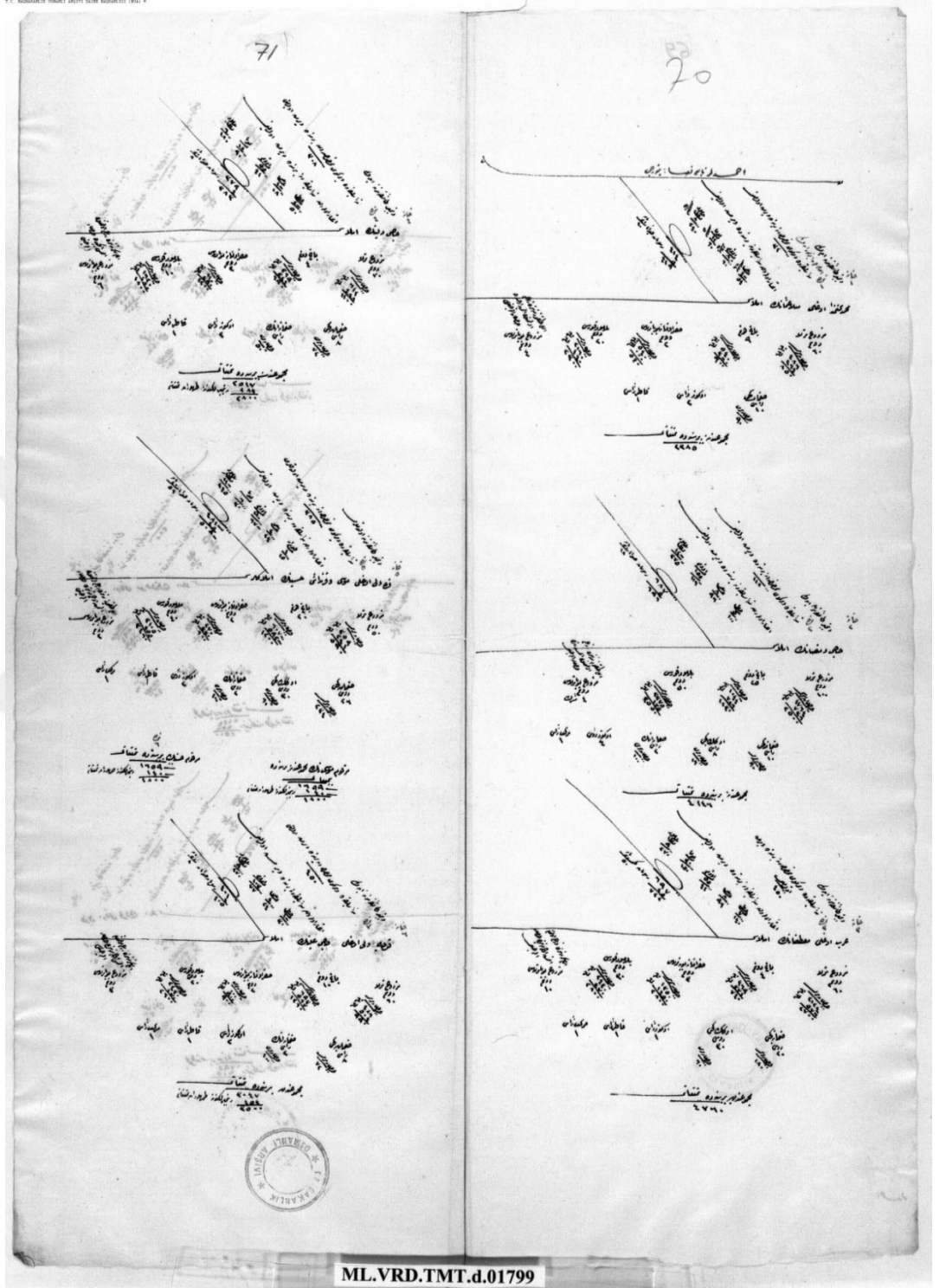
Yurdoğlu, Zekeriyya. **Manisa Tarihi (Kurtuluşan Cumhuriyete kadar)**, Manisa Barosu Kültür Yayınları, Manisa, 1994.

Zebun, Sezgin. **Sivas 1844-1845 Temettuat Defterleri**, Sivas, 2013.

EKLER

Ek 1. Ortapare Nahiye merkezi Ahmetler köyüne ait temettuat kaydının ilk sayfası
(BOA.ML.VRD.No:1799,s.70-81)

ML.VRD.TMT.d.01799

Ek 2. Ortapare Nahiye merkezi Ahmetler köyüne ait temettuat kaydındaki ilk hanenin transkribi (BOA.ML.VRD.No:1799, s. 70)

KARYE-İ AHMEDLER TABİ-İ KAZA-İ DEMİRCİ Defter No: 1799

Hane 1 Sıra 1 Sayfa 70

Mehmet Kethüda Oğlu Molla Osman'ın Emlâkı				Rençber Tâifesinden İdügü	
İmam-ı Karye-i Mezbur İdügü					
Sene-i Sâbıkada Vergi-yi Mahsûsadan Bir Senede Vermiş Olduğu: 32 kuruş					
A'sâr Olarak Sene-i Sâbıkada Bir Senede Vermiş Olduğu					
Şaîr 4,5ayar 45kuruş	Üzüm 80kıyye 60kuruş	Boya 12kıyye 60kuruş	Palamud 8 kantar 240kuruş		
Yekûn: 414					
Rüsûmât-ı Hayvanât:5					
Toplam:419					
Mezrû' Tarla 60 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 486 61- 364 Yekûn: 850	Bağ 9 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 540 61- 360 Yekûn: 900	Hafr Olunan Boya Tarlası 2Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 540 61- 000 Yekûn: 540	Palamut Korusu 20 Dönüm Hâsılat-ı Senevîsi Sene 60- 2160 61- 140 Yekûn: 2300	59 Senesinde Zer'Olunmağla 63'de Hâsılat Alınacağı Mezrû'Boya Tarlası 4 Dönüm	Sağman Keçi 10 re's Hâsılat-ı Senevîsi 90
Öküz 2 re's	Katır 1 re's				
Mecmû'undan Bir Senede Temettuatı: 2385					

Ek 3. Boya Üretim Miktarı ve Parasal Değerleri

Köy Adı	Köyün Toplam Boya Öşrü (Kuruş)	Boyanın Beher Kıyye Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Boyanın Kıyye Olarak Miktarı	Köyün Toplam Boya Miktarı (Kıyye)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Ahmedler	1.345	5	269	2690	13.450
Ahadlar	50	5	10	100	500
Bayramşah	1.585	5	317	3170	15.850
Boz	1.525	5	305	3050	15.250
Börklüce	900	5	180	1800	9.000
Çağılar	270	5	54	540	2.700
Çanşa	3.630	5	726	7260	36.300
Çavullar	1.875	5	375	3750	18.750
Durhasan	3.700	5	740	7400	37.000
Çay	905	5	181	1810	9.050
Çöğürler	6.260	5	1.252	12.520	62.600
Göğani	825	5	165	1.650	8.250
Gümele	3.420	5	684	6.840	34.200
Kırkalu	5.365	5	1.073	10.730	53.650
Karaisalar	200	5	40	400	2.000
Kızılca	500	5	100	1.000	5.000
İncikler	2.740	5	548	5.480	27.400
Osmanlar	1.325	5	265	2650	13.250
Taşokçular	320	5	64	640	3.200
İcikler	17.140	5	3.428	34.280	171.400
Köylüce	1.365	5	273	2.730	13.650
Terziler	172,5	5	34,5	345	1.725
Üşümüş	545	5	109	1.090	5.450
Turpçu	1.205	5	241	2410	12.050
Yenice	1.085	5	217	2170	10.850
Yaykın	20	5	4	40	200
Toplam	58.272,5		11.654,5	116.545	582.725

Ek 4. Çavdar Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Çavdar Öşrü (Kuruş)	Çavdarın Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Çavdarın Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Çavdar Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Ahmedler	187,5	15	12,5	125	1.875
Ahadlar	622,5	15	41,5	415	6.225
Bayramşah	450	15	30	300	4.500
Çağılar	217,5	15	14,5	145	2.175
Çavullar	502,5	15	33,5	335	5.025
Durhasan	45	15	3	30	450
Delidemirciler	397,5	15	26,5	265	3.975
Çöğürler	15	15	1	10	150
Gafiryan	405	15	27	270	4.050
Kırkalu	982,5	15	65,5	655	9.825
Karaisalar	247,5	15	16,5	165	2.475
Taşokçular	37,5	15	2,5	25	375
Köylüce	292,5	15	19,5	195	2.925
Üşümüş	300	15	20	200	3.000
Toplam	4.702,5		313,5	3.135	47.025

Ek 5. Şair Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Şair Öşrü (Kuruş)	Şairin Beher Ayar Fiyatı(Kuruş)	Elde Edilen Şairin Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Şair Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Ahmedler	924	12	77	770	9.240
Ahadlar	564	12	47	470	5.640
Bayramşah	210	12	17,5	175	2.100
Boz	420	12	35	350	4.200
Börklüce	486	12	40,5	405	4.860
Çağılar	354	12	29,5	295	3.540
Çanşa	2.346	12	195,5	1.955	23.460
Çavullar	522	12	43,5	435	5.220
Durhasan	1.740	12	145	1.450	17.400
Çay	324	12	27	270	3.240
Delidemirciler	492	12	41	410	4.920
Çöğürler	1.104	12	92	920	11.040
Göğani	282	12	23,5	235	2.820
Gafiryan	192	12	16	160	1.920
Gümele	1.482	12	123,5	1.235	14.820
Kırkalu	1.254	12	104,5	1045	12.540

Karaisalar	318	12	26,5	265	3.180
Kızılca	318	12	26,5	265	3.180
İncikler	1.278	12	106,5	1065	12.780
Osmanlar	498	12	41,5	415	4.980
Taşokçular	582	12	48,5	485	5.820
İcikler	3.624	12	302	3.020	36.240
Köylüce	828	12	69	690	8.280
Terziler	108	12	9	90	1.080
Üşümüş	756	12	63	630	7.560
Turpçu	450	12	37,5	375	4.500
Yenice	558	12	46,5	465	5.580
Yaykın	744	12	62	620	7.440
Toplam	22.758		1.896,5	18.965	227.580

Ek 6. Üzüm Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Üzüm Öşrü (Kuruş)	Üzümün Beher Kıyye Fiyatı(Kuruş)	Elde Edilen Üzümün Kıyye Olarak Miktarı	Köyün Toplam Üzüm Miktarı (Kıyye)	Toplam Üretim Parasal Değerleri (Kuruş)
Ahmedler	1.606,5	0,75	2.142	21.420	16.065
Ahadlar	1.113	0,75	1.484	14.840	11.130
Bayramşah	277,5	0,75	370	3.700	2.775
Boz	89,25	0,75	119	1.190	892,5
Çağılar	1.188	0,75	1.584	15.840	11.880
Çanşa	107,25	0,75	143	1.430	1072,5
Çavullar	220,5	0,75	294	2.940	2.205
Durhasan	1.733,25	0,75	2.311	23.110	17.332,5
Çay	33	0,75	44	440	330
Delidemirciler	778,5	0,75	1.038	10.380	7.785
Çögürler	533,25	0,75	711	7.110	5.332,5
Göğani	89,25	0,75	119	1.190	892,5
Gafiryan	777	0,75	1.036	10.360	7.770
Gümele	540	0,75	720	7.200	5.400
Kırkalı	833,25	0,75	1.111	11.110	8.332,5
Karaisalar	1.264,5	0,75	1.686	16.860	12.645
Kızılca	253,5	0,75	338	3.380	2.535
Osmanlar	189,75	0,75	253	2.530	1.897,5
Taşokçular	218,25	0,75	291	2.910	2.182,5
İcikler	1.290	0,75	1.720	17.200	12.900
Köylüce	1.151,5	0,75	1.535	15.350	11.512,5
Terziler	15	0,75	20	200	150
Üşümüş	3.019,125	0,75	4.025,5	40.255	30.191,25
Yenice	84	0,75	112	1.120	840
Yaykın	157,125	0,75	209,5	2.095	1.571,25
Toplam	17.562		23.416	234.160	175.620

Ek 7. Palamut Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Palamut Öşrü (Kuruş)	Palamudun Beher Kantar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Palamudun Kantar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Palamut Miktarı (Kantar)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Ahmedler	4.845	30	161,5	1.615	48.450
Ahadlar	1.770	30	59	590	17.700
Boz	720	30	24	240	7.200
Börklüce	1.245	30	41,5	415	12.450
Çaşa	1.425	30	47,5	475	14.250
Çavullar	750	30	25	250	7.500
Durhasan	7.125	30	237,5	2.375	71.250
Çay	150	30	5	50	1.500
Delidemirciler	4.395	30	146,5	1.465	43.950
Çögürler	2.025	30	67,5	675	20.250
Göğani	1.740	30	58	580	17.400
Gafiryan	450	30	15	150	4.500
Kırkalu	2.325	30	77,5	775	23.250
Karaisalar	2.895	30	96,5	965	28.950
Kızılca	1.125	30	37,5	375	11.250
İncikler	810	30	27	270	8.100
Osmanlar	270	30	9	90	2.700
Taşokçular	1.770	30	59	590	17.700
İcikler	765	30	25,5	255	7.650
Köylüce	3.960	30	132	1.320	39.600
Terziler	780	30	26	260	7.800
Üşümüş	7.125	30	237,5	2.375	71.250
Yenice	1.215	30	40,5	405	12.150
Toplam	49.680		1.656	16.560	496.800

Ek 8. Hınta Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Hınta Öşrü (Kuruş)	Hıntanın Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Hıntanın Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Hınta Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Ahmedler	940	20	47	470	9.400
Ahadlar	90	20	4,5	45	900
Boz	570	20	28,5	285	5.700
Börklüce	730	20	36,5	365	7.300
Çağılar	560	20	28	280	5.600
Çanşa	2.210	20	110,5	1.105	22.100
Çavullar	290	20	14,5	145	2.900
Durhasan	2.050	20	102,5	1.025	20.500
Çay	460	20	23	230	4.600
Delidemirciler	250	20	12,5	125	2.500
Çöğürler	2.300	20	115	1.150	23.000
Göğani	330	20	16,5	165	3.300
Gafiryan	240	20	12	120	2.400
Gümele	2.820	20	141	1.410	28.200
Kırkalu	1.310	20	65,5	655	13.100
Karaisalar	450	20	22,5	225	4.500
Kızılca	740	20	37	370	7.400
İncikler	1.770	20	88,5	885	17.700
Osmanlar	890	20	44,5	445	8.900
Taşokçular	340	20	17	170	3.400
İcikler	6.040	20	302	3.020	60.400
Köylüce	670	20	33,5	335	6.700
Terziler	70	20	3,5	35	700
Üşümüş	860	20	43	430	8.600
Turpçu	780	20	39	390	7.800
Yenice	440	20	22	220	4.400
Yaykın	1.860	20	93	930	18.600
Toplam	30.060		1.503	15.030	300.600

Ek 9. Nohut Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Nohut Öşrü (Kuruş)	Nohudun Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Nohudun Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Nohut Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Boz	10	20	0,5	5	200
Çögürler	50	20	2,5	25	500
Kırkalu	140	20	7	70	1.400
Köylüce	10	20	0,5	5	200
Yaykın	20	20	1	10	200
Toplam	230		11,5	115	2.300

Ek 10. Burçak Üretim Miktarı ve Parasal Değeri

Köy Adı	Köyün Toplam Burçak Öşrü (Kuruş)	Burçağın Beher Ayar Fiyatı (Kuruş)	Elde Edilen Burçağın Ayar Olarak Miktarı	Köyün Toplam Burçak Miktarı (Ayar)	Toplam Üretimin Parasal Değerleri (Kuruş)
Delidemirciler	12	12	1	10	120
Çögürler	60	12	5	50	600
Göğani	24	12	2	20	240
Kırkalu	90	12	7,5	75	900
Köylüce	30	12	2,5	25	300
Yaykın	60	12	5	50	600
Toplam	276		23	230	2.760